

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
KLİNİK SOSYAL HİZMET
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARLA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA
GÖNÜLLÜ OLAN BİREYLERİN GÖNÜLLÜLÜK DENEYİMLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

S. ELİF CIBİR

ANKARA-2020

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
KLİNİK SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARLA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA
GÖNÜLLÜ OLAN BİREYLERİN GÖNÜLLÜLÜK DENEYİMLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

S. ELİF CIBİR

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. M. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

ANKARA 2020

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 07/08/2020

Öğrencinin Adı, Soyadı: S. Elif Cıbrı

Öğrencinin Numarası: 21810175

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban

Tez Başlığı: Çocuklarla Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Olan Bireylerin Gönüllülük Deneyimlerinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 122 sayfalık kısmına ilişkin, 07/08/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %6.'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

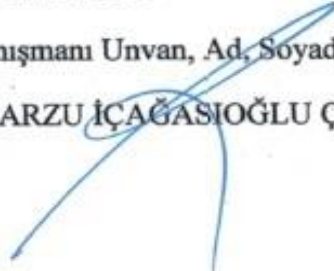
“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 07/08/ 2020

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza
PROF. DR. ARZU İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

Biricik Aileme

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam s¼reci boyunca çok kıymetli bilgi ve birikimlerini, mesleki ve akademisyen g¼r¼őlerini paylaşarak desteklerini sunan değerli tez danışmanım ve b¼l¼m baőkanımız Sayın Prof. Dr. Arzu İçağasioğlu ÇOBAN'a en içten Ő¼kranlarımı sunarım.

Çalışmaya bu zorlu COVID-19 s¼recinde zamanlarını ayırıp katılan, sivil toplum alanında yıllar s¼ren çalışmalarını anlatan, g¼r¼őlerini ve deneyimlerini paylaşarak bu çalışmanın mimarı olan ve t¼m insani değerlerini g¼z ¼n¼nde tutarak temelde çocuklar için iyi Şeyler yapmayı g¼rev edinmiő birçok g¼n¼ll¼ye teőekk¼rlerimi sunarım.

Son olarak t¼m tez s¼recim boyunca sonsuz destekleriyle yanımda olan sevgili ve çok değerli aileme de varlıklarından dolayı minnettarlığımı sunarım.

S.Elif CIBIR

ÖZET

S.Elif Cıbrır, Çocuklarla Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Olan Bireylerin Gönüllülük Deneyimlerinin İncelenmesi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı, 2020.

Sivil toplum kuruluşları toplumun refah seviyesinin artırılması için sağlık, eğitim, sosyal koruma, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet alanlarında çalışmalar yaparak tüm dünyada giderek daha fazla sorumluluk almaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının uygulanmasında yer alan gönüllüler ise maddi ya da manevi karşılık gözetmeden ortak fayda için emek ve çaba gösteren kişilerdir. Zaman içinde aslen gönüllülük eylemleri başlayan sosyal hizmet mesleği zaman içinde toplum gereksinimlerinden hareketle çalışmalarını sistemli ve devamlı olarak uygulamaya başlamıştır. Gerek sivil toplum gerekse de sosyal hizmetin oldukça büyük ve önemli olan çalışma grubu olan çocuklarla yapılan çalışmalar ise her zaman göz önüne tutulmuştur. Çocukların farklı özellik ve gereksinimlerinden de hareketle onlarla gerçekleştirilen gönüllü faaliyetlerinin nitelik kazandırılması bu sebeple bu alana yönelen kişilerin gönüllü olma süreçlerinin ve deneyimlerinin anlaşılması gerekmektedir.

Araştırmanın temel amacı, çocuklarla doğrudan faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülerin gönüllülük nedenlerinin belirlenmesi ve motivasyonlarını etkileyen faktörlerin onların deneyimlerinden ortaya konulmasıdır. Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örneklem tekniklerinden olan kartopu örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma, Ankara ilinde beş yıldır çocuk alanında faaliyet gösteren 19 farklı sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışan, 18 yaş üstünde olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 33 kişi ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri 6 Mayıs 2020 tarihten itibaren yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu ile yüzyüze görüşme tekniğiyle toplanmaya başlanmıştır. Beş kişi ile görüşme yapıldıktan sonra dünyayı ve ülkemizi etkisi altına alan Covid-19 Pandemisi nedeniyle tüm sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri 1 Haziran 2020 tarihine kadar durdurulmuştur. Bu nedenle geriye kalan 28 görüşme telefonda görüntülü görüşme ile yapılmıştır. Veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur.

Araştırma sonucunda katılımcıların gönüllülüğü, hiçbir karşılık beklemeden yapılması gereken insani bir ihtiyaç olarak tanımladığı, gönüllülük aracılığıyla toplumda var olan

sorunları fark etmenin ve bu sorunların çözümünde yer almanın mümkün olduğunu ve böylece değişimin bir parçası olduklarını düşündükleri bulunmuştur. Katılımcılar, gönüllü olma yoluyla iletişim becerilerinin geliştiğini, farklı konularda eğitim alma imkanı bulduklarını ve sosyal sermayelerinin arttığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çocuk alanında gönüllü olma nedenlerinin çocuğa ilişkin algılarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Çocuğu, korunması ve desteklenmesi gereken birey olarak algıladıkları ve bu görevin de toplumda olduğu düşüncesi katılımcıları çocuk alanında gönüllü olmaya itmiştir. Küçükken ailesinde gönüllü kişilerin olmasının araştırma katılımcılarını gönüllülük alanında çalışma konusunda motive ettiği belirlenmiştir. Benzer olarak travmatik çocukluk deneyimlerinin yetişkinlikte gönüllülüğe yönelmeye kaynaklık edebileceği ortaya çıkmıştır. Bu araştırma sonucunda gönüllü yönetimi ve yasal çalışmaların yaygınlaştırılması ve genç nüfusun farkındalık kazanmalarında sosyal çevrelerine ve üniversitelere rol düştüğü ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sivil Toplum, Gönüllülük, Çocuk, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

S.Elif Cıbrır, Investigation of Volunteer Experiences of Individuals Volunteering in Non-Governmental Organizations Working with Children, Başkent University, Institute of Social Sciences, Master Program in Clinical Social Work with Thesis, 2020.

Non-governmental organizations take more and more responsibilities all over the world by working in the fields of health, education, social protection, social security and social services in order to increase the welfare level of the society. Volunteers involved in the implementation of non-governmental organizations are people who work and strive for common benefit without considering material or moral provisions. In time, the social work profession, which started volunteering activities, started to apply its work systematically and continuously, based on the needs of the society. The work done with children, which is a very large and important working group of both civil society and social service, has always been taken into consideration. Based on the different characteristics and needs of children, it is necessary to understand the volunteering processes and experiences of the people who turn to this field to qualify the volunteer activities carried out with them.

The main purpose of the study is to determine the reasons for volunteering of volunteers in non-governmental organizations operating directly with children and to reveal the factors affecting their motivation from their experiences. Qualitative research model was used in the research. The participants of the study were determined using the snowball sampling method, which is one of the purposeful sampling techniques. The research was carried out with 33 volunteers who have been working voluntarily in 19 different non-governmental organizations operating in the field of children in the city of Ankara for five years, who are over the age of 18 and agreed to participate in the study. The data of the research has been started to be collected via semi-structured in-depth interview form since 6 May 2020. After five people were interviewed, the activities of all non-governmental organizations were stopped until 1 June 2020 due to the Covid-19 Pandemic, which affected the world and our country. Therefore, the remaining 28 interviews were made via video calls on the phone. The data were analyzed by content analysis method, and main themes and sub-themes were created.

As a result of the research, it was found that the participants defined volunteering as a humanitarian need that should be done without expecting any return, and that it is possible to recognize the problems that exist in the society through volunteering and to take part in the solution of these problems, and thus they think they are a part of change. Participants stated that their communication skills improved through volunteering, they had the opportunity to receive training on different subjects and their social capital increased. It was found that the participants' reasons for volunteering in the field of children were related to their perceptions of the child. The idea that they perceive the child as an individual who needs to be protected and supported and that this duty is also in the society has pushed the participants to volunteer in the field of children. It was determined that having volunteers in her family when she was young motivated research participants to work in the field of volunteering. Similarly, it has been revealed that traumatic childhood experiences may be a source of volunteering in adulthood. As a result of this research, it has been revealed that social circles and universities have a role in spreading volunteer management and legal studies and raising awareness of the young population.

Key Words

Civil Society, Volunteering, Child, Motivation

İÇİNDEKİLER

İTHAF.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
1.GİRİŞ.....	1
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Sivil Toplum Kavramı	4
2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi	6
2.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Rollerini.....	8
2.4. Sivil Toplum Kuruluşları Yurtdışı Örnekleri	12
2.5. Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi	14
2.6. Motivasyon Kavramı	20
2.7.Motivasyon Kaynakları.....	22
2.8. Motivasyon Kuramları	25
2.9.Sosyal Hizmet Alanında Gönüllülük.....	29
2.10.Çocuklarla Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük	33
2.11. Araştırmanın Problemi	35
2.12. Araştırmanın Amacı	37
2.13. Araştırmanın Önemi.....	37
2.14. Araştırmanın Sayıltıları	37
2.15. Araştırmanın Sınırlıkları	38
2.16. Tanımlar	38
3. GEREÇ VE YÖNTEM	39

3.1.Araştırma Modeli.....	39
3.2.Çalışma Grubu	39
3.3.Verilerin Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci	41
3.4.Verilerin Analizi.....	42
3.5.Süre ve Olanaklar	43
4. BULGULAR	44
4.1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	44
4.2. Gönüllülüğe Yüklenen Anlam	46
4.2.1. “İnsani bir ihtiyaç”	46
4.2.2. “Bireysel olan politiktir”	47
4.2.3. “Topluma yüklenen anlam”	48
4.3. Gönüllü Olma Nedenleri	51
4.3.1. “Faydalı olma ihtiyacı”	51
4.3.2. “Değişimin bir parçası olma isteği”	55
4.3.3 “İyilik yapma isteği”	57
4.4. Gönüllülük Sürecinden Elde Edilen Deneyim.....	58
4.4.1. “Bireysel gelişim”	59
4.4.2. “Psikolojik doyum”	65
4.5.Çocuklarla Çalışma Deneyimi	69
4.5.1. “Çocuklara yardım etme isteği”	69
4.5.2. “Çocukluk döneminde bana da gönüllüler yardım etmişti”	75
4.5.3. “Ben çocukken çok zorlandım, başka çocuklar zorlanmasın”	78
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	81
5.1. Sonuçlar	81
5.2. Öneriler	84
KAYNAKÇA.....	86
EKLER	.....
EK 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	.....

ŒEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Œekil 1 Araştırmanın Temaları	44

1.GİRİŞ

Toplum birbirinden farklı özellikleri, amaçları ve hedefleri olan bireylerden oluşan çok boyutlu ve daimi değişim süreci olan bir yapıdır. Toplumun canlı, dinamik ve güçlendirici bu etkisi toplumu meydana getiren bireylerden kaynaklanmaktadır. İçinde bulunduğumuz sosyal çevre birey ve toplum arasındaki açık iletişimin getirdiği birçok sorunun çözümünde etkin rol oynamaktadır. Birey biyolojik, psikolojik ve sosyal özellikleri barındıran bir canlıdır. Bu özelliği ile sorunların çözümünde düşünebilmekte ve hareket edebilmektedir.

Sivil toplum ise bireysellikten bir grup ile hareket etmeye değin zaman içinde ideolojik temellerin de dışında çıkarak “*Demokrasi, katılımcılık, yurttaşlık bilinci, hemşerilik, aktif vatandaşlık, insan hakları, çoğulculuk ya da çok kültürlülük, hoşgörü, empati, şeffaflık, kamusalılık, kamuoyu, yasallık, özerklik, güven, gönüllülük, yardımseverlik, etik, hesap verebilme, kamu yararı kapsamında serbest örgütlenebilme, sosyalleşme, hizmet odaklılık, küresel normlu olabilme*” temelleriyle zengin bir kavram haline gelmiştir (Kaypak, 2012). Yani sivil toplum kuruluşları gerek bireyin gerekse de toplumun refahını sağlamak adına sağlık, eğitim, hukuk, sosyo-kültürel faaliyetler ya da psikososyal destek alanlarında ihtiyaç temelli çalışmalarını yürüten kuruluşlardır. 2019 yılının “Gönüllü Yılı” ilan edilmesiyle birlikte bu alandaki farkındalık gittikçe artmaktadır. Dünya’da birçok örneği olan sivil toplum kuruluşlarının hem bireysel hem de toplumsal açıdan getirdiği faydaların göz önünde tutulması günümüzde gelişen ülkeler adına oldukça önemlidir. Sivil toplum kuruluşları günümüzde aktif vatandaşlığın temelini ifade ederken insan haklarında yer alan katılımcılığın da gerçekleştirilmesi için bir mekanizma haline gelmiştir. Bununla birlikte sosyal ağlarda da bireylerin kendini geliştirebilmeleri için hizmet odaklı, gönüllü çerçevede kamu yararına hareket etmenin yolunu oluşturmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarında karşımıza çıkan bir diğer önemli kavram ise gönüllülüktür. Gönüllülük hiçbir maddi çıkar gözetmeksizin bireysel ilgi alanları veya kişisel hedefleri doğrultusunda sivil toplum kuruluşlarında yer almaktır. Gönüllülük kavramı birçok birey için sosyal yaşama katılımı artırırken yer aldıkları sivil toplum kuruluşlarındaki faaliyetleri ile toplumun gelişmesinde katkı sağlamaktadırlar. Yani

gönüllülük çift taraflı olarak hem bireyi hem toplumu geliştiren bir statü olmaktadır. Gönüllü bireylerin ise çalışmalarını etkileyen bazı motivasyon kaynakları vardır.

Motivasyonu kişiyi belli bir amaç, hedef için harekete geçiren sebep olarak tanımlayabiliriz. Literatürde yapılan çalışmalar motivasyonu birçok farklı temele dayandırmıştır. Bu kaynaklar maddi kazanç, psikolojik doyum, kişisel geçmiş deneyimler şeklinde çeşitlendirilebilir. Sivil toplum kuruluşlarında gönüllü yönetimi kapsamında kuruluşların yöneticilerinin gönüllülerin motivasyonlarının yanında ihtiyaç ve haklarını da gözetmeleri gerekmektedir. Çünkü gönüllünün yaptığı işte fayda sağlayabilmesi için devamlılığının sağlanması ve kişinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu durum ise günümüzde kuruluş temelli gerçekleşmektedir. Gönüllülerin yaptıkları işlerde sömürüyle karşılaşmaları gönüllülük çalışmalarının olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple ülkemizde gönüllü hakları ve gönüllü yönetimi adıyla yasal çalışmaların daha aktif hale gelmesi gerekmektedir. Bir diğer yandan çocuklarla yapılan çalışmaların da bireyleri motive ettiği bu alanda çocuğa yönelik görüşlerin ve düşüncelerin de bireyleri harekete geçirdiği bilinmektedir.

Sosyal hizmet mesleği ise ortaya çıkışı itibarıyla gönüllülük ile şekillenmiş zaman içinde bugünkü uygulama sahasına ulaşmıştır. Önceleri bireyler gönüllü olarak toplumdaki dezavantajlı kişi ve kesimlere çeşitli hizmetleri hayırsever bir anlayışla sunmuştur. Bütün bir Dünya'nın yara aldığı savaşlar, derin yoksulluk, büyük ekonomik krizler, sayıları artan kimsesiz çocuklar, toplumda aktif olamayan engelliler gibi birçok grup sosyal hizmetin zamanla temel hedef kitlesi olmuş, yasal ve devlet anlayışıyla bağlantılı olarak gelişmeler ile uygulamalı bir bilim ve meslek halini almıştır. Gönüllülük temelli yapılan çalışmalar hayırseverlik anlayışından ayrılarak hak temeline, kişisel istek ve hedeflerden profesyonel meslek çizgilerine taşınmıştır. Mesleğin oluşumu gönüllülikle şekillenen ve bireyleri temelde bağımsız, kendilerine yeterli hale getirmeye çalışan bir meslek olan sosyal hizmet alanının sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir. Günümüzde ise sivil toplum kuruluşlarının çalışma ağı gittikçe gelişmekte ve faaliyetleri ile katılımcı demokrasinin hedef kitlesini güçlendiği bilinmektedir. Bu kuruluşlar faaliyetleri ile gönüllü hizmetlerini bir araya getirerek amaçları farklı olsa da toplumun ihtiyacına göre özellikle de dezavantajlı görülen grupların refah seviyelerini artırmak adına faaliyetler yürütmektedirler. Çocuklarla faaliyetlerini sürdüren sivil toplum kuruluşlarının amaç hedef ve kapsamı çocukların iyilik hallerini sağlayarak gelişimlerine çeşitli kaynaklarla destek olmaktır. Bu sebeple bu alanda gönüllülük yapan ve gönüllü

Çalışmalarda yer almalarıyla bir rol model haline gelen bireylerin çalışmaları da oldukça kıymetlidir. Sivil toplum kuruluşlarının özelleştirilmiş bir alanı olarak çocuklarla çalışma yapan kuruluşlardaki gönüllülerin ortak değer ve düşünce sistemlerinin keşfedilmesi de bu açıdan oldukça önemlidir. Çünkü ocuklarla çalışmak farklı bir bakış açısı ve birtakım becerilere sahip olmayı gerektirmektedir. Çocukların küçüklük durumları dolayısı ile gerek fiziksel gerekse de psikolojik gelişimini sürdürmeleri bu grupla yapılan çalışmalara dikkati artırmaktadır. Günümüzde 22 milyonu aşan ocuk nüfusu ile yapılan çalışmalar bu açıdan kapsamlı, bütünleştirici ve iyileştirici olmalıdır. Bu nüfusun yüzleştiği toplumsal ya da bireysel sorunlar (savaş, göç, yoksulluk, sömürü, ihmal, istismar vb) düşünöldüğünde ulusal ve uluslar arası mevzuatların da oluşup geliştiği göz önünde bulundurulmalı faaliyetlerini örgütsel olarak geliştiren sivil toplum kuruluşlarında gönüllü faaliyetlerinin niteliklerinin ve gönüllü olma motivasyonlarının anlaşılması gerekmektedir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum kavramı Türk Dil Kurumu tarafından “*Devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu*” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2006). Toplumsal sistem içerisinde bireyler kendilerini bir araya getirecek ortak amaç, hedef, ilgilere sahiptir. Ortak düşünce ve hedefler doğrultusunda bazen bireyler kamu kurumları kapsamında değil özel sahada yer almaktadırlar. Bu bir araya gelme durumu azınlıktaki bireylerin, grupların ve toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına çözümler üretilmesinde, sorunlarının çözümünde etkili olmaktadır. Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda hareket etmek için sivil toplum izleme, değerlendirme uygulamalarda bulunur. Sistemlerin iyileşmesini hedefler bu da toplumda bazı değişimler yaratılmasına olanak sağlar. Bir başka deyişle, idare tarafından organize edilme durumu fark etmeksizin, toplumsal yapıda bir değişim meydana getiren ona hareket katan bir faktördür denilebilir (Talas, 2011). Devlet yönlendirmeli olsa da çoğu sivil toplum kuruluşu devletten bağımsızdır. Tamamen devlete bağlı bir sivil toplum yapılanması amaçları ve kurulma aşamalarıyla farklılaşabilmektedir. Bahsedilen sivil toplum tanımlamalarla birlikte temelde devletin dışındaki bir alanı ifade etmektedir (Erdem,1997).

Sivil ve toplum kavramlarının birleşiminden oluşan sivil toplum formal ve informal yapılardan oluşmaktadır. Sivil toplum yapıları devlet dışında bulunan ancak çoğu zaman bu yapılarla yolu kesişen, kamusal alanda faaliyet gösteren, ortak amaçlar tarafından bir araya gelen ve organize olan, vatandaşların beklentilerinin yansıtıldığı ve birlikte eyleme dönüştürüldüğü yapılardır (T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019).

Sivil toplumda bireyin kendi öz iradesi, hakları çerçevesinde ve insani anlamda sahip olduğu değerleri ile yer aldığı bilinmektedir. Bireyler devletten ayrı olarak bir grup içinde toplumda ortak amaçlar için bulunarak bir yaşam alanı olarak sivil toplumu değerlendirmektedirler (Aslan, 2010). Sivil toplum kuruluşlarında önemli olan birlikte hareket eden kişilerin sahip olduğu ortak değerlerinin onlara yön vermiş olmasıdır. Yine

kendi içlerinde örgütlenmiş olmaları ve kendi içlerinde hukuksal düzenin bir parçası olmaları da oldukça önemlidir. Sivil toplum, devletten daha önce birey ile bütün olarak, idari sisteme de temel haklar ve ortak toplumsal konular çerçevesiyle ses çıkarabilen insan ilişkileri ile oluşan ve büyüyen bir topluluk olarak da ifade edilmektedir (Okutan, b.t.). Sivil toplum bir azınlık olarak oluşmuş olsa da bireylerin ortak değer amaç ve ihtiyaçlarına çözüm bulmak amacıyla hareket eder. Bu da sivil toplumun gücünü gösterir. Bu nedenle toplumda ortak gereksinimlere yönelik çözümleyici eylemleri dolayısı ile toplumda harekete geçiren roldedir.

Sivil toplum, toplumda direkt devletin kontrol ve çalışmaları içinde olmayan, devletin ivedi ve öncelikli etkisinin olmadığı vatandaşların amaçlarını sosyal ilişkileri ile meydana getirdikleri bir sistemdir (Belge, 2003). Sivil toplum ilişkilerinde önemli olan, sosyal ağı güçlendirme ve bireylerin gereksinimlerini anlatma, anlamadır. Bu nedenledir ki sivil toplumda sağlıklı bir iletişim faydalı çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Sağlıklı iletişimi kurabilmek için kişilerin ortak amaç ve hedeflerinin olması, kişisel ve mesleki sınırların korunuyor olması ve ihtiyaç temelli hareket etmekten ayrılmamak oldukça önemlidir.

Sivil toplum kavramında bireylerin belli bir amaç çerçevesinde bir araya gelme ve bu doğrultuda birlikte hareket etme hedefi olduğundan, bireysel değerlerin dışında, topluluğun ortak amacı ve hareketi sayesinde güçlü bir mekanizma olmak mümkündür. Sivil toplumdaki belirli ortak ihtiyaçlar için birlikte hareket etme toplumdaki kişilerin hak ve özgürlükleri alanında da güçlenmeyi destekler. Sivil toplumda böylesi genel çıkarları amaçlamak demokratik bir kamuoyunun gelişmesine katkıda bulunur çünkü sivil toplum oluşumlarında toplumun ortak çıkarları belirli grup ya da sınıf çıkarlarına karşı öncelik kazanır.

Sivil toplum bilincinin oluşmasına ilişkin farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Burada değinilmesi gereken temel nokta bireylerin sivil toplum konusunda yeterli bilişsel yeterliliğe erişebilmesidir. Sivil toplum algısının oluşabilmesinin temelinde bu alanda bireylere ilgili eğitimlerin verilmesi, ortak hareket edebilme konusunda profesyonel kanalların olduğunun öğretilmesi gerekmektedir. Kitlelerin bilgiyi üreten ve yorumlayan, eleştiriye ve tartışmaya açık, öz eleştiri yapabilen, bağımsız düşünceli insan yetiştirme açısından yetersiz kalmış olması üzerinde durulması ve iyileştirilmesi gereken bir

durumdur. Toplumun olmazsa olmaz koşulu olan halk eğitiminin yetersizliği sivil toplum bilincinin gelişmesini etkileyen önemli konulardandır (Atikel, 2000).

2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi

Sivil toplum “ toplumsal sözleşme” temelinde kuramsal çalışmalarını ortaya çıkaran Hobbes, Locke ve Rousseau ile birbiriyle zıt öne sürüleri olan Hegel, Marx ve Gramsci’nin görüşleri doğrultusunda temellendirilmiş olsa da kavram tarihte öncelikle Antik dönemde Aristoteles tarafından kullanılmıştır (Özcan, b.t.).

Aristoteles “yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit kabul edilen yurttaşların siyasal toplumu” olarak sivil toplumu ifade ederken şehir içinde yaşayan köle olmayan bireylerin devletin bir üyesi olarak birbirlerini olumsuz etkilemeden yasal bir sistemde yaşadıkları ifade edilmiştir (Karayılan, 2018). Bu dönemin temel özellikleri arasında devletin gücü ve ona karşı olamama durumu söz konusudur.

Sivil toplum kavramı, üzerinde çalışan düşünürlerin siyasal yapı ve ilgili dönemin toplumsal görüşüne göre kavramın yeniden biçimlendiği ifade edilebilir. Özellikle 16. yüzyıldan sonra siyasal sistemdeki değişimler ile Fransız modeli ve Anglo-Sakson olarak iki görüş ortaya çıkmıştır. Fransız modelinde devlet - sivil toplum ikileminde devlete öncelik verilirken, Anglo-Sakson modelinde sivil toplum devlete karşı dengeleyici bir güç olarak değerlendirilmiştir (Aslan, 2010).

İlerleyen zamanlarda 17. yüzyıldan itibaren sivil toplum kavramının devletle ilişkilendirilmesi değişmiş, sivil toplumun devletle eşdeğer nitelikte ancak ondan ayrı bir kavramı temsil ettiği değerlendirilmiştir. Liberal bir anlayışı savunan burjuvazi sivil toplum kavramını, siyasi alandan ayrı olarak sosyal yaşamın getirileriyle değerlendirmiştir (Çiftçi, 2010-2012).

Temelde 18.yy’a kadar sivil toplum ve devlet arasında ciddi farklılaşma ortaya konmamış olsa da 19. yüzyılda Marksist model sivil toplum tanımlanmasında değişim yaratmıştır (Aslan, 2010). 19. yüzyılda Hegel tarafından aile ve yöneticiler ve toplumda etkin tüm kurumların da etkisiyle sivil toplumun doğal olarak ortaya çıkacağı korunmasının da siyasi otoritenin görevi olduğu belirtilmiştir (Gözübüyük Tamer, 2010). Kısaca sivil toplumun gelişmesi nedeniyle baskı altına alınabilmesini olası görülmektedir.

Devletin bireyi oluşturduğu düşünce yerini bireyin devleti oluşturmasına yöneldiğinde ise bireyi güçlendiren ve merkeze bireyi alan bir anlayış oluşmaya başlamıştır.

Ülkemizde ise sivil toplum kuruluşlarının (STK) gelişimi Sanayi Devrimi öncesinde yardımseverlik ve hayırseverlik üzerinde değerlendirilebilir. Gönüllü insanların bir araya gelerek yardıma muhtaç bireyler için karşılık beklemeden yaptıkları çalışmalar ile bu anlayışın temelleri atılmıştır. Sanayileşme ile devlet toplumun iyilik hali ve ihtiyaçlarına erişimleri için rolü tek başına üstlenmiştir (Özdemir, Başel, ve Şenocak, 2010). Zamanla toplumsal sınıfların oluşması, siyasal otoritenin mücadelesi olaya farklı bir boyut kazandırsa da günümüzde hem toplumsal alanlarda vatandaşlık ve katılımcı demokrasi kuramları hem çatışmaları da içeren etnik temelli milliyetçi kuramlarla hem de küresel dünyanın getirisi kültürel kimlik ve ulusal değerlendirmeler ile sivil toplum kavramı ele alınmaktadır (Kaya, 2008).

1970'lerde meydana gelen ekonomik sorunlar ile sosyal refah devletinin küçülmesi ile sosyal hakları içeren sağlık, eğitim, barınma gibi temel hizmetleri karşılama konusunda, devlet yetersiz kaldığı için devletin bu görevleri piyasaya bırakılmış, ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan insanlar STK'lara yönelmişlerdir. 1980 rejim değişimleri ile toplumsal ve siyasal alanda oluşan farkındalık güçlenmiş bu durum da sivil toplumun önemini arttırmıştır. Böylelikle sivil toplum alanı, demokraside şeffaflığın ortaya çıkmasına yardım etmiş ve bir baskı unsuru olmuştur (Yurttagüler, 2013).

1980 sonrası sivil toplum değişmesini iç ve dış faktörler etkilemiştir. Devletin etkisinin daralması ve farklılaşan ekonomi politikaları, liberal anlayış ve yerel yönetimlerin etkileri iç faktörleri oluştururken, küreselleşme ve bilgi toplumunun oluşması ise dış faktörleri ifade etmektedir (Gündüz ve Kaya, 2014).

1990'ların sonunda pek çok düşünürün göre sivil toplum ideal bir toplumun bir aracı olmakla birlikte siyasi çatışmaları adil ve etkin biçimde çözebilmede başarılı olmalıdır (Akay ve Kurma, b.t.). Buradan da hareketle sivil toplumun aslında demokratikleşmeyi destekleyen bir yanı olduğu, sivil toplumun gelişmesi ile katılımcılığın arttığı ifade edilebilir.

Genel anlamda ise sivil toplumun gelişimi ve değişimi 18.yüzyıl itibarıyla devlet sisteminin dışında net olarak görülmeye başlanmıştır (Bayhan, 2002). Aynı zamanda Türkiye'nin modernleşmesinde STK'ların rolü vardır. Türkiye'deki STK'ların %56'dan fazlası 1980'den sonra kurulduğu ifade edilebilir (Oktay ve Pekküçükşen, 2009).

2016 yılında Türkiye’de aktif dernek sayısı 109 binden fazla olmasıyla birlikte günümüzde bu sayı 118 bini aşmaktadır. STK’ların dağılımı incelendiğinde ise “mesleki ve dayanışma” kategorisinde kurulmuş olanların sayısı diğer alanlarda faaliyet gösterenlere göre daha fazladır. Bu sıralama “din hizmetleri, insani yardım, eğitim, kültür sanat, bireysel öğreti, sağlık, çevre, toplumsal değerleri koruma, imar, hak ve savunuculuk” olarak 22 ayrı kategoriyle takip etmektedir (Türk, 2016). İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün (b.t.) istatistiklerine göre “Ülkemizde 118.874 dernek faal olarak çalışmakta, bölgesel olarak incelendiğinde ise %34 ile en yoğun Marmara bölgesinde %5 ile en az Doğu Anadolu bölgesinde” sivil toplum kuruluşu varlık göstermektedir. Faaliyet alanları da insani destek alanlarında yani dini hizmetler, insani yardım hizmetleri, eğitim, sağlık ve çeşitli toplumsal ihtiyaç noktalarına çözüm bulma konusunda odaklanmış olarak görülmektedir.

Türkiye’de derneklerin gelişimini, dernekleşme ve dernek üyeliği üzerinden ele alındığında gelişmiş Avrupa ülkelerine göre yetersiz kaldığı ifade edilebilir. Türkiye’nin 2011 yılı nüfusunun “73 milyon” iken nüfusun resmi verilere göre “%12’sinin” derneklere üye olduğu söylenebilir (Yılmaz Gündüz ve Kaya, 2014).

STK’lar günümüzde bireylerin demokratikleşme ve karar verme süreçlerine etkisi olacak ve katılımcılık özelliklerini güçlendirebileceği önemli bir sistem olarak değerlendirilebilir. STK’ların temel hedefi ortak ihtiyaçlara sahip bireylere ilişkin bir destek mekanizması oluşturmaktır. Kuruluşun kurulma amacıyla bağlantılı olarak bireyler kendilerini daha iyi ifade edebilmek ve çeşitli sorunların çözümüne katılabilmek için bu kuruluşları aracı olarak görebilmektedir. Bu nedenle hem toplumun demokratik özelliğinin hem de katılımcılık ağının güçlendirilmesi için bireyin kendini ifade ve savunma mekanizmalarına etkisi dolayısı ile STK’ların güçlenmesi ve gelişmesi gerekmektedir.

2.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Rollerini

Sivil toplum kuruluşları tarihsel süreçte değişim ve gelişimleriyle bağlantılı olarak birçok farklı roller üstlenmişlerdir. Üstlendikleri farklı rollerde gerçekleştirdikleri faaliyetler toplumda değişime kaynaklık etmiştir. Bu kuruluşlar sosyal sisteme dahil olan bireylerin benzer şekilde farklı rol ve statülere erişmelerinde destekçi olmuştur. Bireyler

ise Sivil toplum kuruluşlarının kendilerine attıkları rolleri devam ettirmek, güçlendirmek ya da dinamizm kazanmak için motive olmalı ve görevlerini yerine getirmelidirler.

Sivil toplum kuruluşlarının ana rollerinden biri sistemine dahil olan bireylerin toplumdaki etkinliklerini artırmak ve toplumsal bilinci güçlendirmektir (Talas, 2010). Kuruluşlar belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelen insanların düşüncelerine, çözüm aramalarına, farklı kişi ve kurumlarla iletişim kurmalarına kaynaklık eder. Bu da kişilerin düşüncelerinde meydana gelen farklılaşmaya kaynaklık etmelidir. Bilgiye erişen, zamanla bilgiyi üreten ve yorumlayan bireyler ise bilinçlenmenin faydalarını görmekte ve bu sistemde varlıklarını sürdürmektedirler.

Hizmetlerin üretim ve paylaşılmasında tüm karar vericilerin ortak paydada ve ortak bir iş birliği ve iletişim ağında olmaları beklenir ayrıca devletin gerek hizmet planlama gerek dağıtım konusunda tek olmasının haricinde çok aktör olan bir sistemin daha etkin olduğu düşünülmektedir. (Kalfa ve Ataay, 2008). Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları diğer kuruluşlar ile iş birliği yapma rolüne sahiptir. İlgili yasa ve mevzuatlarda da belirtildiği üzere sivil toplum kuruluşları toplumsal düzenin sağlanması için gerçekleştiren hizmetleri takip eder ve ilgili noktalarda bildirim yükümlülüğüne sahiptir.

Uygulama alanlarıyla doğrudan çalışmaları bir yana önleyici ve koruyucu hizmet sahaları da bulunmaktadır. Genel anlamda eğitim sağlık kültür ya da toplumun ihtiyacı doğrultusunda farkındalık yaratılması gereken durumlarda ya da toplulukların ihtiyaç alanları hariç eğitsel, yönlendirici ve kurumlar arasında iş birliğini ortaya koyan çalışmaları da bulunmaktadır. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları önleme çalışmalarında da yer alır. Örneğin afet konusunda toplumumuz önlem ve hazırlık aşamalarında oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu anlamda sivil toplum kuruluşları risk azaltma çalışmaları kapsamında farkındalık yaratma ve toplumun afetlere hazırlanmasında önemli bir yere sahiptir (Yavaşoğlu, 2015). Afet bölgelerinde afetin her aşamasında olmak üzere doğrudan ve dolaylı hizmetler yapmaktadırlar. Bu alanda faaliyetler yürüterek özellikle kamunun da desteğiyle hizmetlerini ülke çapına yayan faaliyetleri olan sivil kuruluşlar bulunmaktadır. Afet yönetiminde bu açıdan sivil toplum kuruluşlarının da devreye girmesiyle gönüllü katılım, ilk yardım, temel ihtiyaçlara erişim, birey ve aileye destek, krize müdahale alanları da önemli olmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan “Afet Risklerinin Azaltılması” Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005)’ında “Afet risklerinin azaltılması çabalarına halkın katılımını teşvik edilmesi önerilmiş sivil toplumun katılımının

dolayısıyla da gönüllülüğün afetlerle baş edebilirliğin sağlanmasında gerekliliği” ifade edilirken gönüllü ruhunun toplumlarda farkındalık oluşturmaya gerektirdiği belirtilmiştir (Cantekin, 2003).

Sivil toplum kuruluşlarının en önemli bir diğer rolü bir ülkenin ulusal ihtiyaçlarına ve çözüm isteyen konularına kamuoyunun farkındalığını sağlayarak sorunların çözümünde rol almak ve tüm bireylerin ortak sorunlarda bir araya gelmesini sağlayarak demokrasiye de katılımcı bireyler olmalarında destekçi olmaktır (Akçadağ, 2011). Sivil toplum kuruluşları bir ülkenin vatandaşları arasındaki bağın ve ortak çalışmanın nasıl bir değişim yarattığının aynasıdır. Bu nedenle bu kuruluşların özellikle küreselleşme ile birlikte dünya çapında etkili olduğu sorunların çözümünde yalnızca ilgili ülkenin değil aslen tüm dünyanın dikkatini tek bir yöne çevirme özelliği vardır. Temel olarak sivil toplumun bireyden başlayan ve sistemli bir şekilde toplumun temsiliyetine kadar uzanan makro boyutta bir çerçevesi vardır.

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri toplumsal hizmetlerin de sağlandığı çevre, eğitim, kültür, sanat, hakların korunması, yapılanma, afetler olarak ifade edilirken yerel kapasitenin bu ve bunun gibi hizmetlerle geliştirilmesinde rolleri bulunmaktadır (Becerikli ve Armatlı Köroğlu, 2017). Bu açıdan var olan hizmetlere ya da geliştirilmesi gereken alanlara kamuoyunun dikkatini çekerek kanıtlara dayalı akılcı tartışmalar aracılığıyla "herkesin eşit” olmasına katkıda bulunmalıdır. Bireysellikten topluma uzanan bu çizgide belirli sorunların ya da ihtiyaçların kişisel değil toplumsal olduğunu vurgulayarak bir farkındalık hareketinin de başlamasında öncü olur.

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri daha önce belirtilenlere ek olarak haklar temelinde de güçlendirme odaklı olabilmekte özellikle günümüzde artan kadına yönelik şiddet durumlarında buna ilişkin anayasa ve kanun çalışmalarında ekonomik kalkınmaya ilişkin noktalarda yani kişisel, sosyal ve siyasi haklara erişim ve faydalanma açısından rolleri bulunmaktadır (Tufan Emni, 2013). Bu açıdan dezavantajlı kesimlere ilişkin hak temelli çalışmalar da yerel ve uluslar arası kaynaklar temel alınarak savunuculuk bağlamında faaliyetler yürütülmektedir.

İnsanoğlunun kendisi için en uygun yönetim modelini belirleme sürecinde, çeşitli araçlardan yararlandığı söylenebilir. Genelde çeşitli kamu kurum kuruluşları, özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları bu araçlardandır. Bu açıdan sivil toplum kuruluşları demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan örgütler olarak tanımlanabilir. Demokrasi

bağlamında ilk akla gelen temsili demokrasi tipinin, bu kuruluşlar aracılığıyla katılımcı demokrasiye dönüştüğünden söz edilebilir (Şirin, 2015). Bireyler bu kuruluşlarda kendilerini topluma daha fazla dahil ederken karar verme mekanizmalarını etkileme noktasında da oldukça önemli bir role sahip olmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının demokratik sistemin işleyişinde üstlendikleri roller de bu açıdan çeşitlendirilebilir. Onlar devletin bir parçası değil, politikaların oluşumunu etkilemeye çalışan kuruluşlar olabilmektedirler. Kar amacı güden kuruluşlardan farklı olarak doğrudan kendilerine çıkar sağlamayı amaç edinmeden örgütlenmişlerdir. Uygulamaları çerçevesinde hizmet kapasitesini güçlendirmek ve mali desteği sağlamak için devlet tarafından desteklenmeleri zaman zaman çalışmaların da devamlılığı için mümkün olmalıdır. Sivil toplum kuruluşları belirli bir hukuki çerçeve içinde yahut dışında enformel olarak kurulabilirken zamanla içine dahil oldukları siyasi anlayışlarda ise partilerin temsil ettiği görüş ayrılıklarının belirgin hale geldiği bir noktada yer alabilmektedirler bu durum zaman içinde hedef aldıkları kitlelerin de iyiliklerini sağlamaya sebep olmaktadır (Ulaş, 1998). Ancak bu kuruluşların temel olarak eşit ve adil bir görüşe sahip olarak ortak bir refah seviyesine ulaşmayı hedeflemesi gerekmektedir.

Daha önce de bahsedildiği gibi sivil toplum kuruluşları devletle birlikte hareket etmese de toplum refahını artırma amaçlı gerçekleştirdiği faaliyetler sosyal politikaların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Ancak bu kuruluşlar kişisel düzeyde kurulu hareket ettikleri için maddi anlamda devletten desteklenmeye bazı noktalarda ihtiyaç duyabilirler. Kişisel ve kişiler arası ihtiyaçlar temelinde oluşumlarının şekillenmesi ise bu kuruluşların bireysel hareket etmelerine yol açmamalıdır. Çünkü bu kişileri bir araya getiren belirli amaçlardır. Bu nedenle kar ancak hizmet kapsamındaki kitlenin belirli bir refaha ulaşmaları olmalarıdır.

Yapılan çalışmalarda toplumda bu kuruluşların rolleri üzerinde çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (2019) “Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü” araştırması sonucunda katılımcıların %37’si sivil toplum kuruluşlarının ‘Tamamlayıcı Hizmetler Sağlama’ ve ‘İnsani Yardım Sağlama’ konusunda, % 30,47’si ‘Vatandaşlara Bilgi Sağlama’ – % 25,21’si ise ‘İzleyici-Denetleyici Davranma’ rolü olduğunu ifade etse de günümüzde önleyici hizmetlere odaklandığı görülmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle beraber değerlendirilen sivil çalışmaların aktif ve insani değerleri gözeterek sürdürülmesi, temel hizmetlere ilişkin uygulamaları düzenlemesi,

yardım ve destek çalışmaları yapması, eğitici işlevlerinin olması ve bireylerin katılımcı olmalarını sağlayıcı rolleri oldukça önemlidir.

2.4. Sivil Toplum Kuruluşları Yurtdışı Örnekleri

1381'den bugüne sivil toplum farklı aşamalarda değişmiştir ilk olarak modern burjuva sonrasında demokrasi ve sivil toplum son olarak ise katılımcı demokraside yerini almıştır. Sivil toplumun batı temelli değişimi gözlemlendiğinde liberal değerler ile başlayarak, merkez dışı ülkelerdeki yönetimlerin demokratikleşme amacı ile yeni dönemde ise küresel sorunların değerleri gözlemlenmektedir (Ateş ve Uysal, 2006). 1970- 80'ler ile birlikte etkinliği artan sivil toplum Avrupa'nın doğusu ve Latin Amerika'dan destek alarak zaman içinde Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Kanada'da gelişmeye başlamış ülkemize de özellikle 1980'li yıllardan sonra sayıları artmaya başlamıştır (Arslanel ve Berkan, 2007).

Güneyde Gandhi hareketi ile hükümete karşı halkın haklarını savunma amaçlı bireylerin bir araya gelmesi ve örgütlenmesi, kuzeyde savaşın sonrasında ihtiyaç sahibi tüm insanlara yardımlaşma gruplarının örgütlenmesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ise devlet sivil toplum kuruluşları ile kendisini göstererek uluslararası bir boyuta ulaşmıştır (Gündüz ve Kaya, 2014).

Sosyal İşler Sağlık Bakanlığı (2018) tarafından Finlandiya'da sosyal hizmetlerin %17'si ve sağlık hizmetlerinin %5'inin sivil toplum kuruluşları tarafından sağlandığını ve 2019 yılı itibarıyla 106,382 sivil toplum kuruluşunun olduğu ifade edilmiştir. İtalya'da Ekonomi Finans Bakanlığı (2018) 2015 yılında gönüllülerin katkılarıyla 267,529 kuruluş olduğunu bunun aktif kuruluşların %79,6'sına eşit olduğunu bildirmiştir (T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019).

Hollanda'da 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlayan sivil toplum hareketleri, 20 yüzyılın ortalarından itibaren dinsel bir hareket olmaktan çıkmış ve toplumu ilgilendiren her alanda faaliyet göstermeye başlamıştır ve bugün Hollanda'da üye sayıları beş yüz bine ulaşan sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır (Özgüzel ve Çetintürk, 2016). Avrupa Zararı İndirgeme Ağı (2019) verilerine göre 250.000 sivil toplum kuruluşu olduğu, ülke çapında ise 6.5000.000'in üzerinde gönüllü olduğu belirtilmektedir (T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019). Sivil kuruluşların

faaliyetlerinin bu şekilde profesyonel bir anlayışla şekillendiği ve sayısının gittikçe arttığı ifade edilmektedir.

Almanya'daki Türk derneklerine yönelik literatüre baktığımızda, derneklerin sosyal, ekonomik ve politik temalar ekseninde incelendiği ve genellikle çalışmaların merkezinde entegrasyon perspektifinin ön planda olduğu görülmekte araştırmacıların özellikle göçmenlerin entegrasyonu açısından dernekler konusuna yaklaştığını belirtilmektedir (Kocagöz, 2017). Potsdam Kent Konseyi, Sosyal İşler, Gençlik, Sağlık ve Kamu Düzeni Dairesi (2018) tarafından Almanya'da sivil toplum kuruluşlarının politika ve hukuki alanlarda hükümete danışmanlık fonksiyonu olduğunu, 660.000 kayıtlı derneğin ülke nüfusunun yaklaşık %20'sinin de dernek üyesi olduğunu ifade etmiştir (T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019). Sivil kuruluşlar bazı çalışmaları ile katılımcı demokrasiye katkı sağlarken aynı zamanda bireylerin de bu sistemde etkileri olduğunu aktif olarak göstermektedir.

Fransız Popüler Kurtarma (2019) verilerine göre sivil toplum kuruluşlarına üye vatandaş sayısı nüfusun %24'üne denk gelmektedir. Kuruluşların çoğunlukla (%23.87) çalışma alanı öncelikle serbest zaman ve sosyal konular devamında ise (%21.31) spor olarak ifade edilmektedir (T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019). Bazı ülkelerde bu kuruluşlarda sosyal açıdan bireyin kendini geliştirme imkanının yanı sıra istihdam alanı olarak da kendini göstermektedir.

İtalya'da sivil toplum kuruluşlarına üye olmak yasal bir haktır bu kapsamda herkes dernek veya vakıf kurabilmektedir. Yalnızca kanunda yasaklanmış eylemler söz konusu olduğunda veya kuruluşların siyasi amaçlar gütmeleri durumlarında bu hak kısıtlanmaktadır (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). Bu gibi çalışmalarda sivil örgütlenmelerin hak temelinde şekillenmesi uygulamalarının da belirli çerçevelerde yürütüldüğünü göstermektedir. Kuruluşlarda yer alan gönüllü ve çalışanlarının ise benzer şekilde tanımlanmış yasal hakları bulunmaktadır.

Ulusal Gönüllü Kuruluşlar Konseyi (2019) İngiltere'deki örgütlenmelerin oldukça çeşitli olduğu ve (hayır kurumları, fonlar, vakıflar, gayri resmi topluluklar, gönüllü grupları vb.) kayıtlı hayır kurumu sayısının 168.186 ve gönüllü sayısını ise 4.182.856 olarak belirtilmektedir (T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019). Bazı sivil toplum örgütü çalışmalarının ise profesyonel hizmetten ziyade toplumda yoksulluğa yönelik şekillendiği yani toplumsal ihtiyaçların sivil çalışmaları şekillendirdiği belirlenmiştir.

Afrika’da ise sivil toplum kuruluşları insanların ortak iyilikleri için özellikle dezavantajlı bölgelerde barış ve güvenlik ihtiyacını giderebilmek için çalışmaktadırlar (Salihu, 2009). Toplumun refahını sağlamak ve bireylerin güvenlik ihtiyacını giderebilmek sivil kuruluşların faaliyetleri arasına girebilmektedir.

Ülkelerin STK sayılarının ve uygulamalarının bilinmesinin yanı sıra gönüllülük faaliyetlerinin de takip edilmesi oldukça önemlidir. Hırvatistan da etkin olan Gönüllülük Kanunu gönüllülüğün gelişimi için bir kurumsal yapının kurulmasını, gönüllülerin toplumsal hayattaki konumlarının gelişimini, kurum içi gönüllü yönetimini de düzenleyen politikaların oluşturulmasını sağlamıştır. İngiltere’de “*Gönüllülüğü Geliştirme Konseyi ile iktidar ve muhalefet partileriyle görüşmeler gerçekleştirerek gönüllülük konusundaki politikaları şekillendirmeyi*” Filipinler’de “*Ulusal bir kuruluş oluşturarak kalkınma yasaları oluşturmayı*” Lübnan’da ise “*Gönüllülük Ulusal Konseyi ile gönüllülüğün yaygınlaştırmayı*” hedeflemektedirler (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı [TUSEV], 2012). Yapılan bu çeşitli çalışmalar ile sivil toplum örgütlerinin önce ulusal sonra da uluslar arası boyutta bir gelişim içinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Son olarak günümüzde ABD’de resmi olanlar ve olmayanlar toplamı kayıtlara göre 7 milyona kadar, Fransa, Almanya, İngiltere ve daha birçok gelişmiş ülkede derneklerin sayıları da benzer şekilde milyonlar olarak bilinmektedir (Özdemir, Başel, ve Şenocak, 2010). Sayıları gittikçe artan bu kuruluşların ülkelerin hükümet yapılarıyla da bağlantılı olarak daha fazla rol aldıkları bu açıdan kendilerini geliştirdikleri ve sosyal sistemlerde kendilerine duyulan ihtiyaca yönelik faaliyetleri düzenledikleri ifade edilmektedir.

2.5. Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi

Gönüllülük temelde kendi iradesiyle aynı yerde yaşayan insanlar için ortak iyiyi amaç edinerek, politikalar ve faaliyetler üreten bireylerin yaptığı işlerdir. Gönüllülük herhangi bir alanda kendi isteğiyle yer alan ve bununla ilgili ücret talep etmeyen bireyler olarak ifade edilir (Aşimova, 2014). Birleşmiş Milletler Dünya’da Gönüllülüğün Durumu Raporu’nda (2015) gönüllülük, “*Karşılıklı yardım, hayırseverlik ve başkalarına hizmet, sivil katılım, savunuculuk ve kampanyacılık*” olarak dört kategoriye ayrılmıştır (Özyer, 2017). Bir başka tanımda ise gönüllülük, vatandaşlar arasında güven, birlik, beraberlik ve toplumsal dayanışma odağında bir araya gelerek bireysel ve toplumsal fayda görebilmek olarak ifade edilmiştir (Memişoğlu, 2016). Gönüllü olmak kişinin bireysel anlamda bilgi,

beceri ve çeşitli alanlarda deneyim kazanmasına tüm bunları kendisiyle ortak ilgi alanındaki vatandaşlar ile paylaşarak sosyalleşmesine, aidiyet duymasına ve daha aktif olmak adına da motive olmasına olanak sağlarken zamanla sivil hareketler kültüre de dönüşerek çoğalacaktır (Dictus, 2013). Araştırmalar gençlik dönemlerinde gönüllülük yapanların yaşlılık ve emeklilikte de bu davranışı sürdürdüğü ifade edilmektedir (Keskin, 2016). Bu nedenle gönüllülüğe gençlik çağlarında farkındalık kazandırılarak başlanması ve toplumun tamamında gönüllülük algısının oluşturulması sivil toplum gelişmesinin anahtarı olacaktır.

Birleşmiş Milletler gönüllülüğü, “*İnsanların hayatlarının kontrolünü ellerine alabilmeleri, kendilerinin ve etraflarındaki insanların yaşamlarında fark yaratabilmeleri için bir araç*” olarak vurgulamaktadır (Leigh, 2011). Bir diğer ifade ile gönüllülük bireyin yer aldığı toplumda çıkar gözetmeden kendi isteğiyle çevreye veya ilgili konuya destek olmak amacıyla gerçekleştirilen sosyal eylem bu eylemlerle de kendine ve topluma fayda sağlamak olarak belirtilir (Sözmen, 2003). Sivil toplum kuruluşlarında hiçbir maddi kazanç talep etmeden kuruluşun amaç ve uygulamalarına göre çalışan gönüllüler zamanla ilgili kuruluşun bir parçası haline gelmektedir. Uzunca süre gönüllülük faaliyetleri sürdürülen kuruluşlarda sosyal ve duygusal bağlar oluşurken bireyde oluşan aidiyet kişiyi kuruluşun bir paydaşı haline getirmektedir.

Gönüllülük insan ilişkilerinin temel bir dışavurumu olarak sosyal ve politik hareketin temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Gönüllülerin kendilerini “Ben sorunun çözümü için gönüllüyüm, sivil toplum kuruluşu ile işbirliği yapıyorum” olarak görmeleri hem çözümde etkili hem de kuruluşun devamlılık anlamında da hizmetlerinde rol sahibi olarak destek gördüğü ifade edilebilir (Özçağdaş, 2003). Böylece birey topluma daha aktif katılan ve farkındalığı gelişmiş bir birey topluma fayda sağlayacaktır. Gönüllülük, siyasi yapıdaki meydana gelen değişimlerle devletin etki alanındaki farklılaşmaları yerel ve katılımcı demokrasi temelinde vatandaşların daha etkin amaçlar için etkileşim içinde olması olarak da ifade edilmektedir (Palabıyık, 2011). Temelde gönüllülük toplum refahını da sağlamada bir araç olarak kişiye herhangi bir zorlamak olmaksızın, özgür iradesiyle gerçekleştirdiği mühim bir statüdür. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı tarafından hazırlanan “Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu (2011); “*Gönüllük faaliyetlerinin evrensel niteliği, küresel barış ve toplumsal kalkınmadaki görevlerini*” içermiştir. Küresel barış ve kalkınmaya gönüllülük yoluyla katkı sağlayan tüm bireylerin katılımı için fırsatlar geliştirilmekte ve çalışmalar yürütüldüğü belirtilmiştir (Yönten Balaban ve Çoban İnce,

2015). Gönüllülük evrensel anlamda ortak bir payda olarak tüm dünyada gönüllü eylemleri ortak bir tanımlama, hak ve yönetsel temelleri oluşturulmalıdır.

Sivil toplumun gelişimi için önemli iki temelden birisi gönüllü insan katılımı ve bir diğeri ise maddi destektir bu noktada bireylerin katılımını artırmak için kuruluşa güven duymak ve gönüllüye rol vererek motive etmek önemlidir (Betil, 2013). Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülüğün artması için öncelikle toplumun güvenini kazanması önemlidir. Bunun için de hesap verebilir nitelikte şeffaflığa dikkat etmelidir. Kuruluş, amacıyla bağlantılı olarak gerçekleştirdiği çalışmalarda, misyonunda, vizyonunda hedefinden şaşmamalı kamu ve çalıştığı grubun faydasında uygulamalar gerçekleştirmelidir. Hiyerarşik sıralamanın yanı sıra gönüllü olmak teşvik edilmeli ve gönüllülere adil, eşit, faydacı ve profesyonel yaklaşılmalıdır. Ülkemizde gönüllülük konusunun istenilen düzeyde olmaması özellikle gençlerin, çalışanların önlerinde birçok engel olmasıyla da ilgilidir. Bahse konu engeller gönüllülüğün yalnızca maddi destek sağlayarak gerçekleştirildiğinin düşünülmesi, bireylerin maddi çıkar gözetme amaçları, gönüllülük için yeterli politik çalışmaların uygulamada da yetersizlik ve kargaşaya sebep olması, gönüllülerin becerileri hakkında farkındalıkları olmaması, kuruluşların gönüllülerin devamlılıklarını sağlayacak gönüllü yönetimi sistemlerindeki yetersizlikler olarak ifade edilebilir (Fazlıoğlu, 2003). Sistemdeki bu yetersizlikler ise gönüllü katılımının ihtiyaca yönelik yetersiz olmasına ve sivil toplum kuruluşlarının gelişimine engel olabilmektedir. Bir başka açıdan ise gönüllülük eğitimlerinin üniversitelerde daha kapsamlı ve sistemli bir biçimde sunulması ülkemizdeki gönüllülük faaliyetleri hakkında farkındalığı oluşturacak ek olarak gönüllülük eğitimlerinin ortak ve sistemli bir çerçeve etrafında oluşmasını sağlayacağı ifade edilmektedir. Yapılan bir araştırmada lisans aşamasında öğrencilerin kulüp benzeri topluluklarda yer aldıkları bu topluluklarda gönüllülük faaliyetlerinin duyurularak gönüllülüğe katılımın artacağı ortaya konmuştur (Uğurlu, 2019). Gönüllülük eğitimlerinin sistemli olması açısından kurumların gönüllü yönetimi konusunda farkındalık kazanarak da gönüllü politikaları oluşturmalarının önemi ve gerekliliği de ifade edilmektedir. Literatüre göre gönüllü yönetimindeki yönetim kavramı klasik bir işveren ya da iş gören ilişkisi içinde değildir. Etkinlikleri gerçekleştiren gönüllüler ve bunların en verimli şekilde yürütülmesini hedefleyen yönetim anlayışı içinde sürdürülebilir bir süreçtir yani gönüllünün bilgilendirilmesini, görevler ile meşgul edilmelerini, başarılarının tasdik edilmesini ve gelişimleri için fırsat tanınmasını da içerir (Soysal, 2018).

Ülkemizde ise halen gönüllü yönetimi ve haklarına ilişkin bütünleyici bir yasal çerçeve aynı zamanda Sivil toplum kuruluşlarının da yetki ve sorumluluklarını içeren benzer bir mevzuat yoktur (Bülbül, 2019). Bu mevzuat yoksunluğu alanda hak ihlallerine gönüllüleri sömürülmesine ve yer aldıkları çalışmalardan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Gönüllülük üzerine yapılan yasal çalışmaların 2011 “Uluslararası Gönüllülük Yılı”na kadar tüm dünyada sınırlı kaldığından bahsetmek mümkündür. 2001 itibariyle Birleşmiş Milletler Genel Meclisi’nin çalışmaları ile Birleşmiş Milletler 56/38 sayılı sözleşmesi kabul edilmiş yasal bir çerçeve oluşmuştur. (TUSEV, 2015). Sözleşme ile gönüllü çalışmanın uluslararası seviyede kabulü anlamında önemli bir adım atılmıştır (Orhan, 2019). Bu açıdan gönüllülük hakkında farkındalık gelişirken hizmetlerin kalitesi ve gönüllü çalışmaların da niteliğinde iyileşmeler görülmüştür. Gönüllülüğün gelişimi için kapasite sağlama amacıyla, devletin gerekli yasal çalışmaları yapması ve kamuya hizmet sunumunda yetkin hale getirmesi öncelikli olmalıdır. Bunlarla birlikte toplumsal sistemdeki hukuki, idari ve ekonomik engelleri kaldırması, kamu hizmetlerinde gönüllü kuruluşlarla iş birliğini artırarak sivil toplum kuruluşlarına finansal destek anlamında kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesinde kamunun sivil topluma rakip anlayışından ziyade destek mekanizması olarak karşılaştıkları sorunlarda yardımcı olması sivil toplumda gönüllülük motivasyonlarının da artmasında önemli noktalardır (Ateş ve Nohutçu, 2006). Gerek yasal çalışmalar gerekse de kamusal ve idari düzenlemeler ile sivil toplum ve gönüllülük anlamında bir gelişim sağlanacağı anlaşılmaktadır.

The Johns Hopkins’in “Comparative Nonprofit Sector Project” adlı raporunda 22 ülkede gönüllülük konusunda yapılan araştırmalar sivil toplum kuruluşlarında tüm çalışanların % 27’sinin gönüllülerden oluştuğu ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça bireylerin gönüllü olarak çalışma oranları da arttığı belirtilmiştir (Akatay, 2010). Buradan hareketle gelişmişliğin yani ekonomik kalkınmanın refahı ve toplumsal kalkınmayı artırdığı gönüllülük faaliyetlerinin de çoğaldığını desteklediği ifade edilebilir. Ülkemizde ise Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (2018) istatistik verilerine göre resmi kayıtlı 28 bin den fazla gönüllü bulunmaktadır. En son nüfus verilerine göre 83 milyon nüfusu olan ülkemizde gönüllülüğün artması nüfus ile doğru orantılı olarak beklenmektedir. Küresel İnsani Yardım Raporu (2018) verilerine göre ise ülkemiz “8,070 milyar dolar ile dünyada en çok insani yardım yapan ülke” olsa da gönüllülükle ilgili küresel gelişmeler ve ülkemizdeki toplumsal kabuller ile gönüllü faaliyetlere katılım düzeyi yetersiz olarak ifade edilmiştir. Bu faktörün ülkemizdeki dini temellerle ilgili olduğu söylenebilir hayırseverlik

anlayışıyla yapılan maddi destek sağlamak, bağış kampanyaları yapmak toplumun kabul gördüğü ve desteklediği eylemler olsa da gönüllülük gibi sistemli ve planlı çalışmalar için farklı bir görüş gerekmektedir. Dünya Bağışçılık Endeksi'ne (2018) göre ise “*Kurum bünyesinde gönüllülük için harcanan zaman açısından Türkiye, 146 ülke arasında 126. sırada*” bulunmaktadır (Gençlik ve Spor, 2019). Yani bireyleri gönüllülük adına zaman harcamak planlı ve sistemli olarak gönüllülük rolünü yaşamlarına dahil etmekte zorlanmaktadırlar. Hizmetlerin hayırseverlik anlayışıyla beraber “tek seferlik” düşüncesi de burada kendini göstermiştir. Gönüllü çalışmalarda hayırseverlik anlayışıyla benzer toplumda dezavantajlı durumda yahut belli bir soruna, ihtiyaç alanına yönelik hizmetleri gidermeyi planlamada gönüllü eylemlerin fayda sağlaması için sürekli, planlı ve belli bir çizgide sürdürülmesi gerekmektedir. Buradan hareketle gönüllü yönetimi konusunda hem gönüllülerin devamlılıkları için çalışmaların hem de gönüllülüğe ilişkin sosyal politikaların iyileştirilmesi gereği göz önüne alınmalıdır. Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarında rol alan gönüllü sayısının az olması, kuruluş yetkililerinin, idarecilerin hatta gönüllülerin dahi gönüllü yönetimi konusunda yeterli farkındalığın olmaması bir bu sistemdeki bir sorundur. Gönüllülüğün teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması ancak yasal bir çerçevede ele alınması ile mümkün olacaktır (Arslan M. L., 2018). Yasal bir çerçeve hem hak ihlalleri konusunda farkındalığı oluşturacak hem de bu alandaki devamsız eylemleri bir çizgiye koyacaktır.

Gönüllülerle çalışan sivil toplum kuruluşlarının özellikle gönüllü yönetimi konusunda yetkin olması beklenir. İyi bir yönetim ile gönüllü bireylerin hem bireysel hem kuruma hem de topluma faydası olacağı bilinmelidir. Bu nedenle kuruluşların gönüllülerle çalışma prensipleri olmalıdır. Bu prensipler; “*Kurumda yapılacak işlerin belirlenmesi ve planlama, gönüllü bulma gönüllüleri kuruma çekme, gönüllülerin kuruma oryantasyonu, gönüllü eğitimi, görevlendirme, kayıtlama ve raporlama ve son olarak gönüllü motivasyonunu güçlendirmek*” şeklinde ifade edilebilir (Akalp, 2003). Öncelikle kurumun kendi içinde iş dağılımının, yönetim organizasyonunun, görevlendirmelerin net olması gereklidir. Her kurumun vizyon ve misyonu çerçevesinde planlanmış görevleri olmalıdır. Bu nedenle gönüllü, sistemi tanıyabilir. Sistemin anlaşılır olmasıyla hangi alanda hangi tanımlamalarla gönüllülere ihtiyaç duyulduğu da netleşecektir. Gönüllünün oryantasyon çalışmalarına dahil edilmesi, iş tanımı yapılması, görevlendirmelerinin takip edilmesi, değer verilmesi en önemli nokta olmaktadır. Bunlarla birlikte süreç boyunca gönüllülerin motivasyonlarını güçlendirmek de gönüllü yönetiminde oldukça önemli bir noktadır. Aynı zamanda gönüllü ihtiyacı için kurumun, sosyal medyada yer alması, üniversite ve okullarla iş birliği yapması, sosyal sorumluluk projelerine yer alması kapasitesinde farklılık

gösterecektir. Gönüllü yönetiminde de kişisel gelişimin sağlanmasına da özen gösterilmelidir. Araştırmalara göre sivil toplum kuruluşlarında gönüllü yönetiminin önemli bir fonksiyonu eğitimidir ve performansın değerlendirilmesi ya da insan kaynağının gelişimine odaklanmalı ve ölçütler belirli çerçevede belirlenmelidir (Özmutaf, 2007). Yani temelde gönüllü yönetimi gönüllüyü hem geliştirecek hem de belirli sınırlar içinde geliştirilecek bir sistemde olmalıdır.

Gönüllü yönetiminde bu eylemlerin temelde bir hizmeti gerçekleştirebilme amacı olduğu bilinmelidir ki gönüllülük eyleminin konusu hitap edilen grup ve ihtiyaca göre farklılaşmaktadır. Gönüllülüğün, gerek kişi gerekse de kuruluşlarca çıkar beklemeksizin, öznesi kendileri olmayan noktada, temelde de sosyal sorunlara yönelik olarak hizmet sunma anlayışını vurgulanır. Gönüllü eylemlerin birey ve toplum 'iyi olma' durumunu güçlendirmesi ve desteklemesi gerekirken kurumsal ve örgütlü bir yapısı da bu şekilde oluşur. Devamlı olmayan gönüllü eylemlerin gönüllülük olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Türkiye'de gönüllülüğün kurumsallaşması sürdürülebilir hale gelmesi toplumun genelinde benimsenmesi ve sosyal ve ekonomik politikalarla da desteklenen bir konuma gelmesi hem gönüllülüğün hem de sivil toplum anlayışının güçlenmesine olanak sağlayacaktır (Aydınlıgil, 2013). Sürdürülebilirlik ise gönüllülerin tanımlanması, haklarının belirlenmesi, kurumsal hoş görü ve amaca yönelik eylemlerle gerçekleştirilecektir. Gönüllülüğün kamu ve diğer sektörler tarafından da desteklenmesi topluma mal edilmesi ve gönüllü bireylerin yaptıkları çalışmaların kanuni yasal çerçeveler ile güvence altına alınması bu alandaki çalışmaların sayı ve niteliğini iyileştirecektir. Gönüllülerin sivil toplum kuruluşlarında rol aldıkları faaliyetlerin belirli bir takvim süresince oluşması ve devamlılığın esas alınması da gönüllü popülasyonu için iyi bir çalışma olacaktır. Kuruluşların toplantılarında, kurullarında yahut alınan kararlarında gönüllülerin de yer alması, gönüllülerin katılımcı demokrasiye katkı sağlamalarına öncülük ederken gönüllü bireye atfedilen rolün de somutlaştırılması için iyi bir motivasyon kaynağı olacaktır.

Gönüllülere yönelik yapılacak sistemli çalışmalar çok yönlü fayda sağlayacaktır. Gönüllü yönetimi ile hak temelinde uygulamaların gerçekleştirilmesi kişiyi motive eder, kurumu geliştirir ve toplumun refahını artırır. Yani sivil toplum kuruluşlarında gönüllülerle sistemli olarak çalışması kurumun hem kendi çalışmalarının iyileşmesine hem de hizmetin yaygınlaştırılmasına katkı sağlar. Kurumun gönüllülere yer vermesi kendi tanınırlığını artırır, toplumsal ve ortak ihtiyaçlara duyarlı olması çalışmalarının toplum tarafından görülmesini sağlar, toplum ve gönüllü arasında iletişim aracı olur (Yeşilay, 2015).

Toplumda, gönüllü aktivitelerinin görülmesi ve fayda sağlaması STK'nın etkisini ve faaliyetlerini güçlendirecektir.

2.6. Motivasyon Kavramı

Motivasyon kelime olarak “güdüleme, güdülenme” olarak ifade edilmekte, Latince “hareket etme” anlamına gelen “Movere” sözcüğünden kökenini almakta ve kişinin bir amaç için isteyerek bazı davranışlar göstermesi şeklinde de ifade edilmektedir (Karaca, 2019). Motivasyonun kişisel özellikler, istekler ve ilgili alanlarıyla şekillendiği bu şekilde kendisini göstermiştir. Motivasyon temelde bir eylem için harekete geçmeyi tetikleyen birçok faktörden meydana gelir. Motive olmak, enerji toplamak, hazır olmak, devam etmek, tamamlamak istemek gibi birçok kavramla birlikte değerlendirilebilir. Bu nedenle bireyler sosyal, psikolojik, fizyolojik ve içsel anlamda birçok faktörden motivasyonları etkilenmektedir.

Motivasyon; insan davranışını belirleyen ve yöneten bir enerji olarak ifade edilirken iki temel noktaya vurgu yapar. Bunlar; motivasyonun kişileri belirli yönlerde doğru davranmaya sevk eden bir enerji gücü olması diğeri ise motivasyonun, hedeflere yönlendirmede etkili olmasıdır (Öztürk A. , 2019). Motivasyon, insanları harekete geçiren, davranışı belirli hedefe yönlendiren ve gösterilen çabaların toplamı bir performans faktörüdür (İnfal ve Bodur, 2011). Motivasyon ile bir işi tamamlamak belli bir amaçla gerçekleştirildiğinden somut çıktılarının alınması da olasıdır.

Motivasyon çeşitli açılardan ifade edilebilir ya da gözlemlenebilir. İçsel anlamda motivasyonlar daha çok tepkisel olarak ortaya çıkmaktadır. Fizyolojik motivasyon ise kişinin temel ihtiyaçlarını karşılaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Sosyal motivasyon ise temelde kişilerin çevrelerinde tanınma, sevilme, değer görme, saygı görme ve takdir görme gibi temel çevresel destekler doğrultusunda oluşmaktadır. Bir başka açıklama da “Yaş, cinsiyet, sosyal sınıf gibi bireyin sosyo-demografik özelliklerini ilgilendiren motivasyonların dışsal motivasyonlar; empati, prestij, özgecilik gibi bireyin bilişsel ve duygusal değerlendirmelerine konu olan motivasyonlar ise içsel motivasyonlar” olduğu belirtilmektedir. (Büyük, İşlek, Çakmak ve Tiltay, 2016). Bu açıdan motivasyon kavramının bireyden topluma tanımlandığı görülmektedir. Motivasyon kuramlarının da incelenmesinde içsel ve dışsal motivasyon iki önemli ayrım olmakla birlikte bireyin

davranışlarını aktif hale getiren nedenlerin kişisel ve içsel faktörlerle bağlantılı olduğunu; ilgi doğrultusunda ve haz almaya dayandığını belirtirken bir başka değerlendirmede davranışların daha etkili olmasının teşvik, ödül, baskı ve ceza gibi çevresel etkilerden kaynaklandığını ileri sürer (Demir, 2018).

Motivasyon; bireylerin kendileriyle ilgili bazı kişisel amaçlardan da destek alarak eyleme geçmesidir. Bireylerin eylemlerine güç ve yön veren; bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını fark ederek harekete geçiren ve hareketinde de devamlılık kazandıran olumlu sonuçlara erişmeye iten bir güçtür. Motivasyonun iş yaşamında bazı önemli noktaları vardır. Kurum içinde bireysel yeterliliklerin gözetilmesi, iş doyumunu, işi sevmek, yöneticiler ile açık ve pozitif iletişim, başarıya ulaşmak bunlardandır. Motivasyonun çalışma yaşamındaki belki de en önemli noktası, bu süreci yürütecek olan yöneticinin yeteneği ve bireyin işe bağlılığının çok boyutlu düşünülmesidir (Çiçek, 2005). İş yaşamında motivasyon hem bireyi hem de kurumu olumlu etkilemektedir. Motivasyonun amacı, o işte çalışan bireyleri işe ve kuruluşa bağlamak için özendirme olanaklarını araştırmak, uygulamak ve böylelikle verimliliği arttırmak olarak da ifade edilmektedir (Serbes, 2011). Kişinin psikolojik ve bireysel anlamda ihtiyaçlarının giderilmesi yapılan işin kalitesini artırırken aynı zamanda yer aldığı kuruma da bağlılığını bu şekilde güçlendirecektir.

Yöneticinin iş etiğine, bireyin değerlerine mesleki ve kişisel sınırlara dikkat ediyor olması, çalışanların yaptıkları işleri yönetme sürecine hakim olması açık iletişim ve anlayış temelinde kısa ve uzun hedefleri koymada profesyonel davranması oldukça önemlidir. Motivasyonun ekonomik faktörleri arasında; bir ücret alma, maaşın artması, belirli bir işe karşılık ek ücret alınması, sigorta yapılarak güvenliğin oluşturulması gibi faktörler bulunmaktadır. Yapılan ya da yapılacak herhangi bir iş için somut çıktı alınması görüldüğü üzere kişilere motivasyon sağlamaktadır. Psiko-sosyal anlamda ise bireyleri motive edecek birçok faktör bulunmaktadır. Güven duyulması, övgü, katılım sağlayabilme, görüş ifade edebilme, görüşlerin değer görmesi, statü kazanma, işe ve çevreye uyum sağlayabilme, başarı elde etme bunlardan bazılarıdır. Motivasyonu etkileyen bir diğer faktör de çalışma ortamıdır. Fiziksel anlamda iyi olmasının yanı sıra işlerin düzenli, işlerin iyi tanımlanmış, moral artırıcı uygulamalar ve işin nitelikli olmasıdır (Güven, 2004).

Sivil toplum kuruluşlarında ise gönüllü olma motivasyonu kişisel özelliklere, kuruluşun çalışmalarına ve özellikle gönüllü yönetimindeki profesyonel yaklaşımına göre değişmektedir. Gençlik döneminde gönüllü olmak bu alanda harekete geçmiş olmak başta

bireye birçok olumlu geri dönüş sağlarken toplumu da etkilemektedir. Türkiye gibi gençlik nüfusu yüksek olan bir ülkede gençlerin sivil toplum kuruluşlarında aktif yer alması hem toplumun demokrasi ayağını güçlendirir hem gençleri aktif katılımcılara dönüştürür hem de gençler sosyal kalkınmanın anahtarı olur. Toplumda bireylerin ortak ihtiyaçlar için işbirliği yapabilmesi, kültürler arası saygı ve anlayış, sosyal sermayenin adil dağılımı ve toplumsal kaynakların daha verimli kullanımı, vatandaşlık bilincinin uyanması, gönüllülük ile artan ve gelişen faktörlerdir (Bağcı, 2013). Bu açıdan sivil örgütlerin gönüllü katılımı için zaman emek ve kaynaklarını kullanması gerekmektedir.

2.7.Motivasyon Kaynakları

Bireyi motive olmaya iten birçok faktör olduğu gibi bu faktörlerin bilinmesi ve amaca uygun işlevsel hale getirilmesi de önemlidir. Sivil toplum kuruluşlarında yer alan gönüllü bireylerin bu kuruluşlara devamlılıkları, eylemlerin faydalı olması hem gönüllünün hem de çalışmaların gerçekleştiği grubun amaç doğrultusunda daha iyiye gidebilmesi için bu motivasyon kaynaklarının bilinmesi ve kullanılması gerekmektedir. Gönüllülük kişisel gelişim, toplulukla çalışma becerisi, toplumsal rol ve statü kazanımı, farklı bir sosyal çevre ve farkındalık kazanma konusunda oldukça katkı sağlamaktadır (Güder, 2006). Gönüllülerle sürdürülen ilişkiler her sivil toplum kuruluşunun önem vermesi gereken bir konudur. Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülerin yapılan çalışmalara etkisi onların uygulamalara neden dahil olduklarına ilişkin motivasyonlarını etkilemektedir. Bu durumu Clary ve Snyder, “İşlevselci yaklaşım” olarak ifade etmiştir. Çalışmalar işlevsel özelliklere odaklanılırsa gönüllülerin motivasyonunun yüksek tutulabileceğini göstermektedir. (Erdoğan, 2012). “İşlevsel Yaklaşım” kuramına göre insanlar ihtiyaçlarını işlevsel olarak tatmin edebilecek herhangi bir etkinliği farklı motivasyonel temellere dayanarak gerçekleştirebilirler ve bu işlevlere ilişkin deneyimleri onların gelecekteki yardım davranışlarında bulunma ve devam ettirme sürecine yönelik kararlarını etkiler (Erdurmazlı, 2018). Buradan hareketle gönüllü çalışmalarında kendi için faydalı gördüğü bireysel ya da sosyal ihtiyaçlarını aktif olarak gerçekleştirir ve olumlu sonuçlarını görürse motive olur böylece de kendi geleceğinde bunu sürdürür.

Gönüllü olmanın temel motivasyonları arasında kişilerin becerilerini geliştirme ve paylaşma bulunmaktadır. Bireyler gönüllü oldukları sivil toplum kuruluşunun çalışma alanıyla ilgili olarak deneyim sahibi olmakta buradan hareketle insanlar arası ilişkileri

geliştirmeye ve paylaşmaya dayalı bir ağa ortak olmaktadır. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşunda gönüllü olmanın sosyalleşmeye yönelik bir motivasyon sağlamaya dahil olduğu ifade edilebilir. Sivil toplum kuruluşlarının amaç ve hedeflerine de bağlı olarak gönüllü olan bireyleri, toplumsal bir ihtiyacı gidermeye yönelik ‘katılımcı’ olmaya teşvik ettiği de ifade edilmektedir.

Bireyin iyilik yapma ve temel insani değerlerine yönelik değişimine ve gelişimine katkı sağlayabilecek sivil toplum kuruluşlarında bulunmaları kişilerin temel inanç ve ideolojilerini gerçekleştirmeleri için bir araç olabilmektedir. Eş zamanlı olarak gönüllü olmak ve gönüllü faaliyetlerde bulunmak bireylerin saygınlık ve toplumsal yaşamda itibar sahibi olmalarını da sağlayabilmektedir. Gönüllü olmanın ‘Toplumda örnek kişi olma’ konusunda bir motivasyon sağladığı ifade edilebilir.

Gönüllü olarak bir kuruluştaki yer almak aynı zamanda genç nüfus için kariyer sahibi olmayı kolaylaştırma açısından bir motivasyon kaynağı haline gelmektedir. İlgi alanlarına ilişkin becerileri geliştirme ve sosyal ağı genişletmenin yanı sıra benzer alanda yer alan birçok birey ile tanışma ve bu sayede bir kariyer yelpazesinde yer bulma imkanını da kolaylaştırma anlamında bir motivasyona da sahip olunmasını sağlamaktadır.

Gönüllülük motivasyonu ile ilgili yapılan araştırmalarda gönüllülüğün, birey için toplumdaki vatandaşların refahıyla ilgili farkındalığı ve bireysel değerlerinin etkisi, toplumsal bilinç, duyarlılık, sosyal sorumluluk ve mutluluk gibi birçok yönden gelişimini olumlu etkilediği ifade edilmektedir (Üzmez, 2015). Buradan hareketle gönüllülük ile birçok açıdan gelişim sağlayan bireylerin bu noktada gönüllü çalışmalarını sürdürecektir motivasyona sahip olacaklardır. Yer aldıkları sivil toplum kuruluşlarında insani ve toplumsal değerler adına çalışarak topluma yönelik hizmetleri gerçekleştirmek gönüllülere hem bir statü kazandırmakta hem de duyarlı bireyler olarak kişisel gelişim sağlamaktadırlar. Lee ve Higgins (2001) tarafından Yeni Zelanda’da yapılan araştırmada “Gönüllülerin en temel motivasyonunun topluma kişisel katkı sağlamak; toplumsal konularda anlayış ve bireysel olarak da beceriler kazanmak” olduğu ifade edilmiştir (Özyer, 2017). Gönüllülük alanında motivasyonun en temel kaynağı bireysel gelişim sağlamak olsa da kişinin yaptıklarıyla topluma ve yaşadığı çevreye faydalı olduğunu düşünmesi de oldukça önemlidir.

Literatürde gönüllülerle işbirliği kurulurken gönüllü olma nedenlerinin anlaşılması vurgulanır ve gönüllülerin kendilerine kurumda verilen rolü benimsemeleri ve rollere katkı

sunarak çalışmalarının motivasyonlarıyla ilgili olduğu belirtilir (Öztürk N. S., 2019). Yani gönüllü kuruluşa belli bir motivasyonla gelir bunun iyi anlaşılması hem gönüllüye rol verirken önemlidir hem de gönüllünün kendine verilen rolü güçlendirmesi için gönüllünün motivasyonu ile uygun olması gerekir.

Balta (2008), “Gönüllü Güdüsü: AÇEV’in İşlevsel Yetişkin Okuryazarlığı Programı Gönüllüleri Üzerine Bir Çalışma” adlı çalışmasında bireylerin gönüllü etkinliklere katılma sebepleri içinden güdüsel etkenleri araştırmış gönüllülerin büyük bir kısmının “fedakârlık” kavramı çerçevesinde motive olduklarını bulmuştur (Çevik ve Gürsel, 2012). Gönüllü olmakta daha önce de bahsedildiği gibi kişisel etkenler göz önüne serilmektedir. Kişiler zaman, para gibi çeşitli alanlarda fedakarlık yaparak gönüllü çalışmalara katılmakta ve bunu ortak sorun alanlarının çözümünde aktif yer alarak yani bireysel olarak “iyi” hissederek gidermektedir. Birey katıldığı gönüllü eylemler ile psikolojik anlamda iyileşme yaşarken yaşamsal deneyimler edinir ve özgüven gelişimi açısından kendini gerçekleştirmeye dair kazanımlar sağlar. Gönüllü birey ortak amaç doğrultusunda benzer hedefleri olan bir toplulukta yer alarak farklı bir sosyal çevreye erişir ve bu çevrede iletişim becerisi kazanır, uyum becerisi gelişir ve iş imkanlarıyla karşılaşır bunlar da bireyin gönüllülük eylemlerinde motive edici faktörler şeklinde belirtilebilir (Bülbül, 2019).

Literatüre gönüllülük eyleminin altı ana işlevi vardır. Kişisel özelliklerle ilgili “Değerler” işlevi, öğrenme ve yetenekler kazanmaya ilişkin “Anlama” işlevi, “Kariyer” işlevi, “Korunma” işlevi, “Güçlendirme” işlevi ve son olarak toplumun bireyler üzerinde etkisi ile ilgili “Toplumsal” işlevi olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2012).

Değerler işlevi temelde yardım etme, sevmeye, saygı duyma gibi insanların iyiliği ve mutluluğu için ne kadar fedakâr ve insancıl olunabileceğine yönelik bir düşünceyle gerçekleşir. Anlama işlevi gönüllülerin farklı yaşam tecrübelerinden faydalanmalarına, yeni bilgiler edinmelerine kendilerini geliştirmelerine olanak sağlarken öğrenmeleri ve öğretmeleriyle meydana gelir. Gönüllülük bireylere deneyim ve beceriler kazandırarak aynı zamanda da kariyer imkanı sağlayabilmektedir. Korunma işlevinde gönüllülerin olumsuz duygulardan, sorunlardan kişiye yönelebilecek zararlardan uzak durmalarını sağlayacak bir koruma mekanizması geliştirebileceği ifade edilebilir. Güçlendirme işlevi gönüllü odağında düşünülebilir bu açıdan kişinin kendinden emin ve rol model olarak öz saygısının artmasıyla bireysel güç kazandığı belirtilebilir. Son olarak toplumsal işlevinde

ortak ilgi ve amaçlar çerçevesinde benzer düşüncede birçok kişi ile bir araya gelerek hareket etmesi ve iletişim ve etkileşim kurması böylece de kazandığı sosyal statü önemli motivasyon kaynaklarındandır.

Benzer şekilde gönüllülüğün birçok işlevi göz önüne alındığında bu işlevlerin aynı zamanda kişileri motive edecek faktörler olduğu da düşünülmektedir. Gönüllü katılım yaş grubu özellikle genç kesimde özgüven kazanma, kendisine ve geleceğe dair inancın artması, insani değerlerinin gelişmesi, bireysel anlamda sorumluluk ve farkındalık gibi sosyal anlamda beceriler kazanılma anlamında önemlidir. Kişiler bu işlevleri gerçekleştirebilmek amacı çerçevesinde gönüllü olabilmektedir. Ek olarak mesleki pratik yapabilme, iletişim becerisinin gelişmesi, empati duygusunun güçlenmesini sağlamak da gönüllü katılımın etkisidir (Abban, 2016). Yani birey özgüven kazanmak adına gönüllü bir çalışmada yer alabilir bunun sonucunda iletişim becerisinde gelişim görebilir. Gönüllülüğün bu açıdan birçok işlevi gerçekleştirebilmek için birçok kaynağı olabileceği bilinmektedir.

2.8. Motivasyon Kuramları

Motivasyon birçok alanda etkili olan bir kavram olarak hakkında birçok araştırma yapılmış bir kavramdır. Gönüllü çalışmalarla da ilgili olarak motivasyon kavramının nasıl değerlendirildiği bu çalışmaların niteliğini artırabilmek için farklı kuramlar göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Gönüllülük motivasyonunu genel anlamda; “İki veya Üç Faktörlü Model”, “Tek Boyutlu Model” ve “Çok Boyutlu Model” olarak üç ana model altında açıklanmaktadır (Fişne, 2017). Bir başka görüş kişinin belli bir davranışı gerçekleştirmek için farklı güçleri bilme, ölçeklendirme ve tanımlamayı amaçlamakta ve “İçerik Teorileri” olarak isimlendirilmektedir.

Motivasyon kuramları kapsam ve süreç teorilerini içerir. Kapsam teorileri, Maslow'un “İhtiyaçlar Teorisi”, Herzberg'in “İki Faktör Teorisi”, Alderfer'in Teorisi ve bununla birlikte McClelland' in Teorisidir. Diğer grup teoriler, farklı kaynakların çevreyle etkileşimi sonucunda kişinin belli bir davranış göstermesindeki etkiyi açıklamaya çalışmaktadır; bunlar “Süreç Teorileri” olarak adlandırılmaktadır. Vroom'un “Beklenti Teorisi”, Adams'ın “Denklik Teorisi”, Locke'ın “Hedef Teorisi” bu grupta yer almaktadır. Temelde “Süreç Teorileri” davranışın belli bir sonucunu yani ortaya çıkan noktayı

hedeflerken “Kapsam Teorileri” davranışın gerçekleşme aşamasından öncesini yani başlangıç amacını hedefler (Tütüncü ve Küçükusta, 2017).

- Kapsam Teorileri

Motivasyon teorilerinde en çok bilinen belki de Maslow’un “İhtiyaç Hiyerarşisi Teorisi” olup, insanların belirli ihtiyaçlarını karşılamalarıyla bir hiyerarşi doğrultusunda daha üst seviyedeki ihtiyaçlarını tatmin etme arayışı içerisinde oldukları ve gelişmesinin aslında baskın olan ihtiyaçla ilgili olduğu söylenmiştir. Her bir ihtiyaç giderildikçe bir üst seviyedeki ihtiyacın ortaya çıkması beklenir ve birey bunlar gerçekleştikçe gelişmektedir. Hiyerarşi beş seviyeli hiyerarşik bir piramit sırasıyla, “Fizyolojik İhtiyaçlar, Güvenlik İhtiyacı, Bağımlılık, Saygınlık, Kendini Gerçekleştirme” olarak ifade edilirken başlangıç seviyeler temel kabul edilirken, üst noktalarda büyüme esastır ve üst düzey ihtiyaçların davranışları etkilemesi alt düzey ihtiyaçların yerine getirilmesine bağlıdır (Mengü, 2017).

Herzberg’in “Çift Faktörlü Motivasyon Teorisi: İş doyumunun etrafında şekillenmiştir. İki değişken çerçevesinde, hijyen faktörler ve güdüleyiciler başlıklarıyla temellendirmiştir. Bu teoride birey motivasyonu önce hijyen faktörler sonra güdüleyici faktörler ile sağlayacaktır (Kurt , 2005). Herzberg bununla birlikte iş tatmini ve verimlilik arasındaki ilişki üzerinde durmuş işten tatmin olmanın verimliliği artırdığını savunmuştur. İş ile ilgili faktörleri “Motive Edici Faktörler”, çalışma koşulları ile ilgili faktörleri de “Hijyen Faktörler” olarak tanımlamıştır. Motive edici faktörler: “Başarı, Tanınma, İşin Kendisi, Gelişme İmkanları, İlerleme İmkanları, Sorumluluk, Geri Bildirim” olarak Hijyen faktörler ise; “Denetim Kalitesi, Şirket Kuralları ve Politikası, Ücret, Çalışma Koşulları, İş Güvenliği, Kişisel Yaşantı, Statü, Bireyler Arası İlişkiler” olarak ifade edilmiştir (Gökçe, Şahin ve Bulduklu, 2010). Bu kuramda motivasyonun iş yaşamıyla ilişkilendirildiği ve kişinin işiyle ilgili temel noktalar sağlandığında motive olarak gelişim sağlayacağı belirtilmiştir.

Alderfer’in “ERG Teorisi” insanların üç temel ihtiyacı "Varoluş", "İlişki Kurma" ve "Gelişme" şeklinde belirtir. İnsanın varlığını sürdürmesi ve varoluşa ilişkin özelliği ifade ederken iş karşılığında ulaştığı kaynaklar ile bu ihtiyacı giderebileceği, ilişki ihtiyacını etkili bir iletişim ve paylaşımı çalışma yaşamındaki ilişkiler ile karşılayabileceği ve gelişme ihtiyacını iş yerinde bireylerin ilerlemesine yönelik başarıyla sağlayabileceği ifade edilmektedir (Tekin ve Görgülü, 2018). Kuramın Maslow’dan ayrılan bir yanı, gereksinimlerin somutluk durumlarına göre sıraya konmuş olması ve bir üst düzeydeki

gereksinimi karşılamak güç olduğunda bir alt düzeyde kalabilmesidir. Farklı olarak Maslow'a göre tatmin edilen bir gereksinim motive edici özelliğini yitirmiştir. Örneğin, saygı gereksinimi karşılanmadıysa, kişi bir alt düzey olan sevgi ve aitlik gereksinimine dönmeyecek; çünkü bu gereksinim zaten karşılanmış sayılacaktır yani "ERG Kuramı" çalışan motivasyonu konusunda kullanışlıdır (Topaloğlu, 2019). Benzer şekilde iş yaşamıyla şekillenmiş olan kuram da bireyin varlığını ilişki kurma ve gelişim ile sürdürdüğü ifade edilebilir.

McClelland'ın "Başarma İhtiyacı Teorisi", çalışanların motive edilmesine etki eden değişkenlerin çözümlenmesini içerir ve ihtiyaçların öğrenmeyle sonradan kazanılacağını ileri sürerken insan ihtiyaçlarını üç grupta "Başarı Güdüsü", "Erk Güdüsü" ve "Bağlanma Güdüsü" olarak toplar. McClelland'a göre güçlü olma ihtiyacını gidermek, bireysel egoyu tatmin etmekten çok örgütsel etkinliği başarmaya çalışmaktır (Yeşil, 2016). Motivasyonların pek çoğu sosyaldır ve başarı, birlikte olma, güç ihtiyaçları kişilerarası ilişkilerde büyük rol oynamaktadır. Başarı, birlikte olma ve güç motivasyonu bireylerde daha fazla ya da daha az olacak şekilde farklı seviyelerde kendini göstermektedir. Bir birey normal olarak bu üç ihtiyacı da kendisinde hissetmektedir, ancak bazı bireylerde bu üç motivasyondan sadece birisi için baskın bir motivasyon sergileme hali de oluşabilmektedir (Küçükçivil, 2019). Bireylerin motivasyonlarını başarıya aitliğe ve güce bağlayan bu kuramda daha çok sosyal faktörler göz önüne serilmiştir.

- Süreç Teorileri

Vroom'un "Beklenti Kuramı" insanın harekete geçmesinin belli bir davranışın amaca ulaştırması sebebiyle olacağı ve bu davranışın amaca verilen önemin çarpımına denk olarak motivasyonun bulunacağı belirtilirken beklenti belli bir davranışın belli bir sonuca ulaştıracağı yolundaki inanç şeklinde ifade edilir yani bireyin çabası ile ödül alacağını bekler ve bu ödüle bağlılığı motivasyonunu etkiler (Erdem A. R., 1998). Eğer birey gayretiyle performansın sonuçlanacağına inanıyorsa ve hem ulaşacağı sonuç hem de sıradaki hedefleri ve sonuçları arzu ediyorsa motive olacaktır (Şener, 2014). Bir kişi başarıya ulaşmak ve kabul edilmeyi ne kadar istiyorsa bu amaçta o kadar çaba sarf edecektir.

"Davranışı Şartlandırma Teorisi", bireylerin öğrenme ve adapte olma basamaklarını, bir örgütte çalışanların iş motivasyonlarını arttırmak için uygulanmasıdır. Davranışın karşılaşılabileceği sonuç önemli olmakla birlikte sonuca çeşidine göre kişi aynı davranışını

gösterecektir. Belirli olumlu davranışları pekiştirmek ya da kaldırmak için yönetim psikolojisinde dört yöntem, “Olumlu Pekiştirme”, “Olumsuz Pekiştirme”, “Ortadan Kaldırma” ve “Cezalandırma” olarak belirtilir. Pekiştirmeler olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılır. Yapılan bir işten dolayı takdir etme olumlu pekiştirme, işin olumsuz sonuçlarını aktarma olumsuz pekiştirme, ortadan kaldırma o davranışın tekrar ortaya çıkışını engelleme, cezalandırma ise amirleri olumsuz duruma düşüren bir faktördür (Sarihasan, 2014). Yani çalışma yaşamında yönetimin bireyleri motive etmek adına davranışların gösterilmesi, bazı tepkilerin verilmesidir.

Adams’ın (1963) teorisi Leon Festinger’in “Bilişsel Çelişki” teorisine dayalı bir denge teorisi olarak ifade edilebilir yani birey, yaptığı işte girdi (ustalığı, emeği, aldığı eğitim, tecrübe) çıktı (örgütün bireye verdikleri) hesabı yapmakta bunların arasındaki dengeye önem vermektedir. Yapılan bir çalışmada, alınan eğitim ve emek gibi bireyin örgüte verdikleri ile ücret, saygınlık ve terfi gibi örgütün bireye verdikleri arasındaki oranın önem taşıdığı, birey mesleğinin ve yaptığı işin karşılığını aldığını hissediyorsa motive olduğu ifade edilmektedir (Çevik Kılıç, 2016). Yani gönüllüler yeterli verim aldıklarını düşünürlerse girdinin yeterli olması durumunda daha motive olarak çıktı sağlayacaktır.

“Amaç Saptama Kuramı”na göre bireylerin kişisel amaçlarının ulaşılabilir olması onlara ulaşmak amacıyla çabasının motivasyon etkilediği ifade edilir (Koçel, 1999). Kuram, bireylerin amaçlarını gerçekleştirmek için motive olduklarını, çalışanların, amaçları uğruna bilinçli olarak eylemlerde bulunacağını ifade etmektedir. Yaklaşımına göre işinde uygun amaçları varsa bu amaçlara ulaşmak için çaba harcamaktan sonunda da amacını gerçekleştirdiği için duyduğu haz ile kendi koyduğu amacı gerçekleştirmek için motive olur (Arslan ve Göksoy, 2017). Kuramın başlıca iki önermesi, “Bir insanın kendisi için koyduğu amaçlar büyük ölçüde onun davranışını yönlendirir” ve “İş başarımını etkileyen en önemli bir güdüsel etmende bireyin amaçları ve niyetleridir” (Topaloğlu, 2019). Bu kuram temelde kişisel hedefler ve isteklere bağlı olarak şekillenmiş bunların da kişinin eylemlerini daha aktif hale getirdiğini savunmuştur.

Kuramsal açıklamalardan da hareketle motivasyon birçok şekilde ifade edilmiştir. Kimi yaklaşımlar kişilerin davranışlarını harekete geçiren faktörleri motive edici saymıştır kimileri ise kişilerin davranışları sonucunda ulaşacakları sonuçların motive ettiğini belirtmiştir. Bu açıdan motivasyonun ortaya çıkma yolunun farklılaştığı gözlemlense de

bireyin eylemlerini güçlendiren gerek kişisel gerekse de toplumsal bazı destekleyici etkenlerin olduğu bu etkenlerin ise gerek kişisel yaşamda gerekse de sosyal yaşamda etkili olduğu ifade edilmektedir.

2.9.Sosyal Hizmet Alanında Gönüllülük

Sosyal hizmet mesleği tarihsel geçmişi ve ortaya çıkışıyla aslen bir gönüllülük mesleğidir. Toplumda refah seviyesi daha yüksek olandan daha düşük olana doğru duruma göre farklılaşan yardım, destek, yönlendirme ve kaynakların gönüllü olarak ihtiyaç sahiplerine sunulmasıyla ortaya çıkmıştır. Sosyal hizmet kavramını ortaya koyan Jeffrey Brackett sosyal kavramının temelini insan ve insanın etkileşimde olduğu tüm sistemlerle bağlantısını vurgulamak için kullanılırken hizmet kavramını zaman içinde zengin popülasyonun gönüllü olarak yaptığı yardımları profesyonel bir anlama taşımak adına kullanmıştır (Duyan, 2003). Sosyal hizmet mesleğinin isimlendirilmesi dahi gönüllü çalışmaların yansımaları ile şekil alırken hizmet kavramının da zaman içinde planlı, düzenli belirli sorumluluklar çerçevesinde profesyonel yürütülmesi gereğini ortaya koymuştur. Dünya’da meydana gelen toplumsal ve kültürel değişmelerle zaman içinde uygulamalı bir meslek ve bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır.

Yoksulluk temelinde gerçekleştirilen gönüllülük çalışmaları sosyal hizmet mesleğinin temelini atmıştır. Almanya’ da yoksul ailelerin gönüllü olarak tespit edilmesi, Paris’te açlık sınırındaki yoksullara hayırseverlik organizasyonları ve Hayırsever Kadınlar Birliği olarak gönüllü oluşturulan organizasyon sosyal hizmet mesleğinin öncü kurucularından kabul edilir (Namdar, 2019). 1890’lı yıllarda Hayırseverlik Teşkilatı Cemiyeti’yle tanışması ve yoksullara yönelik hizmetlerin profesyonel bir şekilde yürütülmesine dair görüşlerini ifade ettiği ‘Sosyal Teşhis’ kitabıyla sosyal hizmetin önemli temsilcileri arasında yer alan Mary Ellen Richmond’un çalışmaları gönüllülük ile başlamış olsa da profesyonel temellere taşınmıştır (Başçılar, 2020). Günümüzde toplum merkezi adını alan *Toynbee Hall* Londra’da Samuel Barnett ve bir grup gönüllü üniversite öğrencisinin yoksul bir işçi mahallesine yerleşerek bölgenin gelişimini sağlamak için katkıda bulunmuş, oranın sakinlerinden olan Jane Addams ise sonrasında Chiago’da *Hull House’un* kurulmasına öncü olarak gönüllülerle yoksul işçi ailelerin hayatlarını iyileştirmek için çalışmıştır (Buz, Ayyıldız, 2019).

Tüm dünyayı etkileyen savaşlar, göçler, yoksulluklar, ekonomik krizler, kimsesiz çocuklar, engelliler gibi toplumda dezavantajlı konumdaki bireylerin ortaya çıkması bu alandaki bilgi ve yöntem yetersizlikleri sosyal hizmetin bir “hayır” çerçevesi içinde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1890’lı yıllarda yaşanan çeşitli toplumsal krizlerde yardım etme ve destekleme amaçlı kurulan hayırseverlik kurumlarında gönüllü olarak çalışan bireylerin hizmetleri etkin hale getirdiği ve eğitimlerin de başladığı dönemlerde çalışanlar kendilerini sosyal hizmet uzmanı olarak ifade etmeye başlamışlardır (Reçber, 2019). Zaman içinde sosyal hizmet bir meslek olarak kendini göstermeye başlamıştır. 19.yy yaşanan sanayileşme ve göç ile kamusal hizmetlerin yetersizliği gönüllü çalışmalara sebep olmuş bu hareket yerleşim evi ve komşuluk merkezleri hareketleri ile günümüz toplum örgütlenmesi çalışmalarına kaynaklık etmiştir (Acar, Çamur Duyan, 2003). Buradan hareketle sosyal hizmetin aslen yaptığı çalışmalar ile zaman içinde sistemini oluşturarak bir bilim ve meslek haline geldiği tarihsel kökeninde ise toplum içindeki yardımlaşma dayanışma ve gönüllülük kökeninde çalışmalarını yürüttüğü ifade edilebilir.

Hayırseverlik anlayışının hak kavramı ve devlet yönetim sistemleriyle girdiği değişim ve dönüşüm sürecine girmesiyle cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren modern anlamda sosyal hizmetlerin sunulması için kurumlar açılmıştır. Darülaceze, Türk Kızılay’ı, Çocuk Esirgeme Kurumu sonrasında ise Sosyal Hizmetler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Akademisi ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü ve 2828 Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu’nun da kurulmasıyla çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır (Taşgın, Özel, 2011). Çalışmalar zaman içinde değişmiş ve toplumun ihtiyaçlarına göre yasal ve kurumsal çalışmalar yapılmıştır.

Zaman içinde değişim ve dönüşüm geçiren önceleri gönüllülük temelinde yoksul, kimsesiz ya da toplum içinde dezavantajlı gruplara dağınık hizmetlerin sunulduğu sosyal hizmet mesleği zaman içinde bilimsel bir temele dayandırılarak uygulamalı bir alanın temeli olmuştur. Günümüzde sosyal hizmet birey, grup, topluluk ve toplumla çalışma bağlamında insanlarla bütüncül bir iyileşme haline erişmek amacıyla çeşitli yöntem ve kaynakların kullanıldığı uygulamalı bir bilim dalıdır. Sosyal hizmet, çözüm üretmede yaratıcı bir meslek olarak müracaatçıların desteklenmesi, sorun çözme kapasitelerinin artırılması, bağımsız bireyler olarak yaşamlarına haklarına erişerek devam etmelerini amaçlar (Işıkhan, Erbay, Akçay ve Ahmet, 2016).

Sosyal hizmet büyük çaplı bilgi temeline dayanır. Örneğin; bireyin doğumundan ölümüne kadar tüm gelişim görev ve ihtiyaçları çerçevesinde, bununla birlikte toplumsal etken, kaynak, hak, politik bakış açıları ve farklılaşan dezavantajlı olaylar (göç, engellilik, lgbti vb) bu çerçevede yer almaktadır (Berkun, 2010). Sahip olduğu eklektik bilgi yapısı sosyal hizmet uzmanlarını daha bütüncül bir uygulama planı yapmaya iter. Kişinin ihtiyacını çözümleyebilmek adına ondan başlayarak ailesi, çevresi hatta sosyal çevre içinde dahil olduğu çeşitli sistemler ile ilgili tüm iletişimini iyileştirmek ve müdahalenin sürdürülebilir bir iyilik haline erişimini sağlamak oldukça önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanları, yasaları temel alarak ve mesleki çalışmaları sosyal politikalar ile bir bütün olacak şekilde gerçekleştirmektedir, eğitim sürecinde edinilen mesleki bilgi ve beceriler mesleki yaşamda birlikte yürütmektedirler (Danış, 2007). Sosyal hizmet uygulamalarına yön veren hak temelli anlayış çevresinde bireyleri sahip oldukları haklara eriştirebilmek adına da sosyal hizmetin üçlü sacayağını oluşturan ‘bilgi’ temeli kapsamında bireyi koruyacak ve güçlendirecek tüm yasal destek mekanizmaları hakkında yeterli bilgiye ve uygulama becerisine sahip olmalıdır.

Sosyal hizmetin öncelikli amacı çalıştığı bireylerin sosyal işlevselliğini artırmak, bireylerin kendi gereksinimleri değerlendirme ve çevrenin beklentileri doğrultusunda topluma uyumunu kolaylaştırmak, uygulamalarda çevreyi de dikkate almak müracaatçı sisteminin yanı sıra mevcut kaynakların yeterli olmaması durumunda yeni kaynaklar için sosyal aksiyon oluşturmaktır (Koç, 2015). Müdahalede temel olarak hedef kitlenin kendi kendine yetebilmesini sağlayarak olası değişimlere uyum sağlayabilmesi adına gerekli destek mekanizmalarını harekete geçirmek temel hedeftir. Bu nedenle özellikle dezavantajlı birey ve gruplarla çalışırken sosyal destek mekanizmalarını da sürece dahil ederek güçlendirme temelli bir müdahale planı yapılmalıdır.

Sosyal hizmet uygulamaları özellikle sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük temelinde kaynaklar kamu kontrolünde veya gönüllü destekleri ile de sürdürülmektedir. İhtiyaçların gönüllü kuruluşlar tarafından karşılanmasının sebepleri otoritelerin yetersiz kaldığı alanları sivil toplumun doldurması ve bürokrasinin azalmasıyla katılımcı bir yönetim modelinin etkin rol aldığı şeklinde ifade edilmiştir (Bayraktaroğlu ve Adıgüzel, 2015). Buradan hareketle sosyal hizmet alanında gönüllü çalışmaların günümüzde kamunun eksikliğini tolere ettiği aynı zaman da aktif vatandaşların topluma katılımlarını desteklediği ifade edilebilir.

Gönüllü faaliyetlerin sosyal hizmet uygulamalarını da destekleyecek biçimde sistemli olarak gerçekleştirilmesi mesleki anlamda ve bilgi, beceri kazanmak açısından birçok fırsatı beraberinde getirmektedir. Çünkü gönüllüler kazandıkları bilgiler kadar içinde buldukları sistemlere de bir takım yenilikler kazandırmaktadır. Sosyal hizmet bu açıdan bireyi içinde bulunduğu çevrede bir bütün olarak değerlendirmesi sebebiyle bu açık iletişimli ve aktif sahanın faydalarının farkındadır. Başka bir açıdan baktığımızda kamusal alanda yaşanan bütçe sorunu, sivil toplum kuruluşlarına duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmakta ve sosyal hizmet sivil toplum ilişkisi toplumsal bir ihtiyaçtan ziyade otoriteler tarafından kaynak ve erişim eksikliklerinde belirginleşmektedir (Adıgüzel ve Sönmez Özkan, 2015). Sistemin boşluk kaldırmadığı ve meydana gelen eksiklikleri tolere etmesiyle sosyal hizmet günümüzde çalışma ağı gelişen sivil toplum kuruluşlarında mesleki görev ve yetkilerini de gönüllüler aracılığı ile hak temelinde sürdürmektedir.

Sosyal hizmet uygulamalarının daha iyi bir topluma erişmek için bir araç olarak kullanıldığı bilinmektedir çünkü bireyden topluma bir müdahale sistemi bu hareketin temel noktasıdır. Gönüllü bireylerin de uygulamalara katkıda bulunmaları sosyal sorumluluk bilinci ile teşvik edilmekte ve bu uygulamalar özel, kamu ve sivil toplumu bir araya getirmekte, onları belirli bir amaç için hareket etmeye yönlendirmekte ve olumlu sonuçları toplumla paylaşılmasında bir mekanizma olmaktadır (Saran, Coşkun, İnal Zoral ve Aksoy, 2011). Toplum ve insan temelinde bireyin ve bireyin dahil olduğu tüm sosyal sistemlerin, toplumsal kaynakların planlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve topluma yansıtılması gönüllü çalışmaların uygulama penceresinden sayılabilir. Sonuç olarak sosyal hizmet alanı tarihsel süreç içinde gönüllülük ile başlamış ve hayırseverlik anlayışı gibi çeşitli faktörlerden de etkilenerek bugünkü sistemli halini almıştır. Günümüzde de sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerinin faaliyetleri sosyal hizmet mesleği amaçları, uygulamaları ve toplumsal refahın sağlanması adına benzerlik göstermektedir. Günümüzde giderek artan biçimde kamu kurumları ve özel kurumlar gönüllülük çalışmalarını STK'larla işbirliği içinde uygulamaya yönelik hizmetler kapsamında yürütmektedir (Namdar, 2019). Kamusal hizmetlerin yerini sivil toplum kuruluşlarına bırakması ve bu alandaki gelişmeler gönüllü çalışmalar ile sosyal hizmetin yeniden bir araya gelmesine olanak sağlarken hak kavramı önderliğinde hareket edilmesi hizmetlerin daha planlı, sistemli ve bilimsel temellere dayanmasına olanak sağlamaktadır.

2.10.Çocuklarla Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük

Temellerinin 1920’li yıllarda atıldığı gönüllü bir kuruluş olan Himaye-i Etfal Cemiyeti ile korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler uygulanmaya başlanmıştır. O günden bu güne değin çocuklar toplumsal krizlerde en çok desteğe ihtiyaç duyan ve ülkelerinde sosyal politikalarının temelinde yer alan bir kitle olarak yer almıştır. Sosyal hizmetin de temel çalışma alanlarından biri olan çocuklar aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının halen günümüzde etkin olarak çalıştığı alanlardan biridir. Sivil toplum kuruluşlarının uygulamalarını gerçekleştiren gönüllüler çocuk refahı alanında çalışmalarıyla bireysel ya da kamu kurumlarıyla işbirliği içinde bireysel ve sosyal gelişim göstermektedir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan “*Sosyal Refah Yardımcılarının Fonksiyonları ve Eğitimi*” seminerinde de benzer şekilde gönüllülerin verimli çalışmalar yapabilmeleri için sosyal hizmet uzmanlarıyla iş birliği içinde olmasına vurgu yapılmıştır (Namdar, 2019). Sosyal hizmet uzmanları ile gönüllü bireyler sosyal hizmetin tarihi çalışmalarında önemli bir yeri olan çocuklarla birçok amaç, görevler çerçevesinde bir araya gelmektedir (Palabıyık, 2011). Bu çalışmaların temelinde çocuk refahının sağlanarak çocukların iyilik hallerinin geliştirilmesi bulunmaktadır. İstanbul’da sosyal hizmet öğrencilerin tutumlarını incelendiği bir araştırmada (2016-2017) çocuk alanında çalışmak isteyenlerin oranı %25,8, adli hizmetler %22,3, akademi %16,8, tıbbi hizmetler %13,0, sivil toplum örgütleri olarak ifade edilmiştir (Sevim ve Altun, 2017). Yani çocuklarla çalışmak bu alanda yer alan çoğu kişinin yöneldiği bir alan olarak gözümüze çarpmaktadır.

Ülkemizde 18 yaşın altındaki her birey devlet tarafından korunmaktadır. Bu nedenle devletin çocuklara ilişkin yasal çerçeveye güvence altına aldığı bazı takip, güçlendirme, koruma ve tedbir kararları mevcuttur. İlgili yasalar çocuğun temel hak ve özgürlüklerini korumayı çocukları eşit yaşam standartlarına ulaştırmayı ve çocuğun fayda sağlamasını temel almaktadır. Zaman içerisinde devlet koruması ihtiyacı olan çocuklara hizmet veren kurumlar değişse de hepsi temelde çocukların korunması ve sosyal yaşama katılmalarında destek veren kurum rolüne sahip olmuşlardır. Çocuk haklarının öncelik güdülerek uygulanması ve diğer kurumlarla benzer şekilde gözetilmesi için eski adı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı liderliğinde çocukla çalışan tüm kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve çocukların da katılımları ile 2013-2017 yıllarını kapsayan “Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi” hazırlanmıştır (Kurt, 2016). Bu çalışmalar ile çocuklara yönelik hizmetlerin ülke genelinde verimliliğini artırmak ve bu alandaki faaliyetlerin belirli bir sistemi oluşturmak amaçlanmaktadır.

Ülkemizde çocuklara yönelik teşkilatlanma kamu hukuku tüzel kişisi Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu ile 1983'den sonra korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler de vererek sürdürülmüştür (Çiftçi, 2009). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun dayanağını oluşturan “2828 Sayılı Kanun, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal yardım ve sosyal refah hizmetlerini modern esaslara bağlamıştır”. Adalet sisteminde yer alan meslek elemanları (2017 yılı itibarıyla) çocuk dostu adli görüşme odalarının kullanımına başlanmıştır (UNICEF, 2019). 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu” ise çocukların korunma ve gözetlenmelerine ilişkin 5 temel tedbir kararını içermektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Tedbirlerin uygulamasını için “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik” yayımlanmış bu anlamda ilgili kişi ve kurumlara hizmetin aksama ve karışıklık yaşanmaması adına gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bu alandaki çalışmaların temel amacı hizmetlerin çocuklar için fayda sağlayacak nitelikte olmasıdır.

Sivil toplum kuruluşlarında ise çocuklarla çalışma hedefinin birçok amacı olabilmektedir. Geleneksel hayırseverlik ve yardımseverlik düşüncesi ile hareket edilerek çocuklarla bir araya gelmek bir motivasyon kaynağı olabilmektedir. Toplumumuzda özellikle koruma altındaki çocuklara yönelik acıma da yine bir hayırseverlik anlayışının sonucu olarak gönüllü faaliyetlere katılım meydana gelmektedir. Bireyler özellikle koruma altında, ilgi ve sevgiden yoksun olduğunu düşündükleri çocukların yanında olmak onları desteklemek ve güçlendirmek için onlarla buluşabilecekleri alanlara yönelebilmektedirler. Çünkü yalnız, kimsesiz olarak algılanan bir çocuğa yardım etmek, o çocuğun yanında olmak kişileri manevi olarak mutlu edebilecek bir eylem olarak değerlendirilebilmektedir. Bir başka değerlendirme de bireyler farkındalıklarını artırmak için bu alanlarda aktif olarak rol almak isteyebilmektedirler. Benzeri bir alanda çalışmayan ancak değerleri kapsamında korunma ihtiyacı olan çocuklarla bir araya gelme hedefi olan bireyler bu alanda yer almak isteyebilmektedirler.

Bu alanda yer alan gönüllülerin temelde insan sevgisi ve değerlerinin olması gereklidir. Çocuklarla çalışarak aynı zamanda henüz ergin olmamış ve kendi kararlarını vermede yetkin görülmeyen bir kitle ile bir araya gelen gönüllülerin rol model olmaları ve olumlu davranışsal özellikleri barındırmaları gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda dezavantajlı grup olarak da sayılan özellikle çocuklarla faaliyet gösteren sivil toplum

kuruluşu gönüllülerinin adil dünya inançlarının diğer insanlardan daha düşük olduğu ortaya konmuştur (Yıldırım, Akgün, 2013). Buradan hareketle çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin geleceği şekillendirme, adil dünya inancına katkı sağlamaya yönelik gönüllü çalışmalarda bulduklarını ifade edebiliriz. Gönüllülerin kişisel özelliklerinin de etkisiyle kendilerinden daha olumsuz şartlarda bulunan bireylere yardım ederek hem kendilerini daha iyi hissettikleri hem de adalet algısını güçlendirmeye çalıştıklarını ifade edebiliriz.

Çocuklarla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülerin ek olarak bazı becerileri olmalıdır. Çocuklar ile çalışan bir kurumda gönüllü bireyin iletişim becerisinin yanı sıra çocuğa yönelik aktif iletişimi bilgi becerileriyle uygulayabilmelidir (Göker, 2009). Bu açıdan sivil toplum kuruluşlarında çocuklarla sağlıklı iletişim kurabilecek gönüllülerin yer alması ve kuruluşun da farkındalığının olması gereklidir. Gönüllülerin gerçekleştirdikleri çalışmalarda devamlılığa özen göstermeleri oldukça önemlidir. Özellikle çocuklarla birebir gerçekleştirilen uygulamalarda düzensizlik çocukların motivasyonunu olumsuz etkilemekte ve çocuklar için etkinliğin verimliliğini düşürebilmektedir. Bir diğer önemli nokta sınırlara dikkat etmektir. Gönüllü birey gerçekleştirdiği çalışmalarda çocuğa profesyonel yaklaşmalıdır. Çok fazla ilgi göstermek bağlanmaya ve yapılan çalışmanın amacına uygun olmayabilir. Bu nedenle gönüllülerin çocuklarla çalışırken profesyonel davranmaları ve sınırlara dikkat etmelerine özen gösterilmelidir. TEDV tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen “Sürdürülebilir Gönüllülük Araştırması” verilerine göre gönüllülerin %90’ından fazlası gönüllü olma nedenini çocukların toplumda değişim için çok önemli olduğunu düşünmelerinden kaynaklandığını ifade etmektedir (Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı [TEGV], 2010). Buradan hareketle gönüllü olma olmanın önemli bir motivasyon kaynağının çocuklar olduğu çocukların ise çalışma grubu olarak özel nitelikler barındırdığı ortaya konmaktadır. Çocuğun durumu göz önüne alınarak gönüllülerin gerekli bilgi ve becerileri olmalı ek olarak sivil toplum kuruluşlarında gerçekleştirilen çalışmaların da sürdürülebilir anlamda nitelikli olması oldukça önemlidir.

2.11. Araştırmanın Problemi

Sivil toplum kuruluşları demokrasiyi güçlendiren, bireylerin aktif vatandaş oldukları, bilgilendikleri, gelişip değiştikleri bir sistem halini almakta gittikçe de sayısı artmaktadır.

STK'lar, kurulma hedefleri ve uygulamaları doğrultusunda birbirlerinden farklılaşmaktadırlar.

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü resmi sitesinde yer alan verilere göre (2020) ülkemizde toplam 309.006 dernek bulunmaktadır. Tüm sayıya oranla faal dernek sayısının 119.761 olduğu bilinmektedir. İstatistikler incelendiğinde İç Anadolu bölgesinde 21.881 faal dernek bulunmaktadır. Derneklere üye sayıları ise ortalama 860.000 civarında ifade edilmektedir. Bu üyelerin %20 kadın %70'si ise erkektir.

Ankara ilinde ise 11.512 dernek olduğu aynı veriler tarafından iletilmektedir. Bu derneklerden % 0,01'i çocuk, %0,03'ü yaşlı ve çocuk, %1,12'si engelli, %1,11'i hak savunuculuğu, %0,36'sı insani yardım %1,56'sı ise spor alanlarında hizmet vermektedir. 2018 itibarıyla Ankara'da 9573 tam zamanlı çalışan 2022 proje odaklı çalışan, 7261 gönüllü bulunmaktadır. Ancak gönüllülerin faaliyet alanlarına ilişkin net bir veri bulunmamaktadır. Benzer şekilde Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü 2018 istatistiklerine göre Ankara İlinde resmi kayıtlı gönüllülerin faaliyet alanlarına, devamlılıklarına yahut sosyo-demografik dağılımlarına ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

Gönüllü bireylerin sayılarının net olmaması gönüllülüğün 'sistemik' değil rastgele ve düzensiz işleme niteliğiyle alakalıdır. Sivil toplum kuruluşlarında yer alan 'eş, dost' algısı 'kendi içinde iş yapma' düşüncesi çalışmaları ulusal boyuta taşımaktan ziyade kendi içinde bir sistemi oluşturmaktadır. Bu durumda gönüllülüğün ve gönüllülerin somut olarak ortaya konulmasında engel teşkil etmektedir. Görüldüğü gibi faaliyet alanlarına ilişkin bu ayırım çok az sayıda derneğin yalnızca çocuk alanında hizmet verdiğini göstermektedir. Diğer dernekler kapsamında da çocuklara yönelik faaliyetler yapılmaktadır ancak çocuğun, hizmetin odağında olduğu az sayıda dernek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Oysa, 2018 yılsonu itibarıyla, "Türkiye nüfusu 82 milyondan fazla iken bunun yaklaşık 23 milyonunu çocuk nüfus" oluşturmakta 0-14 yaş arasındaki çocuklar ise ilgili nüfusunun yaklaşık % 24'ü olmaktadır. Buradan hareketle bu denli büyük ve önemli bir popülasyon için yapılan çalışmaların, çocukların farklı özellik ve gereksinimleri de düşünülerek sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllü olma süreçlerinin ve deneyimlerinin anlaşılması gerekmektedir. Kaynaklarda özellikle çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının net olmayışı, bu alanda gönüllü sayı ve niteliğinin belirgin olmaması ve kişilerin gönüllülüğe yönelme nedenlerine yönelik yetersiz araştırma ve değerlendirmeler temel problemi oluşturmuştur.

2.12. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, çocuklarla doğrudan faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülerin gönüllülük nedenlerinin belirlenmesi ve motivasyonlarını etkileyen faktörlerin onların deneyimlerinden ortaya konulmasıdır. Bu ana amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur.

- Araştırma kapsamındaki sivil toplum kuruluşlarında çalışan gönüllülerin sosyo demografik özellikleri nelerdir?
- Araştırma kapsamındaki sivil toplum kuruluşlarında çalışan gönüllülerin gönüllük kavramı konusundaki görüşleri nelerdir?
- Araştırma kapsamındaki sivil toplum kuruluşlarında çalışan gönüllülerin gönüllü olma nedenleri nelerdir?
- Araştırma kapsamındaki sivil toplum kuruluşlarında çalışan gönüllülerin gönüllü olma deneyimleri nasıldır?
- Araştırma kapsamındaki sivil toplum kuruluşlarında çalışan gönüllülerin çocuklarla çalışan bir sivil toplum örgütünde gönüllü olma nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

2.13. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma aracılığıyla çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük çalışmalarına devam eden bireylerin gönüllü olmaya ilişkin düşünceleri ve gönüllülük süreçlerine ilişkin deneyimleri bizzat onların gözünden ortaya konulması hedeflenmektedir. Bu açıdan araştırmadan elde edilecek bulguların, günümüzde çalışma ağı gittikçe gelişen ve faaliyetleri ile katılımcı demokrasinin hedef kitlesini güçlendiren sivil toplum kuruluşlarının özelleştirilmiş bir alanı olarak çocuklarla çalışma yapan kuruluşlardaki gönüllü olma sürecinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.14. Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmanın sayıtları şu şekilde ifade edilmiştir;

- Sivil toplum kuruluşları toplum yararına faaliyet gösteren ve toplumsal sorunların önlenmesinde, çözümlenmesinde önemli işlevleri olan kuruluşlardır.
- Bireylerin, gönüllü olmak konusunda farklı motivasyonları vardır

2.15. Araştırmanın Sınırlıkları

Bu araştırma, Ankara’da çocuk alanında beş yıldır faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile sınırlıdır.

2.16. Tanımlar

Sivil Toplum Kuruluşu: Ankara ilinde bulunan, beş yıldır çocuk alanında faaliyet gösteren ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 19 farklı sivil toplum kuruluşudur.

Gönüllü: Araştırma kapsamına giren sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak çalışan, 18 yaş üstünde olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerdir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde sıklıkla nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Niteliksel araştırmalarda önemli olan katılımcıların görüşlerinin ve düşüncelerinin detaylı olarak anlaşılması, niceliksel araştırmalarda önemli olan ise ilgili görüşlerin ölçülmesidir. Nitel araştırmalarda objektif, ölçülebilir davranış ve tutumlardan ziyade duygusal ve kavramsal cevaplar önemliyken, “neden” sorusunu cevaplar ancak nicel araştırmalar “kaç tane” ya da “ne sıklıkla” gibi belirsizliklere cevap arar (Karataş, 2015).

Pozitivist paradigmanın yöntem ve tekniklerine karşın, anlama ve yorumlamaya dayalı bilimsel yaklaşımın temel yöntemi olan nitel araştırma biçimi, özellikle beşeri bilimlerde kullanılmakla birlikte diğer disiplinlerin etkisini göz önünde bulundurarak bütüncül bir bakış açısını temel alarak araştırmada öne sürülen soru ya da soruları yorumlamaya çalışır (Ayan, 2019).

3.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları amaçlı örneklem tekniklerinden olan kartopu örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, “*Derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesi*” şeklinde ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2015). “Kartopu Örnekleme” yöntemi ise “Bu konuda en fazla bilgi sahibi kimdir?” sorusuyla başlayıp ve gelişerek kartopu şeklinde büyümesi ile sonunda araştırmacıyı ilgilendiren belirli durumların ön plana çıkması ile oluşmuştur. Konuyla ilgili bilgi, merak ve deneyimi olan bireylere ulaşmak amaçtır.

Araştırma, Ankara ilinde beş yıldır çocuk alanında faaliyet gösteren 19 farklı sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışan, 18 yaş üstünde olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 33 kişi ile yürütülmüştür. Araştırma katılımcılarına ilişkin tanıtıcı bulgular

aşağıda yer almaktadır. Anonimliği sağlamak için “Bulgular” bölümünde katılımcılar K1, K2 biçiminde kodlanmıştır.

Çizelge 1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri

No	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Sahibi Olma	Meslek
Katılımcı 1	K	21	Bekar	Lisans	X	Öğrenci
Katılımcı 2	K	23	Bekar	Lisans	X	Psikolog
Katılımcı 3	K	23	Bekar	Lisans	X	Psikolog
Katılımcı 4	K	23	Bekar	Lise	X	Öğrenci
Katılımcı 5	K	23	Bekar	Lisans	X	Psikolog
Katılımcı 6	E	40	Evli	Lisans	✓	Avukat
Katılımcı 7	K	38	Evli	Yüksek Lisans	✓	Akademisyen
Katılımcı 8	K	21	Bekar	Lisans	X	Öğrenci
Katılımcı 9	K	31	Bekar	Lisans	X	Sosyal Hizmet Uzmanı
Katılımcı 10	K	23	Bekar	Lisans	X	Yönetici
Katılımcı 11	K	23	Bekar	Lisans	X	Sosyal Hizmet Uzmanı
Katılımcı 12	E	52	Evli	Lisans	✓	Sosyal Hizmet Uzmanı
Katılımcı 13	E	57	Evli	Lisans	✓	Sosyal Hizmet Uzmanı
Katılımcı 14	K	54	Evli	Yüksek Lisans	✓	Rehberlik ve Psikolojik Danışman
Katılımcı 15	E	62	Evli	Lisans	✓	Emekli Bankacı
Katılımcı 16	K	23	Bekar	Lise	X	Öğrenci
Katılımcı 17	E	23	Bekar	Lise	X	Öğrenci

No	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Sahibi Olma	Meslek
Katılımcı 18	K	66	Evli	Yüksek Lisans	✓	Emekli Mühendis
Katılımcı 19	K	78	Bekar	Lise	✓	Ev Hanımı
Katılımcı 20	K	21	Bekar	Lise	X	Öğrenci
Katılımcı 21	E	22	Bekar	Lise	X	Öğrenci
Katılımcı 22	K	26	Bekar	Lisans	X	Öğretmen
Katılımcı 23	E	28	Bekar	Yüksek Lisans	X	Yazılımcı
Katılımcı 24	E	30	Bekar	Yüksek Lisans	X	Akademisyen
Katılımcı 25	E	45	Bekar	Lisans	✓	Antrenör
Katılımcı 26	K	24	Bekar	Lise	X	Öğrenci
Katılımcı 27	K	30	Bekar	Lisans	X	Sosyal Hizmet Uzmanı
Katılımcı 28	E	43	Bekar	Lisans	X	İşletmeci
Katılımcı 29	K	24	Bekar	Lisans	X	Psikolog
Katılımcı 30	K	23	Bekar	Lisans	X	Öğretmen
Katılımcı 31	K	35	Bekar	Yüksek Lisans	X	Yönetici
Katılımcı 32	K	21	Bekar	Lise	X	Öğrenci
Katılımcı 33	K	21	Bekar	Lise	X	Öğrenci

3.3. Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında katılımcıların gönüllü olma nedenlerini ve gönüllük deneyimlerini onların bakış açılarından ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu nedenle araştırmanın verilerinin, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanması hedeflenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki temel bölümden oluşmuştur. İlk bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, mesleği gibi sosyo demografik özelliklerinin neler olduğunun belirlenmesini amaçlayan sorular yer almıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme

formunun ikinci bölümünde ise katılımcıların gönüllülüğü nasıl tanımladığı, gönüllü olma nedenleri, gönüllü olmanın bireye kazandırdıkları, çocuklarla çalışan bir STK'da gönüllü olmayı neden tercih ettiği gibi konuları içeren ve bireylerin gönüllü olma deneyimini ortaya koymayı hedefleyen sorulara yer verilmiştir.

Araştırma verilerinin yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanması planlanmıştır. Görüşme yöntemi genellikle bireylerin bazı durumlarla ilgili kişisel deneyim ve düşüncelerinin belirlenmeye, açıklanmaya çalışıldığında detaylı olarak bilginin alınması açısından tercih edilmektedir (Baltacı, 2018). Bu tekniği kullanarak temelde araştırmacı tarafından oluşturulan bir öngörüü test etmekten ziyade bireyler tarafından aktarılan görüşlerin detaylı olarak açıklanması, anlaşılması hedeflenir yani temel nokta bireylerin betimledikleri deneyimleridir (Türnüklü, 2000). İki ya da daha fazla kişi arasında gerçekleştirilen bu amaçlı görüşmelerde önceden belirlenen bir konu, sorular olmakta bu süreçte de karşılıklı açık bir iletişim ve etkileşim ile araştırmacı katılımcıların düşünceleri arkasındaki nasıl, neden gibi çeşitli açıları da düşünerek veriler toplanmaktadır (Sözbilir, 2009).

Araştırmanın verileri 6 Mayıs 2020 tarihten itibaren yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu ile yüzyüze görüşme tekniğiyle toplanmaya başlanmıştır. Beş kişi ile görüşme yapıldıktan sonra dünyayı ve ülkemizi etkisi altına alan Covid-19 Pandemisi ortaya çıkmıştır. Pandemi sürecinde ülkemizde de sokağa çıkma yasakları uygulanmış ve tüm sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri 1 Haziran 2020 tarihine kadar durdurulmuştur. Bu nedenle geriye kalan 28 görüşme telefonda görüntülü görüşme ile yapılmıştır.

3.4.Verilerin Analizi

Veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcının onayı alınarak ses kaydı yapılmıştır. Ses kayıtları aynı gün word programı kullanılarak bilgisayara aktarılmıştır. Yüz yüze görüşmenin yapılamadığı görüşmelerde ise katılımcılar ile telefonda görüntülü görüşme gerçekleştirilmiş ve görüşme esnasında not tutulmuştur. Notlar, aynı gün yine word programı kullanılarak bilgisayara aktarılmıştır.

Tüm görüşmelerin dökümü yapıldıktan sonra döne döne okuma tekniği ile içerik analizi gerçekleştirilmiş ana tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu temalar daha sonra alan dışından bir kişiye daha okutularak temalaştırma işleminin uygun biçimde yapılıp yapılmadığı sorulmuştur. Temaları okuyan diğer kişi de yazarın temalaştırmasına uygun geribildirimler vermiştir. Bu nedenle çalışmada dört ana tema ve bu ana temalar altında toplam on bir alt tema ortaya çıkmıştır.

3.5.Süre ve Olanaklar

Araştırma 2019-2020 Güz Döneminde başlayıp Haziran 2020'de sona ermiştir. Çalışmanın tüm giderleri araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları beş başlık altında sunulmuştur. İlk bölümde araştırmanın katılımcılarına ilişkin sosyo demografik verilere ilişkin bulgular yer almaktadır. İkinci bölüm katılımcıların gönüllülük konusuna ilişkin bakış açılarını ve gönüllülüğe yükledikleri anlama ilişkin bulgular bulunmaktadır. Üçüncü bölüm, katılımcıların, gönüllü olma nedenlerine ilişkin analizleri içermektedir. Dördüncü bölüm, katılımcıların sivil toplum örgütlerindeki gönüllü çalışmalarında ne tür deneyimler elde ettikleri ortaya konulmuştur. Son bölümde de katılımcıların, çocuklarla çalışan bir sivil toplum örgütünde gönüllü olma nedenlerine ilişkin görüşlerine ilişkin bulgular yer almıştır.

Bu kapsamda araştırmadan elde edilen ana tema ve alt temalar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil 1 Araştırmanın Temaları

Gönüllülüğe Yüklenen Anlam	Gönüllü Olma Nedenleri	Gönüllülük Sürecinden Elde Edilen Deneyim	Çocuklarla Çalışma Deneyimi
<ul style="list-style-type: none"> "İnsani bir ihtiyaç" "Bireysel olan politiktir" "Topluma yüklenen anlam"	<ul style="list-style-type: none"> "Faydalı olma ihtiyacı" "Değişimin bir parçası olma isteği" "İyilik yapma isteği"	<ul style="list-style-type: none"> "Bireysel gelişim" "Psikolojik doyum"	<ul style="list-style-type: none"> "Çocuklara yardım etme isteği" "Çocukluk döneminde bana da gönüllüler yardım etmişti" "Ben çocukken çok zorlandım, başka çocuklar zorlanmasın"

4.1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmanın katılımcılarına ilişkin sosyo demografik veriler; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, çocuk sahibi olma, çalışmaya yaşlarıyla yahut okullardaki gönüllülük deneyimleri ve gönüllü olma süreleri başlıkları altında toplanmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet dağılımı göz önüne alındığında 23 kişinin kadın, 10 kişinin ise erkek olduğu görülmektedir. Araştırmada cinsiyet dağılımı bakımından kadın katılım oranının yüksek olduğu ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan 33 kişinin yaş dağılımları incelendiğinde katılımın en fazla 23 yaş ile genç yetişkin bireylerden oluştuğu ifade edebilir. Orta yaş ve yaşlılık döneminde katılım 1 kişi ile sınırlı kalırken 21 yaş ile katılım gösteren 4 kişi 24, 26 ve 30 yaş ile katılım gösteren 2 şer kişi bulunmaktadır. 20'li yaşlarda katılım gösteren bireyler genellikle üniversite döneminde eğitim süreci devam eden yahut yeni mezun olup alanlarına ilişkin sivil toplum kuruluşlarında aktif olan bireyleri meydana getirmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin medeni durumları göz önüne alındığında katılımcılardan 26 kişinin bekar olduğu 7 kişinin ise evli olduğu ifade edilebilir. Katılımcılardan 24 kişinin çocuk sahibi olmadığı 9 kişinin ise çocuk sahibi olduğu ifade edilmiştir. 6 kişinin 1 çocuğu, 2 kişinin 2 çocuğu 1 kişinin ise 3 çocuğu olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Katılımcılar arasında çocuk sahibi olmayanların oranlarının fazla olmasının sebebi genç bir nüfus olması ve çoğunun lisans eğitimine devam ediyor olması ile ilişkilendirilebilir.

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 19 kişinin lisans, 8 kişinin ise lise olduğu 6 kişinin ise yüksek lisans eğitimi olduğu ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin çalışma durumları arasında dengeli bir dağılım gözlemlenmiştir. Çalışmayan bireylerin sayısı 17 iken çalışan bireyler 16'dır. Bununla birlikte 1 yıldan az çalışan kişilerin sayısı 6, 1-5 yıl arasında çalışan bireylerin sayısı 1 5-10 yıl arasında çalışan bireylerin sayısı 4 ve 10 yıldan fazladır çalışanların sayısı 5 olarak ifade edilebilir.

Katılımcılardan bir iş yerinde çalışanlar arasındaki 14 kişi ise işyerindeki gönüllü faaliyetlere düzenli olarak katıldığını ifade etmiştir. Buradan hareketle araştırmaya katılan bireylerin sosyal yaşamlarının dışında çalışma alanlarında da gönüllülük faaliyetlerini sürdürme konusunda özenli oldukları ifade edilebilir.

33 Katılımcıdan 10'u öğrencidir. Bu kapsamda okulda düzenli olarak gönüllülük faaliyetlerinin yapıldığını söyleyen 9 kişi bulunmakta bu faaliyetlere katıldığını ifade eden 7 kişi bulunmaktadır. Diğer katılımcıların yanıtları olumsuzdur. Bununla birlikte okullarda

gönüllülük faaliyetlerinin düzenli olarak devam etmesindeki etkenin aktif öğrenci toplulukları olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin meslekleri değerlendirildiğinde farklı meslek dağılımları gözlemlenmiştir. Psikolog (4), Sosyal Hizmet Uzmanı (5), Öğretmen (2) ve Akademisyen (2) grupta çoğunluk olduğu ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan gönüllülerin gönüllülük deneyim süresi göz önüne alındığında 1-5 yıl arasındaki yığılma görülüp 13 kişi, 10 yıldan fazla gönüllü olan ise 10 kişi ile olduğu ifade edilebilir. 5-10 yıl arasında gönüllülük deneyimi olan ise 8 kişi bulunmaktadır. Bireylerin deneyim süreleri göz önüne alındığında bu alanda yeterli bilgi ve birikim de olabilecekleri bu alanda devamlılık gösterdikleri ve görece uzun süredir gönüllü oldukları ifade edilebilir.

4.2. Gönüllülüğe Yüklenen Anlam

Katılımcıların gönüllülüğe yükledikleri anlam kapsamında üç alt tema oluşmuştur. Bunlar, gönüllü olmayı insani bir ihtiyaç olarak tanımlama, bireysel düzeyde düşünülen sorunların aslında toplumsal ve politik bir arka planının olduğunu düşünme ve topluma yüklenen anlam olarak belirlenmiştir.

4.2.1. “İnsani bir ihtiyaç”

Katılımcılar gönüllülüğü hiçbir karşılık beklemeden yapılması gereken insani bir ihtiyaç olarak tanımlamışlardır. İnsanın sosyal bir varlık olarak çevresi içinde bir bütün olarak yaşamını sürdürmesi için gönüllü olmanın aslında sorumluluk kaynaklı bir zorunluluk belirtilmiştir. Katılımcılara göre, birey aktif ve iletişim halinde içinde bulunduğu çevresiyle gönüllülük ile bağ kurmakta toplumda var olan sorunları fark etmekte ve çeşitli çalışmalar ile bu sorunları çözebilmektedir.

K 1: *“Bir karşılık beklemezsiniz farklı alanlarda birilerinin, bir şeylerin iyiliğini gözeterek yapılan işler...”* (K, 21, Öğrenci)

K 4: "Bireyin yapılan eylemden maddi veya manevi bir karşılık beklentisi bulunmadan kendi isteği ve iradesi ile o eylemi gerçekleştirmesidir." (K, 23, Öğrenci)

K 6: "Maddi bir beklenti olmaksızın, sosyal sorumluluk bilinciyle toplumsal sorunların giderilmesi için belli bir disiplin çerçevesinde çalışmaktır." (E, 40, Avukat)

Katılımcılar tarafından ifade edilen bu tanımlamaların literatürde gönüllük konusunda yapılan tanımlarla benzerlik taşıdığı söylenebilir. Daha önce de bahsedildiği gibi gönüllülük bireyin kendi iradesi ile karşılık beklemeden ortak bir iyi amaca ulaşmak için gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Birleşmiş Milletler Dünya'da Gönüllülüğün Durumu Raporu'nda (2015) benzer şekilde gönüllülük, bireylerin yaşadıkları toplumda başkalarına ihtiyacı olana karşılıklı yardım etmesi, beklentisi olmadan topluma hizmet etmesi ve sivil katılımı sağlamak için gerçekleştirilen uygulamalar etrafında tanımlanmıştır. Bununla birlikte söylemlerle benzer şekilde maddi çıkar ya da kişisel ilgi ile gönüllülüğün anlamlandırıldığı görülmüştür. Kuramsal çerçevede bu durum benzer şekilde gönüllülüğü herhangi bir alanda kendi isteğiyle ve yaptığı faaliyetlerde ücret talep etmeyen bireyler şeklinde belirtilmiştir (Aşimova, 2014).

4.2.2. "Bireysel olan politiktir"

Katılımcılar arasında gönüllülüğün özellikle toplumdaki bireylerden karşılık beklemeden iyilik getirdiği ve fayda sağladığı değerlendirilmiştir. Gönüllülüğün maddi çıkar gözetmemesi üzerinde durulmuş ve bireyin isteği, kişisel amaçları doğrultusunda gönüllü olduğuna vurgu yapılmıştır. Ek olarak gönüllü çalışmaların toplumsal sorunların çözülmesi konusunda bir çerçevesinin olduğu vurgulanmıştır. Bireylerin özelde amaçları olsa da "bireysel olan politiktir" kavramı çerçevesinde bazı sorunların kişisel görünse de aslında toplumun ortak noktası olabileceği vurgulanmıştır. İçinde birey olan her durum ve konu politik ve temelde siyasi birçok durumu meydana getirebilmektedir. Yani toplumsal hareketler değer merkezlidir kolektif ya da bireysel çıkar merkezli değil hatta gündelik hayatla ilişkili düşünülen kısıtlamalar aslında siyasi bir sorundur (Yücel, 2013). İfadelerden de anlaşılacağı üzere bireyi temel aldığı düşünülen her konu birçok grup kitle ve toplum için konuşulması muhtemel durumlar halini alabilir.

K 12:”Gönüllülük profesyonel çalışmaların yanı sıra bir ‘hizmet’ tanımlamasıdır tek bir kalıba sığdırılmamalıdır insanın sosyal yanı aslında yardım etmek, bir araya gelmek, tek başına değil senin gibi düşünen ve seninle benzer şeyleri isteyen birçok kişiyle hareket edebilmek için gönüllü olurlar...” (E, 52, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 24: “Kişisel olarak düşündüğünü tek başına gerçekleştirmesi zordur ve bunun için kendi gibi düşünen bir topluluğa ve onun gücüne ihtiyaç duymaktadır buradan hareketle sivil toplum kuruluşlarında toplulukla çalışmanın en önemli nokta olduğu söylenebilir. Kendi hayatındaki sorunlarda kendi gibi mağdur olan ya da düşünen insanlarla örgütlü hareket edebilmek...” (E, 30, Akademisyen)

Gönüllü çalışmaların yalnızca bireysel görülen konuları değil aslında bireyi de temel olarak toplumun tümünü ilgilendiren konularda aktif olduğu ifade edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği sağlık, eğitim, barınma, ekonomik destek, hizmetlerin sunumu, kaynak buluculuk gibi faaliyetler temelde bireyin ihtiyaçları olarak toplumda gereksinim duyulan her alanda uygulanmaktadır. Kuramsal çerçevede de bu düşünceye destekleyici olarak gönüllü faaliyetlerin toplumun ortak sorunlarda bir araya gelmesini sağlayarak demokrasiye de katılımcı bireyler olmalarında destekçi olduğu vurgulanmıştır (Akçadağ, 2011). Temel olarak sivil toplumun bireyden başlayan ve sistemli bir şekilde toplumun tamamına kadar uzanan makro boyutta bir çerçevesi vardır. Bireysellikten topluma uzanan bu çizgide belirli sorunların ya da ihtiyaçların kişisel değil toplumsal olduğunu vurgulanması bireysel görülen sorunların aslında toplum tarafından ortak çözülmesi gerektiği anlaşılmalıdır.

4.2.3. “Topluma yüklenen anlam”

Katılımcıların gönüllülüğü profesyonel bir alan olarak görmedikleri gönüllülüğün de bireylerden topluma yönelik bir hizmet olduğu ifade edilmiştir. Bu hizmetlerin çeşitlenmesi ile birlikte birçok boyutunun olduğu tek bir ifade ile sınırlandırılmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının da çalışma amaç ve yöntemleriyle bağlantılı olarak farklılaşan gönüllü değerlendirmelerinde kimileri gönüllülerin topluma fayda sağladıklarını kimileri ise gönüllülüğün maddi bir çıkar gözetilmeden yapıldığını vurgulamaktadır (TUSEV, 2012). Gönüllülük tanımlamaları bu sebeple farklılaşmaktadır.

K 13:“...Onursal bir iştir. Gönüllülük mutluluğun çoğaltulmasını sağlar.” (E, 57, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 25: “Gönüllük her birey için yapılması gereken bir ‘zorunluluktur’ herkes gönüllü olmak zorundadır. İnsan olmanın getirdiği bir şarttır. Birey olmanın getirisi olarak ‘ben bunu yapmalıyım’ düşüncesinin harekete geçmesi gerekir. Biraz düşününce gönüllü olması gerektiğini biliyor insanlar...” (E, 45, Antrenör)

Katılımcılar arasında gönüllülüğün aslında onursal bir iş olduğuna vurgu yapıldığı görülmüştür. İnsan onuru literatürde “Kişi olarak en yüksek aklı ve ahlâkî değerlerin sahibi olarak dokunulmaz, kaybedilmez bir öz değeri olduğu” şeklinde belirtilir (Aslan, 2015). İnsan onuru temelde bir insan hakkı ve hukuki bir terim olmakla da birlikte doğuştan sahip olunan bu sebeple yasal olarak koruma altında alınan insanın bizzat kendisine karşı korunmasını da gerektiren bir haktır (Çakar, 2013). Gönüllülük bireyin kendi menfaat ve istekleri çerçevesinde değil temelde sorunların çözümünde ve toplumun ortak faydası için yapılan eylemler olarak da ifade edilmesiyle birlikte insan onuruna yaraşır eylemleri gerçekleştirmek olarak değerlendirilebilir. Sivil toplum kuruluşlarının çalışma amaçlarıyla benzerlik gösteren bu çalışmalar ile direkt olsun olmasın insan onurunu geliştirmek ya da geliştirecek çalışmalarda yer almak en temel noktadır. Bu açıdan bakıldığında daha önce de ifade edildiği gibi gönüllülük bir sorumluluk ancak insanın yaşadığı çevrede duyarlı bir birey olarak içinde yer alması da gereken bir zorunluluk olarak ifade edilmiştir. Topluma yönelik bir hizmet olarak nitelendirilen gönüllülük faaliyetlerinin kuramsal çerçevede de Dünya Gönüllülük Raporunda (2019) toplumsal kalkınmada rolü olduğunu vurgulamıştır. Gönüllü eylemlerin bu açıdan toplumsal kalkınmayı da destekleyeceği ifade edilebilir. Ek olarak gönüllülerin toplumdaki dezavantajlı grupların toplumsal etkinliklerini artırdıkları ve toplumsal bilinci güçlendirdikleri bunun da toplumsal refaha ulaşmada etkin olduğu belirtilmiştir. (Talas, 2010). Topluma çok boyutlu etkileri olan gönüllülüğün bireysel katkıları göz önünde görünse de toplumsal etkileri önem arz etmektedir.

K 17: “...Gandi’nin bir sözü vardır. “Dünya’da görmek istediğin değişim ol” sözü bence gönüllülüğü anlatıyor. Her gönüllünün kendi amacı doğrultusunda kendisini bu sisteme dahil etmesi gerekir.” (E, 23, Öğrenci)

K 27:“...Gördüğümüz eşitsizliklere karşı bir şeyler yapabiliriz düşüncesini desteklemek için bir çalışma biçimi bana göre. Toplumsal durumların vicdani ve

insani değerlerin de bir arada olmasıyla doğal bir getiri...” (K, 30, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Katılımcılardan edinilen görüşler çerçevesinde gönüllülüğün aslen toplumdaki değişimlerde etkili olduğu ve bu değişim için gönüllülerin toplumsal sistemde etkin rol almaları gereği belirtilmiştir. Literatürde toplumsal yapının bazı unsurlarının ya da tümünün zaman içinde farklılaşmasına “toplumsal değişim” denirken toplumdaki bireyler ve kurumlar arasında uyumluluk ve toplumda düzenliliğe sebep olan kuralların ve değerlerin benimsenmesi de “toplumsal bütünleşme” denmektedir bütünleşme ise sağlıklı toplumsal gelişmeleri ortaya çıkarmaktadır (Tezcan, 1998). Toplumun sivil toplum örgütlerinin de çalışmalarıyla ortak değerler ve belirli amaçlar etrafında bir araya gelmesiyle toplumsal değişim oluşurken sivil toplumu meydana getiren bireylerin ortaklıkları ise bütünleşmeye olanak sağlamaktadır.

K 20:“*Hayat tecrübeni bilgileri, farkındalıklarını, gördüklerini, öğrendiklerini yani faydalı ne görüyorsan onu aktarmaktır. Gönüllülük temelde “paylaşım”larla dolu bir süreci ifade eder bence.*” (K, 21, Öğrenci)

Katılımcılar gönüllülüğü karşılıksız eylemler gerçekleştirilen faaliyetler tanımlarken tüm bunların bireyden topluma bir paylaşım sürecini yansıttığını da ifade etmişlerdir. Toplumların yaşamlarını sürdürebilmeleri için başından geçenlerin kabul görmüş kültürlerinin kuşaklara aktarılmış ve bu aktarımın bazı durumlarda bireysel, sosyal ve kurumsal engeller sebebiyle etkin bir şekilde yapılamadığı bilinmektedir (Yılmaz, 2018). Ancak araştırmaya katılan gönüllü birey bilgi, beceri, görüş, farkındalık ve yetkin olduğu alanlarda diğer bireylere ve buradan da toplumla aktif bir paylaşım içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Hatta bu duruma gönüllü birey olmanın tanımında değinilmiştir. Bu paylaşım topluma yönelik karşılıksız olmakla birlikte bireyi mutlu eden ve fayda sağlayan bir süreci ifade etmektedir.

K 31:“*...Tek karşılık manevi huzur hissedebilmek ve topluma faydalı olduğunu bilerek bu eylemleri devam ettirebilmektir.*” (K, 35, Yönetici)

K 32:“*... Kişisel olarak kendi iyilik halini iyileştirerek sosyal beceriler kazanması toplum için de bireylerin kendi kendilerine yeterli hale gelerek sistemi etkilemesi ve toplumda gelişime, refah seviyesine küçük de olsa bir katkıda bulunmasıdır.*” (K, 21, Öğrenci)

Katılımcılar tarafından ifade edilen karşılıksız eylemler ifadesinin gönüllülerce benzer ortak geri dönüşleri gözlemlenmiştir. Gönüllülüğün mutlu ve huzurlu hissettirdiği, faydalı hissettirdiği beceriler kazandırdığı gibi bazı noktalara değinilmiştir. Bu karşılıklar temelde insani değerleri geliştirmekte ve bireylerin sosyal açıdan gelişimlerini ve bireylerin iyilik hallerini sağlamalarında önemli rol oynadığı ifade edilmiştir. Değerlerin davranışlarımıza rehberlik eden prensipler olması sebebiyle ortak insani değerlerin de gönüllüğe yönlendirdiği belirtilebilir (Çengel, 2011). Gönüllülüğün topluma yüklenen anlamında katılımcıların ifadeleri ve kuramsal çerçevede de desteklendiği üzere çift yönlü olarak bir hizmetin gerçekleştiği bu hizmetin ise bireyin refahını artırırken toplumunda refah düzeyini de iyileştirdiği görülmektedir.

4.3. Gönüllü Olma Nedenleri

Katılımcıların görüşleri çerçevesinde gönüllü olma nedenleri 3 başlık altında gruplandırılmıştır. Bunlar, “Faydalı olma ihtiyacı”, “Değişimin bir parçası olma isteği” ve “İyilik yapma isteği” olarak belirlenmiştir.

4.3.1. “Faydalı olma ihtiyacı”

Katılımcıların gönüllü olma nedenlerinden ilki dahil oldukları sivil toplum kuruluşlarına ve topluma faydalı olma istekleridir. Kuramsal çerçevede de bu açıdan gönüllülerin en temel motivasyonunun topluma kişisel anlamda fayda sağlamak ve beceriler kazanmak şeklinde belirtilmiştir (Özyer, 2017). Kişisel anlamda fayda sağlamanın yanı sıra gönüllülerin dahil oldukları sivil toplum kuruluşları ile ortak bir amaç birliğinin de birey ve kurum için faydalı olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Literatürde yer alan “Kolektif Eylem Teorisi”nde bireylerin bir grup içinde eşgüdümlü hareket ederek etkin sonuçlar elde edildiğinde, işbirliği yapılacağı buna karşılık beklenen fayda azaldıkça da bireyler birlikte hareket etmeyecekleri ifade edilmektedir (Abanos ve Sütçü, 2018). Kolektif eylem bireyin bir statü kazandığı sosyal grubun çıkarları için tek başına veya topluluk halinde gerçekleşebilirken önemli olan bireyin dahil olduğu sosyal grubun çıkarını gözetmektir (Kaya ve Mamatoğlu, 2019). Bu açıdan araştırmaya katılan bireylerin de kolektif eylem teorisiyle benzer şekilde ortak amaç birliğinin eylemleri

desteklediği belirtilmiştir. Ortak ilgi alanlarının destekleyici olduğu söylene de kuruluş ve birey amaçlarının birebir aynı olmadığı durumlarda farklılıkların öğretici bir etki yaratabileceği de ifade edilmiştir.

Katılımcıların kuruluş ve birey amaçları açısından ortaklığına ilişkin 2 temel görüşü olduğu gözlemlendi. Bunlardan ilki ortak görüşlerin gözetilerek gönüllülüğe dahil olduklarıdır. Hatta amaç birliğinin gönüllülerin faaliyetlerinde sürdürülebilirliği sağladığı bu açıdan eğer ortak bir paydada buluşuluyorsa gönüllülük faaliyetlerinin devamlılık göstereceği belirtilmiştir. İkincisi kuruluş ve birey arasında tamamen ortak görüşlerin olmayacağı ancak var olan farklı amaç ve çalışmaların insanları birleştirerek gelişime destek olduğudur. Gönüllüler kişi ve kurum arasında birebir ortaklığın olmayacağını bunun gelişimi yavaşlatacağı farklı görüş ve düşüncelerin yeni çalışmalara kaynaklık edeceği ifade etmişlerdir.

K 4: “...Bulduğum kurum temel olarak çocuklar özellikle de dezavantajlı grup olarak nitelendirilen korunmaya muhtaç çocuklar üzerine proje üretiyordu. Bu grup öğrencilik hayatım boyunca ve okuduğum bölümün de getirisi olarak ilgi alanım olmuştur...” (K, 23, Öğrenci)

K 9: “Çocukların sanatsal, sosyal, bilimsel, kültürel açıdan gelişimini destekliyor. Benim de en büyük isteğim ülkemizin çocuklarının gelişimine destek olabilmek. Bu yönden benim amacıma ve görüşüme son derece uygun...” (K, 31, Sosyal hizmet Uzmanı)

K 16: “...Ortak amaç anlamlı kılar tam olarak.” (K, 23, Öğrenci)

K 28: “Ortak düşünce olması faydalı bir şey bence siz düşünceniz kapsamında benzer şeyleri yapmak isteyen bir STK da yer aldığınızda daha çok bilgi ve destek sunuyorsunuz Ben daha çok ne yapabilirim konusunda da sizi destekliyor bu durum aslında...” (E, 43, İşletmeci)

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde ortak amaçlardaki farkındalık ve bu açıdan gönüllülerin kendi amaçlarını gözetken kurumlarda yer aldıkları ifade edilebilir. Ortaklığın hem kuruma hem de bireye fayda sağladığı belirtilmiştir. Benzer amaç ve ihtiyaçları olan üyelere sahip kurumlardaki üyelerin dayanışma göstermesi ve ortak eylemlere yöneldikleri için ortak davranışta bulunmaları grupların kolektif sorumluluğu olduğunu kabul göstermektedir (Şahin, 2016). Kuramsal çerçevede de benzer şekilde

gönüllülük ile vatandaşlar arasında ortak amaçlar odağında bir araya gelerek bireysel ve toplumsal fayda görebilmek gönüllülüğün önemli bir motivasyon kaynağı olarak ifade edilmiştir (Memişoğlu, 2016).

K 12: “*Ben kendi amacımı hedefimi gerçekleştirmeyecek bir kuruluştaki neden yer alayım ki? Şu da olmamalıdır kısıtlanmış misyon ve vizyonlar olmamalıdır. Bunlar karşılıklı geliştirilebilir olmalıdır...*” (E, 52, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 30: “*...Bence ortaklıkta iyi etkileyebilir kötü de etkileyebilir. İnsanların tüm düşüncelerinin ortak olmasını bekleyemezsiniz farklılık bir çeşitlilik sağlar daha fazla görüş sunulabilir...*” (K, 23, Öğretmen)

K 17 “*... İçinizde var olan ama belki de bilmediğiniz bir amacı size hatırlatabilir kuruluşlar ancak ortak bir amaç varsa bu hem gönüllü hem de kuruluş için zaten olması gereken bir durumdur...*” (E, 23, Öğrenci)

Birey ve kurumun amaçlarının birbir örtüşmesi durumunda bireye ve topluma fayda sağlama konusunda yeterli olacağı ifade edilmiştir. Farklı görüş ve düşüncelerin yeni fikirler üretilmesinde etkin olduğu, toplumsal değişimin bu farklılık kaynaklı olacağı hatta bireyin de kuruluşun da bu farklılıktan fayda sağlayacağı çift taraflı farkındalık yaratacağı bir nokta olduğu belirtilmiştir. Literatürde yer alan “Kolektif Rasyonalite” bu açıdan ortak menfaatin bireyi harekete geçirecek kadar etkin olmayabileceğini ve bireylerin ortak çıkara bazı kişisel amaçlarla da yöneltebileceğini belirtilir (Özcan, 2011). Yani birey ortak görüşlerden etkilense de dahi onu harekete geçirecek olan biraz da üretme ve değişim kaynaklı toplumsal onayı alma ile ilgilidir.

K 27: “*...Politik kaygılarla hareket eden kuruluşlardan ziyade belirli toplumsal hedef ve amaçları çözüm niyetinde olan kuruluşlarla beraber hareket etmek isterim. Ortak görüş ve düşüncenin olması eğer misyon bağlamındaysa destekleyici olabilir ancak ülkemizde gönüllülük noktasında bence misyon vizyon ve siyasi görüş de çok önemli bu noktada bence insanların bunları ayırması gerekir...*” (K, 30, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 29: “*...Siyasi ya da ideolojik çalışmaların faydalı olacağını düşünmüyorum. Ne kadar önyargularımızdan sıyrılarak sivil toplum kuruluşlarına gelsek de bir yerde bizi bugünlere kadar getiren belirli düşünceler var sonuçta ancak bunun sınırının korunması gerek karşıdaki kişilere empoze etmemek gerek...*” (K, 24, Psikolog)

Farklılıkların değişim ve gelişime olan desteğine ilişkin yorumlarda siyasi ve ideolojik farklılıklara da yer verilmiştir. Katılımcılar bunların bireysel çizgide kalmasının sivil toplum hareketlerine dahil olmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Farklı siyasi ve ideolojik görüşlerin sivil toplum çerçevesinde toplumun ortak faydasını sağlama amacıyla örtüşmediği bu sebeple bireylerin bu çizgiye dikkat ederek ortak refahın sağlanması ifade edilmiştir. Literatürde bu konuya ilişkin sivil toplumun, devlet yapılanması ve politik sistemin dışında olsa dahi çalışma ve hedef grupları ile sosyo politik anlamda toplumu etkileyen ve toplumun farklı gruplarına ulaşmayı hedefleyen bir yapı olduğu ifade edilir (Güneş, 2014). Yani sivil toplum siyasi ve ideolojik çalışmalarda bulunmamakta ancak bu alandaki çalışmaları etkileyebilmektedir.

K 18: “*Benzer amaç ve hedefler gönüllülüğün sürdürülebilir olmasına olanak sağlar...*” (K, 66, Emekli)

K 19: “*...Düşünceler uyduğu için uzunca bir süre devam ettim. Meşgul olmak istediğim alanlar vardı ve kuruluş değer verdiğim çalışmalar yaptığı için bende dahil oldum...*” (K, 78, Ev Hanımı)

Araştırmaya katılan bireyler dahil oldukları sivil toplum kuruluşları ile kendi amaç ve hedeflerinin uyuşmasını sivil toplum alanında süreklilik arz eden faaliyetlerde yer almalarını desteklediğini ifade etmişlerdir. Birey kuruluş ile bir ortaklığa sahip olduğunda bu çalışmaların sürdürülebilir olması açısından bir motivasyon kazanmış oldukları belirtilebilir. Sivil toplum kuruluşları gittikçe çalışma ağı büyüyen niteliği olmakla birlikte insan kaynağı ve doğru, etkin ve devamlılık arz eden planlaması olması önemlidir (Kurt ve Taş, 2015). Bu devamlılık ise katılımcılar tarafından birey kurum arasındaki fayda anlayışının ortaklığı olarak belirtilmiştir. Kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere gönüllü yönetimi kuruluşların gözetmesi gereken önemli bir konudur ek olarak bu anlayış gönüllü motivasyonunun sağlarken sürdürülebilirliğe de ulaşılmış olur (Muştu, 2019). Sürdürülebilir çalışmalar için ortak amaçların gerekliliği kadar motivasyon sağlanması ve gönüllü yönetiminin de gözetilmesi gerekmektedir.

K 28: “*Kuruluş benim gibi düşünen birçok insanla bir araya gelmeme olanak sağlıyor. Bu kalabalığı gördüğünüzde güven duygunuz da güçleniyor amaç belli, kimsenin bir çıkarı yok, herkes faydalı olmak için orada ve egolar normal hayattaki savaşların hepsi geride kalıyor...*” (E, 43, İşletmeci)

Son olarak katılımcılar kuruluşların kaynaklara erişimde olanak sağladığını buradan da hareketle topluma faydalı olduklarını belirtmişlerdir. Gönüllülük ile katıldıkları gezilere, edindikleri becerilere, dahil oldukları etkinliklere kurumun erişim sağlama konusunda destek olduğunu ifade ederek kuruluşun faaliyet ve uygulamalarında gönüllüye sunacakları konusunda var olabilecek çeşitliliği değerlendirmişlerdir. Literatüre göre daha önce de bahsedildiği üzere gönüllülük birçok boyuttan fayda sağlayan bir eylemdir. Gönüllüler için bu faaliyetler faydalıdır, birey faaliyetlerle sosyal çevre, sosyal destek, yeni bilgi ve beceriler edinir çünkü çalışma yaşamında bu tarz becerilerin edinilmesi zaman ve kaynak açısından yetersizdir (Özyer, 2017).Toplumsal kaynaklara erişim sağlayabilmek ve gönüllülerin farkındalıklarını geliştirmek daha sonraki aşamada gönüllünün hitap ettiği gruba daha faydalı olmasını sağlamaktadır.

4.3.2. “Değişimin bir parçası olma isteği”

Katılımcıların gönüllü olma nedenlerinde değişimin bir parçası olmanın önemi vurgulanmıştır. Birey, kişisel ihtiyaç ve sorunlarını çözmek için toplumda kendi gibi düşünen insanlara sivil toplum aracılığıyla ulaşmaktadır. Bu sivil toplum kuruluşlarının temel özelliği olmakla birlikte gönüllü olmadaki neden olarak ifade edilmiştir. Bireysel olarak ortak sorun gördükleri alanlarda yer alarak çözümün ve iyiye doğru değişimin öznesi olma durumu katılımcılar tarafından gönüllü olmaları için önemli bir neden olarak gözlemlenmiştir.

K 10: *“Kişilik özelliklerinin bu duruma etkisinin büyük olduğuna inanıyorum...”*
(K, 23, Yönetici)

K 22: *“İlgi alanları doğrultusunda, mesleği hakkında daha fazla bilgi edinmek, deneyim kazanmak isteyenler, farklı çevrelere dahil olmak isteyenler bunun için hatta içsel bir dürtüyle yani bir amacı gerçekleştirmek hedefine ulaşmak ya da kendini mutlu etmek için bile gönüllü olabilir insanlar...”* (K, 26, Öğretmen)

K 31: *“...Bu sistemin bir parçası oldum ve bir sorun beni çok etkiledi sistemdeki soruna oflayan taraf değil bozuk çarkına bir çözüm üretmeyi düşünmemi bu alanda yer alabileceğimi gösterdi bana...”* (K, 35, Yönetici)

Gönüllülük ve gönüllü faaliyetler temelde bir değişime ve gelişime kaynaklık etmektedir. Bu değişim kişisel ya da toplumsal olsa da gönüllüler de bu noktada grubun bir parçası olarak aidiyet hissi duymaktadırlar. Katılımcıların kişisel özellikleri, mutlu etme ve faydalı olma ihtiyaçları ile temelde gönüllü olmadaki bireysel etkilerin varlığı ifade edilmiştir. Özellikle ilgi merak alanlarında farklılaşan amaçların insanları gönüllü yapabileceği ifade edilmiştir. Literatürde kişilik “*İçsel kaynaklardan ortaya çıkan ve yaygın olarak kişinin davranışlarına hakim olan, biyolojik tabiatı ve deneysel olarak öğrenilenleri kapsayan, kişinin algılama, öğrenme, düşünme, başa çıkma ve davranış örüntülerini anlatan ve bir kişiyi diğerlerinden ayıran ve süreklilik gösteren davranış özellikleri*” şeklinde tanımlanmaktadır (Aslan, 2007). Bu sebeple kişilik kaynaklı farklılaşan amaç ve hedeflerin olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların kişisel özelliklerinin gönüllü olmalarında bir neden olduğu bu sebeple de eylemlerinin daha etkin olduğu kişisel isteklerle motive oldukları ifade edilebilmektedir.

K 12: “*İnsanın sosyal yanı aslında yardım etmek, bir araya gelmek, tek başına değil senin gibi düşünen ve seninle benzer şeyleri isteyen birçok kişiyle hareket edebilmek için gönüllü olurlar...*” (E, 52, Sosyal hizmet Uzmanı)

K 11: “*Kendi aidiyetliklerini kazanmak için...*” (K, 23, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 14: “*Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde bir yere ait olma meselesi vardır ya bu topluluğun bir üyesiyim ve saygı görüyorum düşüncesi olabilir...*” (K, 54, Rehberlik ve Psikolojik Danışman)

Katılımcıların da ifadeleri çerçevesinde Maslow’un teorisinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Maslow ihtiyaçlar piramidinde kişinin kendisini gerçekleştirmesini en son nokta olarak görüp bu aşamaya kadar bireyin önce yaşamdaki temel ihtiyaçlarını gruplandırmış bu aşamalar arasında ise gerçekleştirme zorunluluğu ifade edilmiştir (Kula ve Çakar, 2015). Fiziksel temel ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, aidiyet ihtiyacı, insani değerler ve en son aşamada bahsedildiği üzere kişinin kendini gerçekleştirme ihtiyacı vardır. Teoriye göre temel fizyolojik ve güvenlik gereksinimleri karşılandıysa sevgi ve aidiyet ihtiyacı ortaya çıkacak ve birey, sosyal çevresindeki eksikliği daha yoğun hissedecektir bu sebeple iyi bir çevreye özlem duyacak buna ulaşmak için çaba harcayacaktır (Güzel ve Barakazi, 2018). Buradan hareketle aidiyet duygusu için kişi çalışmaya ve ortak amaçlar için çalışmaya devam etmektedir. Katılımcılar ise toplumda

değişimin bir parçası olmayı gönüllü rolü ile dahil olduğu gruba da aidiyet besleyerek ulaşılmaktadırlar.

4.3.3 “İyilik yapma isteği”

Katılımcıların gönüllü olmalarının arkasındaki etkenlerden biri de iyi olma, hayırsever olmak ve çevresinde bir iyiliğe sebep olmak olarak ifade edilebilir. Gönüllü olarak yapılan işleri toplumda yardıma muhtaç bireylere, ihtiyaç halindekilere ve karşılık beklemeden yapılması bu eylemlerin hayırseverlik ile bağdaştırılmasına yol açmaktadır. Sivil toplum örgütleri toplum yararına fayda sağlayan kuruluşlardan kuruluş amacı olarak farklılaşarak daha kendi sistemi içinde bir düzende ilerlemekte bu sebeple temel insani değerler olan dayanışma, yardımseverlik ve hayırseverlik anlayışıyla da sistemli çalışmalar yürütmektedir (Sarıipek, 2017). Gönüllü olmanın altındaki hayırsever anlayış ise dini motivasyonlardan kaynaklansa dahi faaliyetlerin sürekli ve planlı uygulanmasında olumsuzluğa sebep olacağı düşünülmektedir.

K 13: “*Bazen tatmindir bazen meraktır. Dini duygular gönüllü işlere yönlendirebilir...*” (E, 57, Sosyal hizmet Uzmanı)

K 18: “*Bence en derinde dini etkiler ve yardımseverlik var...*” (K, 66, Emekli)

K 33: “*Hayırseverlik ile bağlantısı var bence hayırsever olmadan gönüllü olamazsınız. Gönüllülük bu bağlamda yapılan her şeyde biraz çatı gibi oluyor...*” (K, 21, Öğrenci)

K 19: “*Kendimi iyi hissettim ve oradaki insanlara yardım ettiğim için mutluyum kuruluşta başta bu imkanı bana sundu sanki ibadetimi tamamlıyor gibiyim...*” (K, 78, Ev Hanımı)

Bilinen açıklamalarla hayırseverlik, dini, vicdani veya duygusal temelli yardım eylemleri ifade eder ancak bu eylemlerin kısa vadeli çözümler sunarak, geçici olduğu buna karşılık kurum temelli yapılan hizmetlerin toplumsal adil bir yaşam için sorunlara daha kalıcı ve sorunun temel nedenlerini çözümlendiği ifade edilmektedir (Bikmen & Meydanoğlu, 2006). Gönüllü çalışmaların bu sebeple kişisel inanç ve dini değerler ile bağlantısı olduğu ifade edilmiştir. Hayırseverlik bireysel bir konu olarak ifade edilse de, dini faktörlerin toplum hayatına etkileri göz önüne alındığında sosyal sonuçlar ortaya

çıkaran kurumsal bir yapı şeklini alabilmektedir (Alakavuklar, Kılıçaslan ve Öztürk, 2009). Kuramsal çerçevede hayırsever anlayışla ilgili olarak yardımlaşma gruplarının örgütlenmesi sivil toplum kuruluşları sayesinde uluslararası bir boyuta ulaştığı ifade edilmiştir (Gündüz ve Kaya, 2014). Bu açıdan dini etkenlerin gönüllü olma nedenleri arasında önemi yadsınmamalıdır.

K 23: “*Ben birilerine bir şeyler öğrettiğimde mutlu oluyorum. Bir de bunlar ihtiyacı olan insanlara ulaştığında istekli olarak geliyorsa bundan çok keyif alıyorum. Benim temel bir amacım vardı bu amacımı gerçekleştirme ve ihtiyaç sahiplerine ulaşma imkanı sundu...*” (E, 28, Yazılımcı)

K 10: “*...İçsel tatmin, dünyaya olumlu bir iz bırakabilme imkanı, iyi oluş halinde artış...*” (K, 23, Yönetici)

Katılımcılar sivil toplum kuruluşlarında gerçekleştirdikleri çalışmalar ile kendilerini mutlu edebildiklerini kişisel amaçlarını gerçekleştirmelerinde gönüllülüğün fırsat olduğunu bunun bireysel olarak iyi hissettirdiğini ve çalışmaların çevre tarafından da destek görmesinin insani değerleri destekleyerek mutlu olmalarına sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Bu açıdan kuruluşun bireylerin iyilik ve içsel tatmin yaşamalarında imkanlar sunduğu belirtilmiştir. Araştırmalar gönüllü bireylerin çalışmalarının devamlılığı açısından sosyal destek mekanizmalarının önemini vurgulamaktadır. Gönüllülük çoğu zaman çevre tarafından teşvik edilerek öğrenilen bir rol olarak bireyin örgütlü yapılar içinde yaşam kalitesinin de artırılması amacıyla sivil toplum kuruluşlarının da kendisini göstermesi gereklidir (Palabıyık, 2011). Katılımcıların da ifadeleriyle benzerlik gösterecek şekilde kuramsal çerçeve de sivil toplum kuruluşlarında gönüllü faaliyetlere katılım sağlanması kişilerin temel inanç ve ideolojilerini gerçekleştirmeleri için bir araç olarak ifade edilmiştir.

4.4. Gönüllülük Sürecinden Elde Edilen Deneyim

Katılımcılar gönüllü eylemleri ile birçok deneyim edindiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında bu deneyimler, “Bireysel gelişim” ve “Psikolojik doyum” başlıkları altında ifade edilmiştir.

4.4.1. “Bireysel gelişim”

Katılımcılar, bireysel olarak kendilerinde meydana gelen değişimleri iletişim becerilerinin gelişmesi ve sorumluluk sahibi olma, öğreticilik becerisi kazanma, eğitsel faaliyetlerden yararlanma, sosyal çevre edinme ve istihdam imkanı gibi farklı açılardan ifade etmişlerdir. Kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere gönüllüler fayda beklentileri olmasa da bilgi beceri edinimi ve dini görevi yerine getirme gibi düşünceleriyle motive olmaktadır (Namdar, 2019). Bu açıdan gönüllülük sürecinde elde edilen bireysel gelişimlerin önemli bir motivasyon kaynağı olduğu ifade edilebilir.

K 23: “*Bazen, başarılı olduğumu, çocukların derslerine katkı sağladığımı, çocukların matematik korkularını yenmelerinde destekçi olduğumu düşünüyorum. Bunda başarılı olduysam ne mutlu bana.*” (E, 28, Yazılımcı)

K 29: “*1 yıl kadar çocuklara farklı eğitimler verdik. Özellikle ilkokul seviyesinde hijyen, akran zorbalığı ve çocuk hakları eğitimleri vermiştik...*” (K, 24, Psikolog)

Sivil toplum kuruluşlarında verilen eğitimlerin önce gönüllülere “Gönüllülük” hakkında sonrasında gönüllülerin gerçekleştireceği faaliyetlere göre eğitimlerin verildiği ifade edilmiştir. Bu noktada gönüllü bireylerin temelde bilgi sahibi olmadıkları alanlarda gönüllülük ile eğitimler alarak beceri kazandıkları ifade edilebilir. Çocuklarla gerçekleştirilen eğitimlerin daha çok oyunlaştırılarak, eğlenceli olması göz önüne alınarak planlandığı bu çerçevede çocuk katılımının da önemsendiği gözlemlenmiştir. Gönüllülerin öğretici rolü kazanarak gerçekleştirdikleri faaliyetlerde aynı zamanda çocukla iletişim becerisi kazandıkları da ifade edilebilir.

K 1: “*... Özellikle çocuklarla iletişimimin güçlenmesine büyük ölçüde yardımı oldu. Başkaları için yararlı olma duygumu geliştirdi.*” (K, 21, Öğrenci)

K 15: “*Daha pozitif düşünmeye başladım ve çevresiyle daha aktif ilişkileri olan bir birey olmama sebep olduğu için kolay iletişim kuran bir birey oldum. Bir de aktif ve enerjik olmamı sağladı...*” (E, 62, Emekli)

K 21: “*Birçok kabiliyet kazandırdı bana ve toplumsal konuları konuşma ve savunma anlamında cesaretlendim şahsi çekincelerimin düştüğünü azaldığını söyleyebilirim...*” (E, 22, Öğrenci)

K 33: “İletişim becerim gelişti. Öncede pek cümle kuramaz konuşamazdım şimdi ise korkmadan şiveli bile konuşuyorum. Özgüven kazandım resmen. Konuşabilme, sorabilme ya da karşı çıkabilmek için cesaret kazandım...” (K, 21, Öğrenci)

Katılımcılar gönüllü eylemlerle iletişim becerilerinin geliştiğini kendilerini özgürce ifade edebildiklerini, soru sorabildiklerini ve karşı çıkabildikleri yani cesaret kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte dezavantajlı grupları savunma aşamasında ve sorunların çözümünde ilerlediklerini belirtmişlerdir. İletişime ilişkin birçok tanım ve kavramsal farklılaşma mevcuttur. Temel olarak en sağlıklı yöntemin karşılıklı ve açık yönde olduğu düşünüldüğünde özellikle çocuklarla yapılan çalışmalarda iletişimin önemi ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı olması bir diğer tanımlama ile etkili iletişim bilgi akışının iki yönlü olduğu yani alınan ve verilen mesajların birbiriyle ilişkili olması ile aktarılır (Kemaloğlu, 2011). Gönüllüler yer aldıkları uygulamalarda birden çok kişi ile bir araya geldiklerinden kişilerarası iletişimlerinde aktarım sürecine sağlıklı bir iletişim kurabilmek için özen göstermektedirler. Tanımların vurguladığı olduğu ortak noktalar ve ulaşılan genellemelerden yola çıkılarak kişilerarası iletişimi ise “*En az iki insanın karşılıklı olarak bilgi, duygu, düşünce ve yaşantılarını belirli yollarla paylaştıkları psiko-sosyal bir süreç*” şeklinde tanımlayabiliriz (Kaya, 2013). Literatürde bu konuyla ilgili etkileşimli iletişim kavramına da yer verilmektedir. Bu iletişim yolu “*Çocukların daha fazla dikkat göstermeleri ve öykü ya da başka bir araçla daha fazla katılımcı olmaları için teşvik edilmeleri*” şeklinde ifade edilirken bir başka yöntem olarak “*Katılımcı İletişim; Çocuğu daha fazla özne olarak gören bir yöntem*” olarak tanımlanır. (Kolucki ve Lemish, 2011). Yani çocuklarla aktif ve sağlıklı bir iletişim verilen gönüllülük faaliyetlerindeki eğitimlerin faydasını ve etkisini artırmaktadır.

K 12: “*Sosyal hayata katılmaları için ata binmekten gezilere birçok yerlerde bulunmasını sağladım. Çocukların sosyal yaşamdaki kaynaklara erişim sağlayabilecekleri konusunda bir farkındalık kazandırdım...*” (E, 52, Sosyal hizmet Uzmanı)

K 25: “*Çocuklarla çalışarak onları eşit yaşam koşullarına ulaştırmayı amaçladık. Tüm bu gruplarla çocukların geldiği, eğlendiği, derslerini yaptıkları bir alan yarattık ve çocuklara destek olmaya çalışıyoruz...*” (E, 45, Antrenör)

Gönüllülük faaliyetlerinde çocukların buldukları sosyal çevre ve bölgesel dezavantajlılık durumları göz önüne alınmış ve toplumsal kaynaklara ulaşmalarında

çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Gelişimsel olarak zihinsel, duygusal fonksiyonları tam anlamıyla yerleşmemiş olan çocukların toplumsal kaynaklarla desteklenmesi gelişimlerinde olumlu bırakarak sorunların üstesinden gelmeleri için desteklenmenin önemini meydana getirmektedir (Korkmazlar, Güner ve Konuk, 2000). Yapılan bütünleştirici çalışmalarla çocuklara sunulan psikososyal desteğin önemi ve gönüllülerin rolünün önemi göz önüne alınmalıdır. Literatürde çocukların aktif bireyler olabilmeleri için gönüllü faaliyetlerin nasıl olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Sivil toplum kuruluşları çocukları toplumsal kaynaklara yönlendirilerek eğitim, sağlık, hukuk gibi çeşitli hizmetlere ulaştırarak desteklenmeli ek olarak çocukların toplumla uyumlu birey olmaları için güçlü yönlerini teşvik edecek özel ihtiyaçları gözetecek bir sistem oluşturulmalıdır (Aubin ve Khalikov, 2012). Burada gönüllülerin çocuk ve toplum arasında aracı bir rol üstlenerek çocukların bireysel gelişimlerine destek oldukları aynı zamanda gönüllülerin de bireysel olarak gelişerek toplumsal kaynakları tanıdıkları ifade edilebilir.

K 28: *“Bilhassa çevre konusunda “gelecek” kavramından hareketle hem koruma hem de kendilerini geliştirme ve ifade etme odağında şeyler yaptık. Onların sahip olabilecekleri konusunda “bakın böyle bir şansınız var” demek gibi çalışmalarda farkındalık kazanmalarını hedefledim...”* (E, 43, İşletmeci)

K 14: *“Çocukların çevreye karşı duyarlı olmaları için mahalle gezileri yaptık, çeşitli yöntemler öğrettik sorun çözme becerilerini geliştirdik ve çocukların karar vericiler ile buluşmalarında aracılık yaptık...”* (K, 54, Rehberlik ve Psikolojik Danışman)

Katılımcılar çocukların özellikle doğa ve çevreyi koruma gibi konularda desteklediklerini ve farkındalık yaratmak istediklerini ifade etmişlerdir. Gönüllülerin de bireysel olarak çevreye ve doğaya karşı farkındalık ve sorumluluk kazanmalarında etkili olan bu faaliyetler çocukların doğa ve çevre konusunda farkındalık kazanmalarına rol modeller olabilmelerine, yetişkinlikte duyarlı bireyler olmalarına katkı sağlayacaktır (Arıkan, Bakır ve Özden, 2019).

K 4: *“Dünyada sadece benim olmadığımı anlamamı sağladı. Biz görmesek de çok farklı şartlar altında yaşayan binlerce insan olduğunu fark ettim...”* (K, 23, Öğrenci)

K 12: *“Daha sorumlu hissediyoruz. Gönüllü insan profesyonelliğin sert çizgileri dışında daha samimi ve hayatın içine dahil olmayı öğrenir...”* (E, 52, Sosyal hizmet Uzmanı)

K 24: “*Daha sosyal ve daha toplumsal sorunlara duyarlı bir birey olarak kolektif bilinçle hareket edebilen bir birey olmama olanak sağladı...*” (E, 30, Akademisyen)

Katılımcılar gönüllü çalışmalar ile birlikte toplumsal konularda kendilerini sorumlu olarak görmüş ve sorunların çözümünde sorumluluk sahibi olarak değer biçmiştir. Kuramsal çerçevede de benzer şekilde bahsedildiği üzere sivil toplum bilinçli bir hareket eylemi olmasıyla dengeleyici, denetleyici ve frenleyici bir kimliğe sahip, toplumun zarar görebileceği eylemlere müdahale etmeye çalışan, toplumun menfaatleri için yapılması yarar sağlayacak faaliyetleri gözeten grubu ifade eder (Demir, 2018). Buradan hareketle katılımcıların sahip oldukları bu sorumluluk ve farkındalık onların aynı zamanda sorun çözme ve baş etme becerilerinde de artışa kaynaklık etmektedir. Bireyi yaşadığı çevrede daha aktif kılmak için sorun çözme becerisi büyük etki yaratacaktır birey eğer doğru çözüm yollarını üretebiliyorsa sistemli hareket eder ve yüzleşerek güçlü zayıf oldukları alanları iyileştirebilir çevredeki kaynaklara erişebilir (Güner, 2000). Yani gönüllülük birden çok boyutuyla sosyal yaşamda aktif olmaya sebebiyet vermekte kişiyi geliştirecek birçok beceriye yönelik de öğretici olabilmektedir.

K 15: “*... dahil olduğum sivil toplum kuruluşunun gönüllülük eğitimleri standart ve belli bir prosedürde devam ediyor. Gönüllüleri faydalı olmak için ilgi alanlarına yönlendiriyorlar...*” (E, 62, Emekli)

K 21: “*Evet aldım birkaç programda bulundum ve süreç içerisinde de devam ettirmek de isterim çünkü gönüllülük tek bir eğitimden ziyade ortak çalışmalar ile güçlendirebilecektir. Teorinin sistematik olması eğitimlerle gerçekleşir...*” (E, 22, Öğrenci)

Katılımcıların bireysel gelişimlerini destekleyecek gönüllülük eğitimleri ile bir başka önemli konudur. Gönüllülük eğitimlerinin sürdürülebilirlik kazanması ve kurumsal anlamda belirli bir sisteminin olması gereklidir. Ülkemizde gönüllülük eğitimi kurumsal kökenli devam etmektedir ancak faaliyetlerin faydalı olabilmesi için bir sisteme oturtulması şarttır. Literatürü incelediğimizde sivil toplum kuruluşlarının kültürel işlevleri olduğu ve bireylerin bilgi ve kültürel yönden gelişimlerine destek olarak sorumluluk bilinçlerinde de güçlenmeye katkı sağladığı ifade edilmektedir (Kahraman, 2018). Değişen toplum yapısında sivil toplum kuruluşları eğitime alternatif yollar üretmekte ve eğitimi bilgiyi üretebilen, öğrenmenin yollarını da keşfeden aynı zamanda bilgiyi aktif kullanabilen ve ağ bağlantıları ile aktarmaktadır (Çankaya, 2005). Buradan hareketle

katılımcıların aldıkları çeşitli eğitimlerle de bireysel anlamda gelişim gösterdikleri ifade edilebilir.

K 17: *“Gönüllülük kapsamında eğitim almadım ama çocuklara öğretmek istediğim alan izcilikti bu kapsamda eğitimler alarak çocuklarla çalışmalarda bulundum...”* (E, 23, Öğrenci)

K 31: *“Sizin beceri ilginize göre alanlara yönlendiriyorlar. Mesela resim öğretmenisiniz düşler atölyesine katılacağım ilgimi çekiyor diyorsunuz ve bu alanda planlama yapıyor.”* (K, 35, Yönetici)

Katılımcıların bireysel gelişimlerinde bir diğer önemli vurgu dolaylı yoldan alınan beceri eğitimleridir. Katılımcılar gönüllü eylemlerinde çalışmalar yapılan alanlarında eğitimler aldıklarında hem gönüllünün dahil olduğu sivil toplum kuruluşundaki sorumluluğunu artmakta hem de gerçekleştirilen eğitimlerin kalitesinin iyileştirilmesine sebep olmaktadır. Kuruluşlar toplumun her kesiminin belirli ihtiyaçlarını karşılama konusunda faaliyetler gösterirken verdikleri kişisel eğitimler ve oluşturdukları kamuoyu gündemi ile sorunları en hızlı bir şekilde çözmeyi kendilerine amaç edinmektedirler (Abban, 2016). Sonuç olarak gönüllülerin aldıkları farklı eğitimler farkındalık ve beceri kazanımı konusunda destekçi olmaktadır.

K 2: *“...Bir çok farklı çevreye/ortama ve kültüre dahil olma fırsatı buldum. Toplumun ve dünyanın farklı boyutlarını gördüm...”* (K, 23, Psikolog)

K 27: *“Küresel düzeyde gönüllü olduğum yerde dünya çapında birçok sivil toplum kuruluşu gönüllüsü var. Birçok insanla network yaptım ve bu benim kariyer planlamama da uzun vadede faydalı olacak bir durum. Bunun dışında daha farklı kurumlarla tanışmam hem benim insanlarla network ağımı geliştirmem de fırsat sunarken hem de kişisel becerilerimi geliştirmeme olanak sağlıyor...”* (K, 30, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 32: *“...Tabî ki sosyal çevrem kesinlikle gelişti. Yani farklı meslekten ya da kültürden insanla karşılaşmış oluyorsunuz. ...”* (K, 21, Öğrenci)

Katılımcılar uluslar arası platformlarda bulunmaları, yurtdışı gezilerine çıkmaları ile farklı kültürler hakkında deneyim edinme imkanı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Buradan hareketle literatürde kültürlerarası iletişimin farklı anlayış ve değerlendirmelerinden

bahsedilebilir. Parson'un "Örüntü Değişkenlerinde Evrenselcilik"– "Özelcilik Yönelimi"nde "Kişilerin birbirlerini tanımlama için kullandıkları nesne ve kurallar bakımından kültürler arasında var olan farklılığın" etkisine işaret edilir. Evrenselci yönelime sahip kültürlerde insanlar, kendilerini ve nesnelere tanımlamada evrensel, genel kurallar ve standartları kullanırken aynı zamanda birbirleriyle etkileşim ve iletişim kurarken sosyal kurum ve şartları göz önüne almayan bir tarz seçerler ancak özelcilik yönelimi gösteren kültürlerde insanlar, kendilerini ve diğerlerini duruma veya ortama özgü belli kategoriler dâhilinde tanımlarlar. Buradan hareketle gönüllülüğün bireyleri evrensel bir kültürel anlayışa sürüklediği ifade edilebilir. Bu evrensel anlayışta bireylerin diğerleriyle kurduğu etkileşim ve iletişim örüntüsü durumlara veya ortama bağlı olarak farklılık gösterir (Dinç, 2015). Ancak ortaklık kurmakta zorlanılmayacaktır. Bu değerlendirmeden hareketle gönüllülerin evrensel bir yönelim ile sosyal çevrelerinde bir değişime sebep olacakları ifade edilebilir.

K 24: *"Gönüllülük temelde istihdam amacına hizmet etmese de bence bu alanda ihtiyaç duyanlar için kolektif çalışmanın bir dolaylı sonucu olarak bireylerin ihtiyaçlarını giderebilir. Bu da tabii ki kuruma ve kişiye göre değişebilmektedir."* (E, 30, Akademisyen)

K 32: *"Yaptığınız çalışmalar kendinizi geliştirmeniz ve oluşturduğunuz network ağının bu açıdan etkisi var. Ancak %50 %50 sizin kendinizi ne kadar geliştirdiğiniz bu açıdan öncelikle önemli sonrasında da insanların sizi tanıyor ve "geliştirmiş kendini ben onu tanıyorum" demeleri gerekiyor..."* (K, 21, Öğrenci)

K 13: *"Sunmadı ama çevremde gönüllü olduktan sonra işe yerleşen tanıdıklarım oldu. Sanırım yurt içinde bu durum daha az. Bir de şu var eğer gönüllülük iş imkanı sunmuyorsa en azından benim bu alanda ilgim varmış buna yönelebilirim şeklinde bir yönlendirme de yaparak iş imkanı olmasını sağlayabilir..."* (E, 57, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 19: *"Gençler için birçok imkan ve fırsat sunar becerilerini fark etmeleri konusunda bile destek olur..."* (K, 78, Ev Hanımı)

Katılımcılar gönüllü eylemlerde istihdam açısından da gelişim sağladıklarını ifade etmişlerdir. Gönüllü çalışmaların temelinde istihdam edilebilirlik olmasa da zaman içinde kişinin kendini geliştirmesi ve kurumun olası bir profesyonel destek ihtiyacı duyması

doğrultusunda bir istihdam kaynağı olabileceği ancak bunun temel gönüllülük amaç ve hedefleri ile uyuşmadığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda sosyal çevrenin istihdam alanında dolaylı bir katkısının olduğundan bahsedilmiştir. Literatürde sivil toplum kuruluşlarının işlevleri arasında “*Pilot projeler üretmek, projelere kaynak bulmak ve uygulamaya geçirmek, eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilmek*” gibi istihdama destek çalışmaları bulunmaktadır (Talas, 2011). Bir başka açıdan günümüzde sivil toplum üçüncü sektör olarak görülerek istihdam imkanı yaratma açısından etkin hale gelmektedir ve çok çeşitli alanlardan bir çok bireye imkan sunarak istihdam politikalarında etkin rol almasına kaynaklık etmektedir (Gündüz ve Kaya, 2014). Bununla birlikte zaman içinde gönüllü olduğunuz kuruluşun profesyonel bir desteğe ihtiyaç duyması durumunda gönüllüsüne istihdam sağlama imkanı olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılar aynı zamanda gerçekleştirdikleri çalışmalar ile ilgi, beceri, merak alanlarını keşfederek kendilerini geliştirme imkanı bulmaktadır. Bu açıdan kariyerlerini gönüllülük kapsamında edindikleri tecrübeler ile şekillendirme imkanı meydana gelebilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde gönüllülük istihdam edilme açısından yönlendirme fonksiyonuna sahip bir yapıdır. Tüm bireysel gelişimler göz önüne alındığında kuramsal çerçevede bahsedildiği üzere gönüllünün faaliyetleriyle bir sosyal çevreye eriştiği ve bu çevrede iletişim becerisi kazandığı, uyum becerisinin geliştiği ve iş imkanlarıyla karşılaştığı bunların da bireyin gönüllülük eylemlerinde motive ettiği belirtilmiştir. (Bülbül, 2019). Bununla birlikte gönüllülerin toplulukla çalışma becerisi, edindikleri toplumsal rol ve statü kazandıkları da benzer şekilde kuramsal çerçevede bahsedilmiştir (Güder, 2006).

4.4.2. “Psikolojik doyum”

Katılımcılar gönüllülük sürecinde yaptıkları uygulamalar ile psikolojik doyunluk yaşadıklarını da ifade etmişlerdir. Özellikle katılımcılar gönüllülük tanımlamalarında verilen cevaplarla benzerlik gösterecek şekilde daha iyi hissettiklerini ve daha huzurlu olduklarını belirtmişlerdir. Bireysel refahın artması toplumsal refahında artmasına neden olurken insanların ihtiyaçları karşılandığı müddetçe huzur ve mutluluğu da artacağı literatürde belirtilmektedir (Tiftikçi, 2020). Duygusal doyunluğa aynı zamanda empati becerisinin de gelişerek ulaştıkları kendilerini başkalarının dezavantajlı durumlarına koyarak hareket ettiklerini bu açıdan da duyguların önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

K 29: “Gönüllülüğün ruha ve psikolojiye iyi gelen bir yanı var birini mutlu etmek ya huzurlu olmasını sağlamak farkında olmadan sizin de mutlu olmanıza olanak sağlıyor. İnsani duyguların etkisi yani...” (K, 24, Psikolog)

K 9: “Bence en büyük etken faydalı olduğunu hissetmek. Bunun verdiği keyif ile iyi bir insan olduğu hazzını yaşamak...” (K, 31, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 13: “Ben insan seven biriyim bu duygumu geliştirdi, insanlara katkı verme biçimimi geliştirdi ve zaman içinde bu alanda mutlu olduğumun da farkına vararak devam ettirdim...” (E, 57, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 18: “...Faydalı olmak huzur veriyor bende yer aldığım süreç boyunca ruhumun tatmin olduğunu hissettim.” (K, 66, Emekli)

K 30: “Daha farklı insanlara daha empatik yaklaşma becerisi kazandırdı. Önyargılı olmadan bir çevreye girdiğinizde “Bu gönüllülük yapmaz” dediğiniz bir insanın birçok iş yaptığını görüyorsunuz ve “Vay be insanlar için neler yapıyor” diyorsunuz...” (K, 23, Öğretmen)

K 3: “İnsanlara faydalı olduğumu görerek benliğimde yaşadığım mutluluk beni motive eden en önemli kaynak oldu...” (K, 23, Psikolog)

K 6: “...Çocuk ve ailelerine verilen hizmet sonucunda mağduriyetlerinin giderilmesi veya azaltılması sonucunda duyulan memnuniyet ve manevi doyum...” (E, 40, Avukat)

Katılımcılar yaptıkları işler karşılığında iyi hissederek, faydalı olduklarını düşünerek ve temel de çocuk sevgisinden hareket etmeleri sebebiyle psikolojik bir doyum ile motive olduklarını belirtmişlerdir. Burada hareketle katılımcıların psikolojik doyum sağladıkları eylemleri devam ettirmek için motive oldukları belirtilebilir. Literatüre göre “Değişim Teorisi” bu ifadeleri desteklemekle birlikte “Diğerleri için bir şey yaparak kendini iyi hissetmenin” gönüllülük motivasyonu olarak sayıldığını açıklamaktadır (Namdar, 2019). Kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere gönüllü etkinliklere katılma sebepleri içinden güdüsel etkenleri araştırıldığında gönüllüler faaliyetlerini “fedakârlık” olarak nitelendirmiş bu da psikolojik açıdan kendilerini iyi hissetmelerine sebep olarak ortaya konmuştur (Çevik ve Gürsel, 2012). Psikolojik doyum açısından gönüllük eylemlerinin özellikle çocuklarla çalışırken somut çıktılarının daha net görülmesinin de önemine vurgu yapılmıştır.

K 9: “Çocuklardan aldığım geribildirimler, onlarla birlikte olmanın verdiği keyif ve sevgilerini görebilmek...” (K, 31, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 17: “Çocukların sevgisi ve gönüllü olmanın getirdiği bir kimlik var ve bu motive ediyor. Örneğin ben bir düğüm öğretirim başka bir yerde kullanır ve ‘siz bana öğretmiştiniz’ der işte bu çok önemlidir...” (E, 23, Öğrenci)

K 20: “Çabaların tohum vermesi ve somutlaşması en önemli motivasyon kaynağıdır. Değiştirebildiğinizi ve iyileştirdiğini görebiliyorsunuz ve bu çok önemlidir...” (K, 21, Öğrenci)

K 23: “Çocukların önyargılarını kırmış olmak, korkularını yendiklerini görmek, onlarla oyun oynayarak gelişmelerine fırsat sunabilmek ve çocuklara öğretebiliyor olmak beni motive ediyor...” (E, 28, Yazılımcı)

Katılımcılar olumlu ve faydalı davranışları öğrettikleri çocuklarda iyi rol model olduklarını düşündükleri eylemlerle psikolojik bir doyum sağlamaktadırlar. Araştırmalara göre bireyin gelişimine yardımcı olan modelleme süreci çocukluk döneminde anne-baba ile başlayıp yetişkinlik boyunca devam etmekte ve zaman içerisinde sosyal ilişkilerin gelişmesi, sosyal çevreleri yoluyla şekillenmektedir (Bozkurt, 2018). Bir başka deyişle sosyal gelişim sürecinde çocuk çevresindekilerle özdeşim kurar ve kendisine yakın hissettiği kişileri örnek alır bu süreçte rol modellere özenme, kişisel gelişimin ve yetişkinlik dönemine geçişin önemli bir geçiş aşaması olarak da kabul edilebilir (Türkmen, 2014). Katılımcıların çocuklarla çalışarak psikolojik doyum sağlamaları, kendilerini iyi hissetmeleri aynı zamanda çocuklara öğretilenlerle de ilgili olarak oluşmaktadır. Çocuklara rol model olmak ve çocukların yaşamlarında faydalı etkiler bırakmak katılımcılarında gönüllü olmalarında önemli bir motivasyon kaynağıdır.

K 21: “İnanç da en büyük destekçilerimden birisi aslında çünkü dediğim gibi ‘yaşanabilir’ bir dünyaya inanıyorum ve bunun için emek veren insanları gördükçe bende bu düzende devam etmekten mutlu oluyorum...” (E, 22, Öğrenci)

K 31: “Bağımlılık oluyor istesene de bırakamıyorsunuz bu bence kesinlikle bir aidiyet hissi aşıyor size kuruluşa gittiğinizde o coğrafyayı atmosferi benimsiyor ve 2.eviniz oluyor...” (K, 35, Yönetici)

Katılımcılar aidiyet hissiyle psikolojik doyum sağladıklarını ifade etmişlerdir. Gönüllülük deneyiminin önemli bir noktası da bu açıdan bireylerde bir gruba dahil olma görevinin gerçekleştirilmesidir. Daha önce de bahsedildiği gibi aidiyet hissi gönüllülük motivasyonunda oldukça önemlidir. Kişinin dahil olduğu örgütte sahip olduğu bir sosyal kimlik vardır. Bu “*Kişinin belli sosyal gruplara üyeliğiyle oluşan duygusal ve anlamlı bir aidiyet*” olarak ifade edilir ve zaman içinde birey grubunun toplumdaki konumu doğrultusunda kendini değerli hissetme ihtiyacı ile grubu olumlu değerlendirme eğilimine girer çünkü kişinin sosyal kimliği benliğinin önemli bir parçasıdır (Say, 2019). Katılımcıların da ifadeleri doğrultusunda gönüllü olarak yer aldıkları örgütleri sahiplenerek yer aldıkları sistemde kendilerine bir kimlik tanımlayarak geliştirmeye çalışmaktadırlar. Araştırmalarda eğer bir birey kendini bir gruba ait hissediyorsa o gruba kimliğini tanımladığı ve grubun hedefleri ile ortak değerleri olduğu ifade edilmektedir. (Yörgüç, 2016). Bu gönüllülerin ortak değerleri geliştirebilmesi için hem olumlu bir getiri hem de faaliyetlerin işlevselliğini artırmaktadır.

K 27: “Belki yetişkinlik psikolojisiyle ilgili olarak ebeveynlik rollerinin ön plana çıkmaya başladığı dönemlere denk gelirse çocuklarla çalışma noktasında yer alabilirler ama bu yaşa göre incelenebilir...” (K, 30, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 29: “Belli bir yaş için ebeveyn sorumluluğu almayı hissedebilir de insanlar ancak bunun genel olduğunu çocuğa yönelmenin ana sebebinin bu olduğunu düşünmüyorum...” (K, 24, Psikolog)

Katılımcılar gönüllük deneyimleriyle psikolojik olarak ilgili gelişim dönemlerinde çocuklarla bir araya gelerek ebeveyn olma sorumluluğu almak isteyebileceklerini ifade etmişlerdir. Literatür incelendiğinde 19-30 yaş aralığı yani genç yetişkinlik dönemi kültürel ve bireysel faktörler de göz önüne alındığında eş seçimi, meslek sahibi olma, çocuk büyütme, sorumluluk alma gibi bazı gelişim görevlerini barındırmaktadır (Saruhan, 2018). Bir başka tanımlamada Erikson genç yetişkinlikte, bireyin kimlik oluşumunu tamamlanmış çevresini tanımaya istekli olduğu belirtir ve bu dönemde yalnız kalmanın olumsuz etkisinden kaçarak yakın ilişkilere özen göstereceğini belirtilir (Eryılmaz, 2004). Buradan hareketle çocuklar özelinde sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak yer almanın belirli yaş dönemlerinde ebeveyn olma sorumluluğunun üstlenilmesiyle ilgisinden bahsedilebilir.

Birçok teoriye göre bu dönemde en önemli noktalardan birisi kişilerarası ilişkidir. Statü ihtiyacı, duygusal ihtiyaçlar önemli ve bireyin yaşamında kontrol sahibi olmasıyla ilgili olarak sosyal çevresinin getireceği olumlu etkilerin kimliğini güçlendireceği belirtilmektedir (İmamoğlu, 2008). Son yıllarda yapılan gelişim psikolojisi çalışmalarına bakıldığında yirmili yaşların sonları yetişkinliğe geçiş olarak adlandırılmakta ve bu yılların sosyal faktörlerle de uzatıldığı evlenme, ebeveyn olma gibi eylemlerin ise artık daha geç yaşlarda yapıldığı söylenmektedir (Atak ve Çok, 2010). Bu dönemin özellikleri düşünüldüğünde ise benzer görüşlerin olduğu ve katılımcı çoğunluğunun genç gruptan oluştuğu düşünüldüğünde gelişim süreçleri ile bağlantılı olarak kişisel ihtiyaçların birbirlerini desteklediği ifade edilebilir. Kişisel gelişim ve kişiler arası bağlar değerlendirildiğinde özellikle bu yaş grubu için ebeveyn olma sorumluluğu gibi kişisel gelişim görevlerinin dolaylı etkileri olabilmekle birlikte aslen birey kendi gelişim ve bireysel kimliğine erişme amacı taşımaktadır.

4.5.Çocuklarla Çalışma Deneyimi

Katılımcılar çocuklarla çalışma deneyimleri “Çocuklara yardım etme isteği”, “Çocukluk dönemimde bana da gönüllüler yardım etmişti” ve “Ben çocukken çok zorlandım başka çocuklar zorlanmasın” olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların çoğu çocukları “gelecek” olarak nitelendirerek onlara yardım etmek, destek olmak, rol model olmak ve olumlu davranışlar öğretmek gelişimlerine destek olmak istediklerini belirtmişlerdir. Çocukluk dönemlerinde gönüllülüğü tanıyan, aile ya da sosyal çevresinde gönüllülüğü bilen katılımcılar ise kendi olumlu deneyimlerini sürdürmek istedikleri aslen gönüllülüğü “öğrendiklerini” belirtmişlerdir. Bir diğer yorumlama ise çocukluk döneminde yoksulluk, kayıp, sosyal destek yoksunluğu, imkanlara erişememe gibi çeşitli açılardan engeller yaşayan çocuklar yetişkin olduklarında benzer durumdaki çocuklara ilişkin farkındalıklarını gönüllülüğe yönelme sebebi olarak belirtilmiştir.

4.5.1. “Çocuklara yardım etme isteği”

Katılımcıların çocuklarla çalışma deneyimlerinde çocuklara yardım etme düşüncesi temelinde çocukların toplumun geleceği olarak görülmesi, çocukların masum ve

savunmasız görülmeleriyle oluşan koruma içgüdüğü, faydaları şeyler yapılarak çocukların her alanda farkındalıklarını geliştirmek adına katılımlarını desteklemek bulunmaktadır.

K 3: “...Çocuk ve ailelerin zor bir süreçte yalnız başına savaştıklarına şahit oldum. Özellikle maddi yetersizlikleri bulunan ailelerin tüm hastalık yüküne karşın birde maddi sorunlarla baş etmeye çalıştığını gördüm. Yardım etmem gerektiğine inandığım için gönüllü oldum...” (K, 23, Psikolog)

K 5: “...Yardıma ihtiyacı olan bireylere yardım etmede çok hassas olduğum ve bir şeyler yapma ihtiyacı hissettiğim için. Bu suça sürüklenen çocuklar olabilir. Engelli bir birey olabilir...” (K, 23, Psikolog)

K 7: “Çocuklara yardım etmek, soruna çözüm olabilmek için...” (K, 38, Akademisyen)

K 9: “Sosyo-ekonomik durumu kötü olan birçok çocuğun olduğunu bilmem ve onlara fayda sağlama isteği ile...” (K, 31, Sosyal Hizmet Uzmanı)

K 10: “Özellikle çocuklara yardımcı olabileceğim herhangi bir alanda destek sunmak ve onlara daha iyi bir doğa bırakabilmek için.” (K, 23, Yönetici)

Katılımcıların çocuklara yardım etme istekleri onlarla bir araya gelerek gönüllülük deneyimi ile gerçekleşmiştir. Literatürde muhtaç insanların gereksinimlerini karşılama şeklinde ortaya çıkan yardımlaşma, sosyal yaşamda farklı şekillerde ifade edilmiş; “Bir üzüntüyü paylaşmak, bazen bir problemi dinlemek, umudunu yitirmiş olanları umutlandırmak” şeklinde değerlendirilirken çocukların ve gençlerin bu değeri öğrenmeye, kılavuzluğa, yönlendirmeye ve uygun rol modelleri ile yüz yüze kalmalarına gerektiği belirtilmiştir (Akıncan, 2018). Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda dezavantajlı gördükleri çocuklara yardım etmek ve onların gelişimine fayda sağlama doğrultusundaki eylemleri aynı zamanda çocuklara yardım etmeyi de öğretmektedir. Buradan hareketle toplumda dezavantajlı bir grup olarak nitelendirilen çocukların yaşadığı çeşitli toplumsal sorunlara yönelik farkındalığın olduğu bu farkındak ile gönüllülerin sorun çözme amaçlı hareket ettikleri ortaya çıkmıştır. Literatüre göre sorun çözme “Gündelik hayatta karşılaşılan bir sorun durumundan kurtulabilmek için etkili yanıtla ulaşabilme, çözüm yolları arasında etkili ve çözüm odaklı olanı seçebilme olasılıklarını arttıran ve bireyin dışı yansımadan yaşadığı bir süreç” olarak tanımlanabilir (Koçoğlu, 2019). Gönüllüler çocukları içinde buldukları olumsuz koşullardan toplumsal ve kişisel kaynaklarını

kullanarak daha iyi imkan ve ortamlara ulaştırmak için çalışmaktadırlar. Sorun çözme de bu noktada gönüllünün sahip olması gereken temel becerilerdendir. Örneğın, yoksulluk, savaş, çevre kirliliğı, sosyal çevre riskleri, engellilik çocukların karşılaşılabileceğı sorunlar olmakta bu aşamada gönüllülerin yer aldığı kolektif sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Gönüllüler de kuruluşlar vasıtasıyla eğitim, sağık, kültür gibi alanlarda faaliyetlerini çocuğun üstün yararı motivasyonu ile sürdürmektedirler.

Ek olarak katılımcıların çoğunlukla çocuklarla aktif çalışan meslekleri icra ediyor olmaları (öğretmen, psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb.) profesyonel anlamda da çocuklara yardım etme amaçlarını ortaya koymaktadır.

K 2: “*Mesleğimin büyük bir parçası olan insanlara, çocuklara yardımcı olma motivasyonu sayesinde gönüllülük faaliyetlerine başladım...*” (K, 23, Psikolog)

K 4: “*Bana hem mesleki açıdan fayda sağlayacaktı hem de hayata dair gözlem yapma fırsatı bulacaktım...*” (K, 23, Öğrenci)

K 8: “*Deneyim oldukça önemli bir unsurdur. Bu yüzden hem uzmanlardan kendimize katacaklarım hem de müracaatçılara müdahalede gibi alanlarda tecrübe edinmek adına gönüllü çalışmak istedim...*” (K, 21, Öğrenci)

K 16: “*Çevreme yardım edebilmek ve faydalı olmak için gönüllü oldum ama ek olarak okuduğum bölüm çocuklarla çok yakın bağları olan bir bölüm o sebeple deneyim kazanmak ve çocuklarla daha çok vakit geçirmeyi sevdiğim için gönüllü oldum...*” (K, 23, Öğrenci)

K 32: “*Kendimi mesleğim adına geliştirmek için gönüllü oldum. Gelişim sağlayabileceğimi düşündüm gerçekten bu alan benim için uygun mu çocuk alanına uygun muyum yeterli miyim görmek istedim...*” (K, 21, Öğrenci)

Katılımcıların gönüllülük faaliyetleriyle birlikte profesyonel mesleklerine ön hazırlık amacıyla çocukları daha yakından tanımak, mesleki olarak kendilerini geliştirmek ve ilgi alanları üzerine yoğunlaşmak açısından çocuklarla çalışmalarda yer aldıkları ifade edilebilir. Ülkemizde uygulanan meslek eğitimi programlarına göre (2003-2013) mesleki eğitim alan bireyler iş deneyimi kazanmaları amacıyla işletmelerde belli bir zaman uygulama imkânı sunulmaktadır (Çakal, 2015). Bu sistem günümüzde özellikle uygulamaya dayalı mesleklerde staj uygulamaları olarak teorisinin yanında uygulama bilgisi

edinilmesine fayda sağlamaktadır. Yapılan bir araştırmada mesleki gelişimin % 90'ının işyerlerindeki günlük çalışma deneyimlerinin sonucu olarak, öğrenmenin de deneyim yoluyla kazanıldığı ve davranış değişikliğine sebep olduğu ortaya konmuştur (Demir, 2010). Bu sebeple katılımcıların edindikleri deneyimlerin aynı zamanda mesleki gelişimlerinin de bir yansıması olarak ifade edilmelidir.

K 14: “*Emeklilik ile fazlalaşan zamanımı verimli kullanmak istedim. Kişisel olarak da sosyal bir bireyim...*” (K, 54, Rehberlik ve Psikolojik Danışman

K 15: “*Becerilerimi değerlendirmek ve geliştirmek istedim. Benim için en temel şey ise emeklilik zamanımı verimli geçirmektir...*” (E, 62, Emekli)

Katılımcılar emeklilik döneminde meydana gelen değişimlere çocuklara yardım ederek uyum sağladıklarını ifade etmişlerdir. Bu dönemde yetişkinlikte öğrenilen deneyimler çocuklara aktararak hem çocuklara destek olunmakta hem de akranlar arasında paylaşım yapılmaktadır. Akran arası öğrenimi literatürde “*Eğitim almaya istekli yaş, çevre ya da ilgi alanları yönünden farklı insanların birlikte gerçekleştirdikleri, bilgi, tutum, inanç ve beceri yönünden gelişme ve bilinçlenmeyi amaçlayan resmi olmayan eğitimsel etkinlikler*” olarak ifade edilmektedir (Yaslı, 2009). Akran öğrenmenin gönüllü bireyler için görece daha zor çocuklarla çalışmada ise yöntem içerik açısından daha rahat ve kontrollü hissetmeleri ile çocuk alanında daha kolay olarak değerlendirilmiştir. Akran öğrenmenin daha çok çocuklar arasında gönüllü faaliyetlerce gerçekleştiği yetişkin gönüllülerin ise daha çok rol model olarak yaş, bilgi, beceri anlamında daha etkin olmaları sebebiyle çocuklara farklı aktarımlı hiyerarşik eğitimin faydalı olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Emeklilik çeşitli psikolojik ve toplumsal farklılaşmalara sebep olan ve uyum sorunları meydana getiren bir dönem olarak toplumda rol kaybı ile bireyin sosyal çevresi ve ilişkilerinin azalması algı ve tutumlarının negatifleşmesi, yaşam kalitesinin düştüğü ifade edilen bir dönemdir. Blau'nun geliştirdiği “*Rol Kaybetme Kuramı*”nda emeklilik “*Yetişkin kimliği ve meslek statüsünün yitirilmesi toplumsal açıdan önemli kaynakları kısıtlasa da toplumda çeşitli roller ile politik alanda da, gönüllü kuruluşlarda spor ve oyun etkinliklerinde çeşitli görevlerin alınıp geliştirilebileceği bir dönem*” olarak ifade edilmektedir (Salman, 2004). Bu açıdan emeklilik hem önemli değişimlerin olduğu hem de boş zamanın geçmiş deneyimlerden şekillendiği bir dönem olmaktadır. Bir başka tanımlama ile rol bırakma teorisi sosyal işlevselliğin uygun sosyal olanakların artırılması

ve sosyal benliği geliştirecek normların ortaya çıkması ile sağlanabileceğini bu durumun yaşlı bireyin benliği yeniden ve daha işlevsel bir şekilde tanımlanabileceğini ifade etmektedir (Bölüktaş, 2019). Yapılan bir başka açıklamada bireylerin sahip olduğu rollerin onların sosyal bir varlık olmalarını sağladığı ancak emeklilik ile rol değerlerinin kaybedilmesine ve hayata katılımda sınırlılık oluşması ile boş zamanların bireyi boşluğa düşürdüğü ve dolduracak etkinlikler bulunmadığında da sosyal hayattan soyutlanma riski belirtilmektedir (Tereci, Turan, Kasa, Öncel ve Arslansoyu, 2016). Katılımcıların da belirttiği üzere bu sosyal aktivitelerin gönüllülük üzerine odaklanması yaşam kalitesini ve kişisel iyilik halini güçlendiren bir faktör olmaktadır.

K 1: *“Çocuklar yarınların yetişkinleri, onlara verebildiklerimiz de geleceğe gönderdiğimiz hediyelerdir diye düşünüyorum. Belki bu yüzden çocuklarla çalışmak istemektedirler...”* (K, 21, Öğrenci)

K 4: *“O çocuklar ileride bir yetişkin olacak ve o çocuklara yapılan her katkı bu toplumun geleceğini inşa etmeye katkıda bulunmak demek. Aslında insanlar bir çocuk için çabalarken bir yandan da ülkenin geleceği için uğraştıklarının farkındalar...”* (K, 23, Öğrenci)

K 15: *“Çocuk için düşündüğüm de “ağaç yaşken eğilir” sözü bence bu alanda olan insanları ortak bir paydaya getirir. Çocuklara küçük yaşta pozitif şeyler öğretmek onların gelecekte faydalı bireyler olmasına olanak sağlar bu alanda olan insanlar da bundan hareketle yer alıyor bence...”* (E, 62, Emekli)

Katılımcılar çocuklara yardım ederek onları destekleyerek toplumun refahının yükseltilmesi için çalışmaktadırlar hem de “gelecek nesillere daha iyi bir dünya” bırakabilmek için çocuk alanını seçmektedirler. Ancak çocuklar kendilerine yüklenen ‘Gelecek’ statüsü altında ezilmeden gelişimleri her açıdan desteklenmeli, insani değerleri aşılmalı, hem kendilerinin hem de bulunduğu toplumun niteliklerine farkındalık kazanmalı ve gelişim göstermesi için desteklenmelidir. Katılımcıların ifadeleri çocukların geleceği şekillenmeleri çerçevesinde oluşurken literatürde ulusal ve uluslar arası birçok kaynak çocukları gelecek kuşaklarda korumak ve refah seviyelerini artırmak için koruma veya kalkınma planları düzenlemektedir. 9.Kalkınma planında yer alan bir ifade çocukların korunması ve gözetilmesinin önemini göz önüne sermektedir. Bu ifade *“Gençlerin aileleriyle ve toplumla daha iyi iletişim kurmasını sağlayacak, özgüvenlerini geliştirecek, topluma aidiyet ve duyarlılıklarını artıracak ve karar süreçlerine katılımlarını sağlayacak*

önlemlerin alınması” hakkındadır (UNICEF, 2011). Yapılan bir araştırmada erken çocukluk dönemi eğitim hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılması günümüzde toplumsal kalkınma hedeflerinden olsa da bu hizmetlerin maliyetleri ve bu hizmete ihtiyacı grubun dar gelirli olması sebebiyle ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile risk altında olan çocuklar ve ailelerini desteklemeye yönelik modeller geliştirilmektedir (Kartal, 2007). Bu çalışmalar toplumda risk altında olduğu bilinen ve ulusal ya da uluslar arası gelişmişlik düzeyi yahut çeşitli raporlar ile kanıtlanmış dezavantajlı bir grubu korumak ve sağlıklı bir nitelik kazanmak için planlanmaktadır. Yani katılımcıların ifadeleri bireysel bir çalışma ya da görüş olarak belirtilse de aslında bu durum toplumsal bir planlamanın sonucudur. Kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere yapılan araştırmalar gönüllülerin temel gönüllü olma nedenlerini çocukların toplumda değişim için çok önemli olduğunu düşünmeleriyle açıklamaktadır (Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı [TEGV], 2010). Bu durum da çocuğa yönelik faydalı faaliyetlerin toplumu olumlu şekillendirdiği motivasyon kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

K 3:“*Çocukların toplumumuzda daha masum ve korunmasız olduğuna olan inanç. İyi yetişmiş olan çocukların gelecek nesillere faydalı olacağı düşüncesi insanları bu sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olmaya itmiş olabilir...*” (K, 23, Psikolog)

K 5: “*Çocuklar toplumun en aciz, en savunmasız ve bence en önemli kısmı oldukları için...*” (K, 23, Psikolog)

K 24: “*En başta çocuğun refahı ve iyilik hali, daha iyi yaşam standartlarına ulaşabilmesi için bu alana yöneliyor hem bireyler hem bu alana özel çalışan sivil toplum kuruluşları isteyen herkesin yer alabileceği ortak ve tercih edilebilir bir alan... Çocukların hangi statü ya da durumda olursa olsun toplum açısından koruma ve destekleme açısından bu alanda yer almak bireyler için bir görev ya da sorumluluk olarak ifade edilebilir...*” (E, 30, Akademisyen)

K 30: “*Bence ne olursa olsun aile yoksulluğu, belli bir bölgede yaşamak ya da göç etmiş olmak en “masum” çocuk görüüyor. Çocuk hiçbir zaman bir “neden” olmuyor. Ailesini fakirleştirmiyor, sosyal çevreyi kötü hale getirmiyor ya da savaşa sebebiyet vermiyor. Ama çocuk en çok etkilenen durumda bu yüzden o daha çok yardıma muhtaç hale gelmelerine sebep oluyorlar. İnsanlar çocukları bu olumsuz durumdan kurtarmak istiyorlar...*” (K, 23, Öğretmen)

Katılımcılar çocuklara yönelik koruma ve gözetme ihtiyaçlarını gidermek açısından bu alanda yer aldıklarını ifade etmişlerdir İnsan davranışının en temel içgüdüğü koruma ihtiyacı olarak ifade edilmektedir. Koruma, “*Kontrol etme, güven, hakimiyet ve gerekli durumlarda savunulacak alan tarifi kişiden kişiye değişen soyut, somut eşikleri belirleyen unsurlar*” olarak tariflenmektedir (Kahraman, 2014). Literatüre göre ülkeler toplumları adına korunma gereksinimi tüm çocukların ihtiyaç duyduğu programları uygulamalı ya da ailenin çocuğa bakıp koruyamadığı düşünüldüğünde var olan sosyal devlet, burada kamu adına rol almalıdır (Yolcuoğlu, 2009). Katılımcıların ifadelerinden hareketle çocukların korunması gereğinin savunuculuğu ortaya çıkardığı ifade edilebilir. Çocuk özelinde savunuculuk, “*Başka biri için sesini çıkarmak, anlamak, konuşmak, diğer insanların dinlemesini ve görüşlerini dikkate almasını sağlamak için yardım etmek*” şeklinde tanımlanırken savunuculuktan yararlanacak olan kişi “*Güçsüz durumda, amaçlarını gerçekleştirme, kararları alma sürecine katılma, kararları etkileme ve kaynaklar üzerinde yetersiz kontrol sahibi*” olarak ifade edilmiştir (Karabekir, 2016). Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda ise çocuklar güçsüz ve muhtaç görüldükleri için savunma ve koruma ihtiyacı ile çocuklarla çalışma konusunda motivasyon sahibi oldukları ortaya çıkmıştır.

4.5.2. “Çocukluk döneminde bana da gönüllüler yardım etmişti”

Katılımcılar özellikle kendi çocukluk dönemlerinde sivil toplum kuruluşlarıyla tanışmış, gönüllülük kavramını öğrenmişlerse yetişkinliklerinde de bu faaliyetleri sürdürme durumları görülmüştür. Ailede olan gönüllü birey bunu diğer aile bireyelerine de öğreterek ya da küçüklüğünde gönüllülerle tanışarak gönüllük ile gelişim sağlayan ve bunların farkında olan bireyeler yetişkinlikte bu rolü sürdürmektedirler.

K 17: “*Ben küçükken liderlerim gönüllüydü ve onları örnek aldım. Onların ısrarla çalışmalarını çok severdim ve ‘bende yapmayalım’ derdim. Bana güzel şeyler kattılar ve bende küçüklere katmak istedim. Çocukların durumlarını pozitif etkileme olanağı olsun istedim. Daha iyi bir insan olma fırsatını değerlendirebilmek için gönüllü oldum...*” (E, 23, Öğrenci)

K 20: “*...Yaşadığım sorunlara olan farkındalığım ve etrafta olmaması gereken şeyleri düzeltmek istiyordum ve bunu yapan insanları gördüğümde harekete geçmek*

istedim. Benim ilgi duyduğum alanda çalışan ve bir şeyleri değiştiren insanları gördükçe ben de yapabileceğimi düşündüm...” (K, 21, Öğrenci)

K 22: “Çocukluktan gelen bir öğretiydi ve bence bu önemli bir kazanım. Ailede böyle gördüm ve böyle de devam ediyor. Gönüllülük nesil olarak aktarılıyor bunun haricinde bir de çocuklarla çalıştığınız ve onlar sizin gönüllü olarak orda olduğunuzu bildikleri için bunu öğreniyorlar...” (K, 26, Öğretmen)

K 26: “Gönüllü çalışmalar konusunda farkındalık sahibi bir ailem vardı ve bende bu alanda yer almayı ailemden öğrendim. Yapılan çoğu çalışmanın da aslında toplumda ihtiyaçları giderme sorunları çözme gibi hem insanlara hem de çevreye “Faydalı olmak için” yapıldığını düşündüğüm için bende çevreye ve insanlara faydalı olmak istedim...” (K, 24, Öğrenci)

Katılımcılardan alınan değerlendirmelere bakıldığında gönüllü olmalarındaki temel sebep sosyal öğrenme ile aile ve yakın çevrelerinden edindikleri bilgiler ve deneyimlerdir. Yapılan görüşmelerde ailelerinde gönüllü çalışmalara katılan bireylerin gönüllü olmaya daha yatkın oldukları, gönüllülüğün aile bireylerinden öğrenildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte küçükken gönüllü bireyleri tanıyan bireylerin onları rol model olarak yetişkinlikte gönüllü çalışmalarda buldukları da görüşmelere katılan gönüllüler tarafından aktarılan önemli noktalardan birisidir. Kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere yapılan araştırmalar gençlik dönemlerinde gönüllülük yapanların yaşlılık ve emeklilikte de bu davranışı devam ettirdiğini belirtmiştir (Keskin, 2016). Literatüre göre bu konu sosyal öğrenme teorisini ortaya çıkarmaktadır. Sosyal öğrenmeyi açıklayan psikolog Albert Bandura’dır. Sosyal öğrenme kuramına göre öğrenme süreci “Edimsel ve Klasik koşullanma” olarak nitelendirilen iki temel üzerindedir. “Eğer davranışın sonucunda olumlu bir sonuç alıyorsa ve toplumsal açıdan onaylanabiliyorsa yapılan davranış öğrenilecek bu davranışı öğrenme ise grup ile uyumlu olma çevrenin desteğine göre farklılaşacaktır” şeklinde ifade edilmektedir (Kaşka, 2020). Yani çevresi tarafından olumlu geri dönüşler alınan bir davranışın tekrarlanma durumu daha yüksektir. Literatüre göre bir çocuğun öğrenme süreci bakım verenleri ve çevresi ile başlar. Çocuk çevresini gözlemler ilgisini çeken kişiyi seçer o kişi ile ilgili sembolleri kodlar ve hafızasında tutar bununla ilgili zihninde belli bir örgütlenme yapar ve davranışı taklit eder örneğin, çocuklar anne ve babalarını taklit ederek konuşmayı öğrenmektedirler buradan hareketle dil gelişiminin sosyalleşme sürecinde gerçekleştiği ifade edilebilir (Şerbetçioğlu, 2019). Benzer şekilde

küçük yaşlarda gönüllü bireylerle tanışan keyifli ve verimli vakit geçiren çocukların gönüllüleri rol model alması da olasıdır. Sosyal öğrenme konusunda öncü olan Bandura'nın araştırmalarına göre, birey her şeyi direkt öğrenmeyebilir, çevresini izleyerek de öğrenebilir özellikle yaş aralığı 7-11 olan gruplarda gelişimsel özelliklerle bağlantılı olarak uygulanabilir davranışlar kolaylıkla öğretilir (Gürel, 2014). Buradan hareketle daha önce kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere çocuklarla çalışmak için aktif iletişim becerileri edinen oyun ve faaliyetlerle gönüllü çalışmaları sürdüren gönüllülerin çocuklar için oldukça önemli rol modellerdir. Buradan hareketle gönüllü olmanın temelinde de sosyal öğrenme olduğu ifade edilebilmektedir. Son olarak küçüklükte gönüllülük deneyimine sahip olmanın yetişkinlikte de sosyal katılıma yönelik farkındalık kazanmada etkili olduğu ifade edilmiştir.

K 14: *“Çocuk katılımı bence çok kıymetlidir. Çocuk katılımı dediğimiz şey çocuğun gerçekten görüş düşünce ve ihtiyaçlarını söylemesine ve buna toplumda gerçekten karar alıcılara önemli bir faktör olarak sunulması gerekir. Örneğin park yapılırken çocuğun neye ihtiyacı var hiç sorulmuyor. Anamlı çocuk katılımı çok kıymetlidir ve çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının da bunu önemsemesi gereklidir. Çocuk sosyal yaşamda yetişkinlerle birlikte aynı statüde yaşıyor ve her aşamada onlar da bu sürece katılmalı bence. Temelde yetişkinlerde çocuğun ihtiyacını gördüğü ve karşılamak istediği için bu alanda yer alıyorlar...”* (K, 54, Rehberlik ve Psikolojik Danışman)

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarında yer almalarının önemli bir diğer sebebi çocukların katılımlarını desteklemek istemeleri ve bu alanda yapılan faaliyetlerin çocukların katılımcı bir vatandaş olacaklarına duydukları inançtır. Katılımcılar küçüklük dönemlerinde edindikleri gönüllülük deneyimleri ile karar verme mekanizmalarına ve kendi sosyal yaşamlarına katılımlarını arttırdığını belirtmişlerdir. Gönüllüler yaptıkları çalışmalarda çocukların yetişkinlikte daha güçlü ve toplum sorunlarını çözmeye ilişkin daha katılım sağlayacak bireylere olacaklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Literatür katılım hakkını çeşitli yasal kaynaklara dayanarak açıklamaktadır. Çocuk katılımı, *“Çocukların görüşlerini serbestçe ifade etmeleri, görüşlerin ciddiye alınması ve tüm çocukların kendilerini ilgilendiren karar alma süreçlerinde etkin rol almaları”* olarak tanımlanırken Türkiye'nin de tarafı olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuğun *“Kendini ilgilendiren kararlara”* katılımını güvence altına alır (Akboğa, Kılıç ve Durmuş, 2015). Bir başka tanımda özel durumları nedeniyle

düzenlenen çocuk hakları, insan haklarından faydalanarak ve çocuklara özgü hakları ortaya çıkarmayı hedefleyen haklar olarak belirtilirken çocukların haklarını talep etme, kendilerini hayatta tutma, koruma, gelişme ve katılımlarına katkıda bulunmalarını güçlendirme gereği de önemle ifade edilir (Urfalıoğlu, 2019). Sivil toplum kuruluşları katılım hakkıyla bağlantılı olarak çocuk hak ve değerlerini göz önüne alarak çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Çocukların refahlarını ve tüm haklarını gözeterek destekleyici çalışmalar yürüten kuruluşlar gönüllüleri toplumla aktif olarak iletişim içinde tutan merkezler olarak ifade edilebilmektedir. Kuramsal çerçevede de yer verildiği üzere Namdar (2019) tarafından yapılan bir araştırmada 150 sivil toplum kuruluşu gönüllüsünden 74'ü çocuklarla yaptıkları faaliyetlerde en başta çocuk yararını düşündüğünü belirtmiştir. Buradan hareketle çocuğun yararını düşünerek çocuğun katılımını destekleyen gönüllülerin faaliyetlerinde etkin olması gerekmektedir.

4.5.3. “Ben çocukken çok zorlandım, başka çocuklar zorlanmasın”

Katılımcılardan alınan yorumlardan hareketle gönüllüler çocukluk dönemlerinde yaşadıkları olumsuz deneyimleri yetişkinlikte sorun çözme amacıyla benzer durumdaki çocuklara ulaşarak iyileştirmeye çalışmaktadırlar. Kuramsal çerçevede de bahsedildiği üzere yapılan araştırmalar çocuklarla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin adil dünya inançlarının diğerlerine göre daha düşük olduğu ifade edilmiştir. (Yıldırım, Akgün, 2013). Yani temelde küçüklük dönemlerinde inanç sistemlerinde meydana gelen olumsuzluklar yetişkinlikte farkındalık anlamında bir motivasyon kaynağı halini almaktadır.

K 21: *“Kendi çocukluğuma müdahale edemedim diğer çocuklara faydalı olmak istedim. Benim için önemli olan da geçmiş deneyimlerim ve dediğim gibi küçüklüğümde aradığım o değişimin “biri” tarafından olmasını bekledikten sonra o birinin “ben” olabileceğimi düşündüğüm zaman başladım. Her şeyden önce kendi iyiliğimi göz önünde tuttum tabii başkaları içinde yaşanabilir bir dünyayı düşündüm ve önemsedim ama temel de kendi küçüklüğüme dokunamamak ancak başkalarına faydalı olabileceğim cesareti vardı...”* (E, 22, Öğrenci)

K 28: *“Geleceğin mimarı olmaları ve umut vaad etmesi onlara yapılan yatırımın gelecekte fayda göstereceğine dair olan bir inanç bence. İnsanlar kendilerine*

yatırım yapıyorlar aslında geleceğin büyükleri onlar gelecekte şuan günümüzde var olan sorunları yaşamamaları için sorunlara çözüm üretebileceklerini gösterebilmek, faydalı becerilerin kısa ya da uzun vadede etkili olacağını düşünmek bence çocuklarla çalışmanın önemli noktasıdır.” (E, 43, İşletmeci)

K 12: “Çocukluğunuzda hiç ‘bu da olsaydı’ dediğiniz şeyler var mı? Ben yoksulluğu bilen biriyim. Çocukların imkânsızlıklar ile karşılaşılıyorlar ve onlar çok saftırlar. Çocuklar tabiri caizse ‘melek’ tir. Ben çocukları çok seviyorum...”

K 25: “...Görev bilinci gibi benim için çünkü yer aldığım alan kendi yaşamımla örtüşüyordu. Bu alanda farkındalığım vardı roman olduğum için ihtiyaçları daha net görebiliyordum ve biraz da nerde nasıl yapılır bildiğim için bu alanda bir şeyleri değiştirebileceğimi faydalı olabileceğimi çocuklar özelinde de onları sosyalleşme de eğitim de ya da ihtiyaçlarını giderebilmede yapmam gereken zorunluluk olarak gördüm...” (E, 52, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Araştırmaya katılan bireyler tarafından ifade edilen bir diğer gönüllü olma motivasyonu katılımcıların küçüklüklerinde yaşadıkları sorunlara ilişkin farkındalıkları ve bunları çözmeye dair inançlarıdır. Katılımcılar küçüklüklerinde aşamadıkları sorunların çözümünde bir gönüllü olarak yer almanın oldukça değerli olduğu ifade etmişlerdir.

Çocukluk döneminde yaşanmış olan bazı travmatik durumların sonuçları yetişkinlik döneminde gönüllü olmaya ve benzer toplumsal sorunların çözümünde aktif yer almaya bireyleri itebilir. Bireysel görülen ancak toplumsal olan ve kişilerin yaşamlarında iz bırakan, göç, yoksulluk, savaş, ihmal, sokakta çalışma çalıştırılma, doğal afet gibi olaylar günümüz dünyasında halen birçok kişinin yaşadığı olumsuz deneyimlerdir. Bu deneyimler travmatik etkiler bırakan ve çözülmediği müddetçe yaşamı olumsuz etkilen sağlık sorunlarını meydana getirebilmektedir. Aşılmadığı durumlarda sosyal yaşamı sekteye uğratan bu deneyimler bazı durumlarda sağlık desteği alarak, sosyal destek mekanizmalarıyla ya da sağlıklı bir ailenin varlığıyla çözebilmektedir. Literatürde de bu durum benzer şekilde bireysel çevresel ve ailesel koşulların risk ve koruyucu etkenlere kaynaklık ettiğini bu koşulların pozitif durumda olmasının ise psikolojik anlamda kişiyi güçlendirdiği ifade edilmiştir (Gamzeli ve Kahraman, 2018).

Çocuklukta yaşanan olayların kişilik üzerinde etkileri ise çocukluk travmaları, savunma ve telafi mekanizmaları ve aile bağları kapsamında değerlendirilebilir. Travma,

kişinin doğrudan beden bütünlüğü ve yaşamı üzerinden meydana gelen tehditlerle ortaya çıkar. Çocuklukta meydana gelen travmatik deneyimler yeterli oranda desteklenmediğinde daha büyük sorunlara kaynaklık etmektedir ve belirtileri çeşitlenmektedir. Bu durumu destekleyecek şekilde psikoloji de yer alan “Nevroz” sadece dışsal faktörlerle değil, bireyin ruhsal anlamda derin etkiler de etkili olabilmektedir (Baykara, 2019). Yapılan bir araştırma da çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası tarz ve genel psikolojik sağlık ile ilişkisi incelenmiş ve örselenme yaşantısının yetişkinlikteki kişilerarası duygu düzenleme güçlüğü ve genel psikolojik belirtilerle ilişkili olduğu ve yetişkinlikte genel psikolojik belirti geliştirmesinde engelleyici bir rolünün olduğu ifade edilmiştir (Demirkapı, 2013). Ancak bahsedilen çeşitli riskli deneyimler yaşayan bireylerin bu zorluklar karşısında pozitif işlevsel davranış örüntüleri geliştirebildikleri de ifade edilmektedir (Doğruer, 2019). Bununla birlikte ergenlik dönemi de çocukluktan genç yetişkinliğe doğru dönemde sosyal çevreye ve bir gruba dahil olma görevi ve bir kimlik kazanma açısından son derece önemlidir. Sosyal gelişme aileden başlayarak zamanla okul, akran ilişkileri ile devam ederken bireyin sosyalleşme süreci içinde yaptığı paylaşımlarla etkileşimde olması, destek görmesi ve bir kimlik oluşması adına önemli bir kavramdır (Koç, 2014). Çocukluk ve gençlik süreci boyunca bireyin deneyimlediği farklı koşullar yetişkinlikte çeşitli davranışları meydana getirebilmektedir. Buradan hareketle araştırmaya katılan bireylerin de bu deneyimleri günümüz benzer durumdaki çocuklara ulaşarak ve onlarla empati kurarak yaşamlarını iyileştirmeye çalıştıkları görülmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın temel amacı, çocuklarla doğrudan faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülerin gönüllülük nedenlerinin belirlenmesi ve motivasyonlarını etkileyen faktörlerin onların deneyimlerinden ortaya konulmasıdır. Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örneklem tekniklerinden olan kartopu örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma, Ankara ilinde beş yıldır çocuk alanında faaliyet gösteren 19 farklı sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışan, 18 yaş üstünde olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 33 kişi ile yürütülmüştür.

5.1. Sonuçlar

Araştırmaya katılan bireylerin sosyo demografik özellikleri göz önüne alındığında 23 kişinin kadın, 10 kişinin ise erkek olduğu, en fazla 23 yaş ile genç yetişkin bireylerden oluştuğu, 26 kişinin bekar olduğu 7 kişinin ise evli olduğu, 19 kişinin lisans, 8 kişinin ise lise öğrenimi olduğu ve gönüllülük deneyimlerinin 1-5 yıl arasında 13 kişinin, 10 yıldan fazla gönüllü olan 10 kişinin ve 5-10 yıl arasında gönüllülük deneyimi olan ise 8 kişinin olduğu ifade edilebilir.

Araştırma bulguları 5 başlık altında toplanmıştır. Bunlar “Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri” “Gönüllülüğe Yüklenen Anlam”, “Gönüllü Olma Nedenleri”, “Gönüllülük Sürecinden Elde Edilen Deneyim” ve “Çocuklarla Çalışma Deneyimi”dir. 4 ana tema ve 11 alt tema elde edilmiştir.

Görüşmelerde çocuklarla çalışma özelinde gönüllülük nedenlerini ortaya koymak amaçlanmış olsa da katılımcılar tarafından gönüllülüğe dair çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Katılımcıların gönüllülüğe yükledikleri anlam insani bir ihtiyaç olarak görmek, bireysel olan politiktir anlayışından hareketler bireysel görülen sorunların aslında toplumsal eylemlerle çözüleceğine dair inanç ve topluma yüklenen bir anlam olarak belirtilmiştir.

Katılan bireyler gönüllülüğün ‘insani’ bir ihtiyaçtan kaynaklandığını da ifade etmişlerdir. İnsanın sosyal bir varlık olarak çevresi içinde bir bütün olarak yaşamını

sürdürmesi sebebiyle gönüllü olmanın aslında sorumluluk kaynaklı bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar maddi çıkarların gönüllülük tanımlamasında olmaması gereği vurgulanmış ek olarak gönüllü çalışmaların toplumsal sorunların çözülmesi konusunda bir çerçevesinin olduğu vurgulanmıştır. Bireylerin özelde amaçları olsa da “bireysel olan politiktir” kavramı çerçevesinde bazı sorunların kişisel görünse de aslında toplumun ortak noktası olabileceği vurgulanmıştır. İçinde birey olan her durum ve konu politik ve temelde siyasi birçok durumu meydana getirebilmektedir. Katılımcıların gönüllülüğü profesyonel bir alan olarak görmedikleri ifade edilmiştir. Ek olarak gönüllülüğün bireylerden topluma yönelik bir hizmet olduğu ifade edilmiştir. Bu hizmetlerin çeşitlenmesi ile birlikte birçok boyutunun olduğu bu açıdan da tek bir ifade ile sınırlandırılmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Katılımcılar gönüllü olma nedenlerini faydalı olma ihtiyacı, değişimin bir parçası olma isteği ve iyilik yapma isteği şeklinde ifade etmişlerdir. Gönüllülük eylemleriyle temelde çocuklara ve “geleceğe” faydalı olmak adına gönüllü olduklarını belirten katılımcılar bu eylemleri ile toplumda olumlu yöne bir değişimin kaynağı olduklarını sorun üzerinde kalmaktansa çözüm merkezli hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Gönüllülük ile iyilik yaptıklarını gönüllülüğün insanı içsel anlamda motive eden ve temelde mutlu olmaya da sebep olan bir rol olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların dahil oldukları sivil toplum kuruluşları ile ortak bir amaç birliğinin olduğu konusunda hemfikir bir söylem oluşmuştur. Birey ve kurumun amaçlarının birbir örtüşmesi durumunda bireye ve topluma fayda sağlama konusunda yeterli olacağı ifade edilmiştir. Bireysel ve toplumsal alanda ortak sorun gördükleri alanlarda yer alarak çözümün ve toplumsal anlamda iyiye doğru değişimin öznesi olma durumu katılımcılar tarafından gönüllü olmaları için önemli bir neden olarak gözlemlenmiştir. Katılımcıların gönüllü olmaları arkasındaki etkenlerden biri de iyi olma, hayırsever olmak ve çevresinde bir iyiliğe sebep olmak olarak ifade edilebilir. Gönüllü olarak yapılan işleri toplumda yardıma muhtaç bireylere, ihtiyaç halindekiilere ve karşılık beklemeden yapılması bu eylemlerin hayırseverlik ile bağdaştırılmasına yol açmaktadır.

Katılımcılar gönüllülük sürecinden elde ettikleri deneyimleri ise bireysel gelişimlerine etki edenler ve psikolojik anlamda doyum sağlamalarına imkan sunan deneyimler olarak şeklinde ifade etmişlerdir. Bireysel gelişimlerinin temelinde öğretici olmak, iletişim becerilerinin gelişmesi, eğitsel faaliyetlerden yararlanmak, sosyal çevre

kazanmak ve istihdam imkanı edinmek olarak belirlenmiş psikolojik anlamda ise doyum sağlamak, mutlu hissetmek, gelişimsel görevler yerine getirilmiştir.

Katılımcılar gönüllü eylemlerle iletişim becerilerinin geliştiğini kendilerini özgürce ifade edebildiklerini, soru sorabildiklerini ve karşı çıkabildikleri yani cesaret kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bir diğer gelişimi topluma karşı kazandıkları sorumluluk ve farkındalık hissi şeklinde yansıtmışlardır. Sorunların çözümünde yer almanın, toplumsal alanlarda sorumluluk alabilmenin öneminden bahsetmişlerdir. Son olarak duygusal olarak kazanımlarının öneminden bahsetmişler, empati yapabildiklerini, insanları daha çok sevdiklerini ve kendilerini de duygusal olarak daha iyi hissederek faydalı olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların bireysel gelişimlerinde bir diğer önemli vurgu dolaylı yoldan alınan beceri eğitimleridir. Katılımcılar gönüllü eylemlerde uygulama çalışmaları yapılan alanlarında eğitimler aldıklarında hem gönüllünün dahil olduğu sivil toplum kuruluşundaki sorumluluğunu artırırken hem de gerçekleştirilen eğitimlerin kalitesinin artmasına sebep olmaktadır. Katılımcılar uluslararası platformlarda bulunmak, yurtdışı gezilerine çıkmak katılımcıların hem gelişimlerine destek olmakta hem de gönüllülük ile farklı kültürler hakkında deneyim edinme imkanı sağlamaktadır. Gönüllü çalışmaların temelinde istihdam edilebilirlik olmasa da zaman içinde kişinin kendini geliştirmesi ve kurumun olası bir profesyonel destek ihtiyacı duyması doğrultusunda bir istihdam kaynağı olabileceği ancak bunun temel gönüllülük amaç ve hedefleri ile uyuşmadığı ifade edilmiştir. Katılımcılar yaptıkları işler karşılığında iyi hissederek, faydalı olduklarını düşünerek ve temel de çocuk sevgisinden hareket etmeleri sebebiyle psikolojik bir doyum ile motive olduklarını belirtmişlerdir

Son olarak katılımcıların çocuklarla çalışma deneyimleri hakkında görüşleri alınmıştır. Katılımcıların çocuklara yardım etmek, destek olmak, çocukluk döneminde gönüllülerle kurmuş oldukları ilişkiler ve çocukken yaşamış oldukları olumsuz deneyimleri benzer durumdaki çocuklara ulaşıp sorunları çözerek halletmek olarak ifade etmişlerdir.

Katılımcıların çocuklara yardım etme istekleri onlarla bir araya gelerek gönüllülük deneyimi ile gerçekleşmiştir. Toplumda dezavantajlı bir grup olarak nitelendirilen çocukların yaşadığı çeşitli toplumsal sorunlara farkındalığın olduğu bu farkındalığın ise gönüllülerin sorun çözme hedeflerinde temel bir nokta olarak gördükleri değerlendirilmiştir. Katılımcılar çocuklara yönelik koruma ve gözetme ihtiyaçlarını gidermek açısından bu alanda yer aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadelerinden

hareketle çocukların korunması gereğinin savunuculuğu ortaya çıkardığı ifade edilebilir. Katılımcılardan alınan değerlendirmelere bakıldığında gönüllü olmalarındaki temel sebep sosyal öğrenme ile aile ve yakın çevrelerinden edindikleri bilgiler ve deneyimlerdir. Yapılan görüşmelerde ailelerinde gönüllü çalışmalara katılan bireylerin gönüllü olmaya daha yatkın oldukları, gönüllülüğün aile bireylerinden öğrenildiği ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından ifade edilen bir diğer sebep ise küçüklüklerinde yaşadıkları sorunların çözümünde gönüllülerin etkileridir. Küçüklüklerinde aşamadıkları sorunların çözümünde bir gönüllünün yeri olması durumunda yetişkinliklerinde gönüllü olmanın oldukça değerli olduğu ifade edilmiştir. Gönüllü birey çocuğun gözünde yardım eden, iyi ve örnek alınması görülmesi sebebiyle eğer çocuğun değiştirmek istediği ya da aşmak istediği bir hedef varsa bu gönüllü ile aşılabılır ve çözülebilir bir hale dönüşebilmektedir.

5.2. Öneriler

Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına hem nitelik kazandıracak hem de bu kuruluşların toplumdaki etkisinin artmasında etkili olacak gönüllü bireylerin sayısının artması ve bu sürecin iyileştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu ve Gençlik Spor Bakanlığının Nisan 2020 tarihinde yaptığı protokol ile üniversitelerde “Gönüllülük Çalışmaları” derslerinin seçmeli olarak yer alacağı ifade edildi. Bu çalışmaların gönüllüğe hem bilimsel hem de uygulama anlamında desteği olacağı düşünülmektedir. Ancak uygulamaya geçmesi ve sürdürülebilirlik açısından da takip edilmesi oldukça önemlidir.

Araştırma sürecinde gerek gönüllülerden alınan görüşler gerekse de araştırmacı tarafından sunulan öneriler aşağıdakiler gibidir.

- Gönüllülük alanında çalışan bireylerin sayısının artırılması adına günümüzde sivil toplumun gelişimi göz önünde tutularak, üniversitelerde özellikle öğrenci kulüplerinin işlevselliği düşünülerek yaygınlaştırılması, derslere gönüllülük adında “zorunlu” derslerin “uygulamalı olarak” eklenmesi, kamu kurumlarında çalışanlara gönüllü çalışmaların belirli şekillerde uygulanması için teşviklerin oluşturulması,
- Gönüllülük alanında çalışan bireylerin niteliğinin artırılması adına, gönüllülüğün katılımcı demokrasinin temeli olduğu göz önünde bulundurularak bu alanda çatı bir

gönüllü yönetimi mevzuatı oluşturularak gönüllü bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve gönüllünün temel sorumluluklarının belirlenmesi,

- Gönüllülük eğitimlerinin kurumsal ve yöneticilerin görüş ve anlayışları çerçevesinden ziyade sivil toplum kuruluşlarında planlı, sistemli, devamlı ve interaktif bir eğitsel sistemin karar vericiler ve toplum önderi gönüllüler ile oluşturulması ve bu eğitimlerin işlerliğinin kontrol edilmesi,
- Çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarında özellikle çocuk alanında eğitimlerin verilerek gönüllülerin çocukla iletişim, gelişim ve psikoloji anlamında farkındalıklarının güçlendirilmesi ve özellikle çocukları olumsuz etkileyecek eylemlerden kaçınılması adına bu eğitimlerin ve uygulamaların ilgili kurum ve kuruluşlarca takip edilmesi,
- Çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının sayı ve niteliklerinin şeffaflık ilkesine uygun olarak kamuoyuna duyurulması ve yapılan çalışmaların topluma sunulması konusunda destekleyici çalışmaların yapılması,
- Sivil toplum kuruluşlarının sosyal politikaların düzenlenmesinde aktif kurumlar olması adına yer aldıkları sosyal çevreye ilişkin görüş ve önerilerini sunabilmeleri için idare kanadında gruplar oluşturmaları olması ve yerel yönetimlerle iş birliği içinde olunması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abanos, E. ve Sütçü, C. (2018). Sosyal ağlarda kolektif eylem eşik modeli üzerine bir çalışma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(1), 54-69.
- Abban, B. (2016). *Gönüllü kuruluşlarda gençlerin gönüllülük düzeyleri ve beklentileri* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Acar, H. ve Çamur Duyan, G. (2003). Dünya'da sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 14(1), 1-19.
- Adıgüzel, O. ve Sönmez Özkan, D. (2015). Sosyal hizmet disiplinde çok uluslu gönüllü kuruluşlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, (Sosyal hizmet özel sayısı) 137-147.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2018, Mayıs). *Kamu-Stk istişaresine dair iyi uygulamalar belgesi-uluslararası deneyimler* [Broşür]. Ankara: Kamu-STK İşbirliği İçin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Kapasitesinin Güçlendirilmesi Teknik Yardım Projesi.
- Akalp, İ. (2013, Aralık). *Türkiye'de gönüllülük* [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye ve GSM Gençlik Servisleri Merkezi.
- Akatay, A. (2010). Gönüllü kuruluşların insan kaynakları sorunlarına eğitsel bir çözüm. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3(1), 115-137.

Akay, H. ve Kurma, E. (b.t). *Sivil Toplum Tartışmaları*. Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi. https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_01-2.pdf .

Akboğa, M., Kılıç, Z. ve Durmuş, G. (2015). *Türkiye’de okullarda çocuk katılımı: Çocuklar için güncel durum raporu* [Broşür]. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akçadağ, E. (2011). Avrupa birliği sürecinde kamu diplomasisi faaliyetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Politika Dergisi*, 1-15.

Akıncan, N. (2018). *Ulusal gazetelerdeki haberlerin sosyal bilgiler programında yer alan yardımseverlik ve dayanışma değerleri açısından incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi).Gaziosmanpaşa Üniversitesi,Tokat.

Alakavuklar, O., Kılıçaslan, S. ve Öztürk, E. (2009). Türkiye’de hayırseverlikten kurumsal sosyal sorumluluğa geçiş: Bir kurumsal değişim öyküsü. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 9(2),103-143.

Alper, S. ve Sümer, N. (2017). Özgür irade ve belirlenimcilik ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlaması ve psikometrik özellikleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 26-35.

Arıkan, A., Bakır, Y. ve Özden, M. (2019). Çocuklarda sosyal duyarlılığın geliştirilmesi: Sokak hayvanlarının yardımcıları projesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 463-485.

Arslan, H. ve Göksoy, S. (2017). Hedef kuramı kapsamında beklenen ve gerçekleşen yönetici davranışları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 33-47.

- Arslan, M. L. (2018, Mart). *Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük:sorunlar ve çözüm yolları* [Broşür]. İstanbul: Kurumsal Yönetim Akademisi.
- Arslanel, N. ve Berkan, H. (2007). Küreselleşmenin sivil toplum siyaseti. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 12-23.
- Aslan, K. O. (2015). İnsan onuru kavramı ve koruma tedbirleri bağlamında temel bir ilke olarak insan değerinin korunması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (120), 155-172.
- Aslan, S. (2007). Kişilik, huy ve psikopatoloji. *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar*, 2(1-2), 7-18.
- Aslan, S. (2010). Sivil toplum: Kavramsal değişim ve dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 188-212.
- Aslan, S. (2010). Türkiye'de sivil toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 260-283.
- Aşimova, B. (2014, 22 Ekim). Gönüllülük nedir [Çevrimiçi forum yorumu]. https://europa.eu/youth/tr/article/54/20639_ga .
- Atak, H. ve Çok, F. (2010). İnsan yaşamında yeni bir dönem: Beliren yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.
- Ateş, D. ve Uysal, A. (2006). Merkez-dışı ülkelerdeki ulusötesi sivil toplum kuruluşları: Dış politika, finansman ve mesruiyet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 63-86.

- Ateş, H.ve Nohutçu, A. (2006). Kamu hizmeti sunumunda gönüllü kuruluşlar ve sosyal devlet. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 245-275.
- Atikel, E. (2000, Kasım). *Sivil toplum perspektifleri*. Sözlü Sunum, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Eskişehir.
- Ayan, S. (2019). *Sosyal hizmet merkezlerinde verilen hizmetlerin sosyal hizmet çalışanlarının bakış açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Aydınlıgil, S. (2013, Aralık). *Sosyal politika geliştirmede yeni bir alan:gönüllülük* [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.
- Bağcı, G. (2013, Aralık). *Genç gönüllülüğü: kişisel ve sosyal kalkınmaya giden çift yönlü yol* [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Başçılar, M. (2020). Sosyal hizmetin önemli bir öncüsü: Mary Ellen Richmond. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 151-160.
- Bayhan, V. (2002). Demokrasi ve sivil toplum örgütlerinin engelleri:patronaj ve nepolizm. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 1-13.

- Baykara, S. (2019). *İnsan eliyle oluşturulmuş ruhsal travma mağdurlarında psikanalitik psikoterapinin etkililiği* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Bayraktaroğlu, S. ve Adıgüzel, O. (2015). Sosyal hizmetlerde yönetim ve organizasyonun önemi üzerine. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 1-8.
- Becerikli, K. ve Armatlı Köroğlu, B. (2017). Stk'ların yerel kapasite geliştirmede ve yerel kalkınmada rolü. *Planlama Dergisi*, 27(2), 129-140.
- Belge, M. (2003, Haziran). Sivil toplum nedir? Z.Yentürk (Oturum başkanı), *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul.
- Berkun, S. (2010). Sosyal hizmet uzmanlarının çalışma yaşamında karşılaştığı zorluklar: Bursa örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(1), 99-109.
- Betil, İ. (2013, Aralık). *Etkin bir sivil toplum yansıması olarak gönüllülük: karşılaştığı zorluklar ve fırsatlar*. [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.
- Bikmen, F.ve Meydanoğlu, Z. (2006, Aralık). *Sivil toplum ve hayırseverlik araştırmaları 2004-2006 araştırma bulguları ve çözüm önerileri* [Broşür]. İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Gönüllüleri. (2011, b.t). *Dünya'da gönüllülüğün durumu raporu* [Broşür]. İstanbul: Beyaz Gemi Eğitim Danışmanlık Yayıncılık.

Bozkurt, Y. (2018). *Genç erişkinlerde pozitif ve negatif rol modellerin beş büyük kişilik faktörü kapsamında incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Bölüktaş, P. (Ed.). (2019). *Yaşlanma teorileri ve geriatrik değerlendirme (1)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Buz, S. ve Ayyıldız, A. (2019). Sosyal hizmette toplum merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(1), 187-212.

Büker, H. ve Gültekin, S. (2013). *Çocuk koruma hizmetlerinde koordinasyon eğitimi* [Broşür]. Ankara: Unicef.

Bülbül, A. (2019). *Gençlik ve spor bakanlığı gençlik liderlerinin 'lider yönetici ve gönüllülük' davranışlarının motivasyonel faktörler açısından incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Büyük, K., İşlek, M., S. Çakmak, M. N. ve Tiltay, M. A. (2016). Yöneticilerin ve çalışanların bakış açısıyla sivil toplum kuruluşlarında gönüllülerin motivasyonları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 303-323.

Büyüköztürk, Ş. (2015, Mayıs). *Örnekleme Yöntemleri* [Broşür]. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Cantekin, E. (2003, Aralık). *Türkiye'de afet yönetiminde gönüllülük*. [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.

- Çiftçi, C. (2010-2012, Ekim). *Sivil toplum: kökenler örgütlenme ve çalışma yaklaşımları* [Broşür]. Şanlıurfa: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı.
- Çakal, İ. (2015). *Türkiye'deki 2003-2013 yılları arasında uygulanan meslek eğitime ilişkin politikaların analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Çakar, A. (2013). Hukuki bir kavram olarak insan onuru. *Uludağ Üniversitesi Dergisi*, 1-8.
- Çankaya, İ. (2005). *Sivil toplum örgütlerinin eğitim amaçlı faaliyetleri (Elazığ ili sendika örneği)* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çengel, Y. (2011). Güvenli bir gelecek için insani değerler. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19), 13-17.
- Çevik Kılıç, D. B. (2016). Adams'ın eşitlik teorisi bağlamında müzik öğretmenlerinin iş tatminini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 193-208.
- Çevik, A. ve Gürsel, F. (2012). Gönüllü motivasyon anketi:Türk popülasyonuna uyarlanması. *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 83-92.
- Çiçek, D. (2005). *Örgütlerde motivasyon ve iş yaşam kalitesi* (Yayımlanmış doktora tezi).: Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çiftçi, E. (2009). Türkiye'de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(19), 53-65.

- Damış, M. Z. (2007). Sosyal hizmet mesleği ve disiplininde sosyal politikanın yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(2), 51-64.
- Demir, K. A. (2018). Toplumsal uzlaşıda devlet yönetimi ile toplum arasındaki fren denge unsuru: sivil toplum yönetimi üzerine bir değerlendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 247-271.
- Demir, K. (2010). *Stajyerlik kavramının insan kaynakları yönetiminin eğitim ve geliştirme işleviyle ilgisi ve bir araştırma* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demir, S. (2018). Okul yöneticilerinin kullandıkları motivasyonel dil ile öğretmen motivasyonlarının incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 633-638.
- Demirkapı, E. (2013). *Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Dernek sayıları. (b.t.). *İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü*. <https://www.siviltoplum.gov.tr/dernek-sayilari>.
- Dictus, R. (2013, Aralık). *Türkiye'de gönüllülük gönüllülüğün rolünün ve katkılarının keşfedilmesi* [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.
- Dinç, M. (2015). *Farklı kültürlerde iletişim ve algılama süreci* (Yayınlanmış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Doğruer, N. (2019). *Çocukluk çağı travma yaşantılarına sahip yetişkinlerde psikolojik dayanıklılık ve affetme* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Yakındoğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 14(2), 1-22.
- Erdem, A. R. (1998). Süreç kuramlarının eğitim yönetimine katkıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4), 52-57.
- Erdem, T. (1997). Sivil topluma kavramsal bir bakış. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 208-214.
- Erdoğan, E. (2012, Mart). *TEGV gönüllülük araştırmaları* [Broşür]. İstanbul: Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı.
- Erdurmazlı, E. (2018). Gönüllülerin motivasyon ve iş tatminleri üzerine bir araştırma: örgüt kültürünün aracılık rolünün incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 71-90.
- Eryılmaz, A. (2004). *Ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde romantik yakınlığı başlatmada algılanan kontrol* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Fazlıoğlu, A. (2003, Aralık). *Kaybolmamış duyarlılıkların ortaya çıkarılmasında gönüllülük anlayışının önemi* [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.

Fedai, C. (2016, Haziran 15). Sivil toplum nedir? Ne değildir? [Çevrimiçi forum yorumu].
<http://www.hurfikirler.com/sivil-toplum-nedir-ne-degildir/> .

Fişne, M. (2017). *Kişilik özelliklerinin sporda gönüllülük motivasyonu üzerine etkisi* (Yayınlanmış doktora tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Gamzeli, A. ve Kahraman, S. (2018, Kasım). *Yetişkinlerde çocukluk çağı ruhsal travmaları belirtilerinin psikolojik sağlamlığa etkisi*. Sözlü Sunum, III. Uluslar arası Al-Farabi Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara.

Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2019, Mart). *Gönüllülük yılı stratejisi* [Broşür]. Ankara:T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı.

Gökçe, G., Şahin, A. ve Bulduklu, Y. (2010). Herzberg'in çift faktör kuramı ve alt gelir gruplarında bir uygulama. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 233-246.

Göker, G. (2009, Ekim). *Sivil toplum kuruluşları için gönüllülük ve gönüllü yönetimi rehberi* [Broşür]. Ankara: Özel Sektör Gönüllüler Derneği.

Gönüllülük Nedir. (2015). *Yesilay*. <https://www.yesilay.org.tr/tr/uye-islemleri/gonulluluk-nedir> .

Gözübüyük Tamer, M. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 1-18.

Güder, N. (2006, Kasım). *STK'lar için gönüllülük ve gönüllü yönetimi rehberi* [Broşür]. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Vakfı.

Gündüz, A. Y. ve Kaya, M. (2014). Küresel dünyada sivil toplum kuruluşlarının ekonomik kalkınmadaki rolleri üzerine bir değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6(10), 130-169.

Gündüz, A. Y. ve Kaya, M. (2014). Küresel Dünya'da sivil toplum kuruluşlarının ekonomik kalkınmadaki rolleri üzerine bir değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6(10), 1-40.

Güner, P. (2000). Sorunlarla etkili baş etme yolu: problem çözme. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1), 62-68.

Güneş, M. (2014). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının sarkacı: devlet vesayetinden vesayetçi demokrasiye. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 101-117.

Gürel, R. (2014). Sosyal pekiştireçlerin ve model davranışlarının, çocukların ahlaki yargılarının şekillenmesindeki etkisi (Bandura Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 101-119.

Güven, Y. (2004). *Motivasyon teori ve araçlarının incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Güzel, M. ve Barakazi, M. (2018). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı kapsamında insanların turizm hareketlerine katılma durumları üzerine ilişkiisel bir değerlendirme. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 4(14), 1002-1010.

- İmamoğlu, S. (2008). *Genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algısı açısından incelenmesi* (Yayınlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- İnfal, S. ve Bodur, S. (2011). Hemşirelerin önem verdikleri motivasyon araçları. *İ.Ü.F.N. Hemşirelik Dergisi*, 19(2), 77-82.
- İşıkhan, V., Erbay, E., Akçay, S. ve Ahmet, E. (2016). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin mezuniyet sonrası gelecek planları: Ankara, Başkent, Hacettepe Üniversitesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 27(1), 7-24.
- Kahraman, H. (2018). *Türkiye 'de sivil toplum kuruluşlarının eğitim politikalarına etkileri* (Yayınlanmış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kahraman, M. (2014). İnsan ihtiyaçları ve mekansal elverişlilik kavramları perspektifinde yaşanılrlık olgusu ve mekansal kalite. *Planlama Dergisi*, 24(2), 74-84.
- Kalfa, C. ve Ataay, F. (2008). Yönetişim: Devlet-Toplum ilişkilerinde yeni bir aşama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 229-240.
- Karabekir, H. (2016). *Çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk uygulamaları* (Yayınlanmış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Karaca, B. (2019). *Fen bilimleri dersinde motivasyonsuz olan öğrencilerin motivasyonsuz olmalarına neden olan faktörlerin incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.

- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65-66.
- Karayılan, G. (2018, Şubat 01). Tarihsel gelişimi devam eden bir kavram olarak sivil toplum. <http://ukbadergisi.com/2018/02/tarihsel-gelisimi-devam-eden-bir-kavram-olarak-sivil-toplum/> .
- Kartal, H. (2007). Geleceğe yapılan yatırım: Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 618-640.
- Kaşka, O. (2020). *Sosyal öğrenme kuramı bağlamında çizgi filmlerde arkadaşlık ilişkileri üzerinden verilen iletilerin değerlendirilmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Kaya, A. (2013). *Kişilerarası etkili iletişim* (12. Baskı). Ankara: Pegem.
- Kaya, O. ve Mamatoğlu, N. (2019). Kimlik gücü ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adaletin düzenleyici rolü. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 1(2), 68-75.
- Kaya, Ö. (2008). *Sivil toplum kuruluşları ve kalkınma* (Yayınlanmış yeterlilik tezi). Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Kaypak, Ş. (2012). Devletten yerel yönetime değişim sürecinde sivil toplumun yeni yüzü. *BEU SBE Dergisi*, 1(1), 34-57.
- Kemaloğlu, K. (2011, Mart). *İletişim ve beden dilinin iletişimdeki yeri* [Broşür]. İstanbul: Acıbadem Sağlık Grubu.

- Keskin, B. (2016). Türkiye’de gönüllülük çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 119-131.
- Keyman, F. (2006, Kasım). *Türkiye’de sivil toplum’un serüveni: imkansızlıklar içinde bir vaha* [Broşür]. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Kocagöz, E. (2017). Almanya’daki Türk sivil toplum kuruluşlarının dış çevre aktörleriyle ilişkileri: Bavyera Eyaletindeki Türk Dernekleriyle bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (42), 547-592.
- Koç, M. (2014). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 231-256.
- Koç, S. Ç. (2015). *Sosyal hizmet uzmanlarının sorun çözme becerileri üzerine bir araştırma* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Koçoğlu, S. (2019). *Koruma ve bakım altında bulunan çocukların psiko-sosyal gelişiminde çocuk bakım elemanlarının sosyal sorun çözme becerilerinin rolü* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Kolucki, B. ve Lemish, D. (2011, Kasım). *Çocuklarla İletişim* [Broşür]. New York: UNICEF.
- Korkmazlar, Ü., Güner, O. ve Konuk, E. (2000, Mayıs). Travmaya psikolojik destek / yardım modeli. *10.Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi*. Türk Psikiyatri Derneği, İstanbul.

- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12) 191-209.
- Kurt, S. L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 99-127.
- Kurt, S. ve Taş, Y. (2015). Sivil toplum örgütlerinde profesyonel ve gönüllü çalışma ilişkileri: tehditler ve fırsatlar. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 200-214.
- Kurt, T. (2005). Herzberg'in çift faktörlü güdüleme kuramının öğretmenlerin motivasyonu açısından çözümlenmesi . *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 285-299.
- Küçükcivil, B. (2019). Tüketici davranışlarının etkilenmesinde Mcclelland'ın motivasyon kuramına yönelik bir inceleme. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi* 1(2), 79-102.
- Leigh, R. (2011). *Dünyada gönüllülüğün durumu raporu:küresel refah için evrensel değerler* [Broşür]. İstanbul: Beyaz Gemi Eğitim Danışmanlık Yayıncılık.
- Memişoğlu, N. (2020, 1 Mayıs). BM gönüllüleri [Çevrimiçi forum yorumu]. <http://www.un.org.tr/bm-gonulluleri/>.
- Mengü, C. (2017). Turizmde motivasyon stratejileri. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4(15), 1987-1999.

Mevzuat.(2005). *Çocuk Koruma Kanunu*. (Kanun no. 5395).Ankara: Resmi Gazete.

Muştu, A. (2019). *Sivil toplum kuruluşlarında gönüllü motivasyonu: Genç Kızılay örneği* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Mütevellioglu, N. (2010). Söylemde ve toplumsal pratikte Türkiye'de sivil toplum örgütleri. *Akdeniz Üniversitesi Dergisi*, 1-16.

Namdar, A. (2019). *Çocuk refahı alanında sosyal hizmetin bir bileşeni olarak gönüllülük* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Oktay, E.ve Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum kuruluşları. *KMU İİBF Dergisi*, 11(16), 1-15.

Okutan, E. (b.t.). Yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin gelişmiş işbirliği: İngiltere örneği. *Sayıştay Dergisi*, (71), 91-108.

Orhan, S. (2019, 9 Ocak). Türkiye'de iş ve sosyal güvenlik mevzuatı açısından "Gönüllü Çalışma" [Çevrimiçi forum yorumu]. <http://www.sadettinorhan.net/turkiyede-gonullu-calisma-stk.html>.

Özcan, E. (2019, 27 Ekim). Sivil toplum kavramının tarihsel gelişimi ve sivil toplum devlet ilişkisi [Çevrimiçi forum yorumu]. https://www.sosyalhizmetuzmani.org/stk_devlet.htm.

Özcan, K. (2011). Kurumsal söylemin rasyonel temelleri: yeni kurumsal kuram bağlamında rasyonelite tartışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 297-325.

Özçağdaş, S. (2003, Aralık). *Gönüllülük ve sosyal inovasyonla fark yaratmak* [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.

Özdemir, S., Başel, H.ve Şenocak, H. (2010). Sivil toplum kuruluşlarının artan önemi ve Üsküdar'da faaliyet gösteren bazı stk'lar üzerine bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (56), 152-234.

Özgüzel, S. ve Çetintürk, V. E. (2016). Karşılaştırmalı perspektiften Türkiye ve Hollanda'da düşünce kuruluşları ve sivil toplum örgütleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 5(15), 63-78.

Özmutaf, N. M. (2007). *Sivil toplum kuruluşlarının misyonlarını gerçekleştirmede insan kaynaklarının rolünün gönüllü yönetimi yaklaşımları bağlamında incelenmesi* (Yayınlanmış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Öztürk, A. (2019). *Motivasyon faktörlerinin sivil havacılıkta yer işletmelerindeki personeller üzerindeki etkileri ve bu motivasyon faktörlerinin iş performansı ile olan ilişkilerinin incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi, İstanbul.

Öztürk, N.S. (2019). *Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarında gönüllülerin kaynak geliştirme süreçlerine katılımı* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Özyer, B. (2017). *Kurumsal gönüllülük deneyiminin çalışanların sivil toplum algısına etkisinin araştırılması* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

- Palabıyık, H. (2011). Gönüllülük ve yerel hizmetlere gönüllü katılım üzerine açıklamalar. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 85-113.
- Reçber, B. (2019). Sosyal hizmetin gelişiminde Türkiye'nin konumu teorik bir analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(2), 715-738.
- Salihu, N. (2009). Sivil toplumun Batı Afrika'daki barış ve güvenlik ortamına katkısı. *Kofi Annan Uluslararası Barışı Koruma Eğitim Merkezi*, (1), 1-8.
- Salman, S. (2004). *Öğretmenlerin emeklilik dönemine uyumları ve yaşam tatminleri* (Yayınlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Saran, M., Coşkun, G., İnal Zoral. F. ve Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: ege üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerinde bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 22(6), 3732-3747.
- Sarıhasan, İ. (2014). *Motivasyon teorileri ve iş tatmin ilişkisi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Sarıpek, D. (2017). "Hak Temelli" sosyal politikadan "Hayırseverlik Temelli" Sosyal politikaya geçişte sivil toplum örgütlerinin rolü. *İnsan & İnsan Dergisi*, 4(11), 81-89.
- Saruhan, V. (2018). *Genç yetişkinlikte sosyal ve duygusal yalnızlığın duygu düzenleme güclüğü açısından incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Say, C. (2019). *Grupla özdeşim ve politik görüşün bir ürünü olarak, sorumluluk yükleme, kolektif suçluluk ve telafi eğilimi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Selcik, O. ve Güzel, B. (2016). Sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanı ve sosyal hizmet uygulamasının Türkiye ölçeğinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 461-469.

Serbes, N. (2011). *İşletmelerde Motivasyon*.
<https://www.slideserve.com/sheena/isletmelerde-motivasyon>.

Sevim, K. ve Altun, F. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin geleceğe yönelik mesleki ve akademik beklentileri. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 51-65.

Sivil Toplum Kavramı (2006). *Türk Dil Kurumu*.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5da0cfb60d4aa9.69309672.

Soysal, Ö. N. (2018). *Gönüllü yönetimi yaklaşımlarının uluslararası organizasyonlarda kullanımı* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya.

Sözbilir, M. (2009). *Görüşme*. *Atatürk Üniversitesi*.
<https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/67-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-toplama-arac3a7larc4b1-i-gc3b6rc3bcc59fme.pdf>

Sözmen, M. (2003, Aralık). *Düşlerdeki gönüllülük*. [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.

- Şahin, F. S. (2016). Kollektif sorumluluk. *Hukuk Kuramı Dergisi*, 3(4-5), 17-29.
- Şener, Y. (2014). *Süreç Teorileri, Beklenti Teorisi*.
<https://www.slideshare.net/yigitvesener/sre-teorileri-beklenti-teorisi>.
- Şerbetçioğlu, C. (2019). *Kişilerarası iletişimde normal dışı davranışların sosyal öğrenme kuramı bağlamında incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şirin, H. (2015). Eğitimin etki alanında sivil toplum ve kültürel değişim. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Dergisi*, 1(1), 739-752.
- Talas, M. (2010). Çevre bilinci konusunda sivil toplum örgütlerinin önemi. *Journal of World of Turks*, 2(3), 71-80.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (29), 387-401.
- Taşkın, N. ve Özel, H. (2011). Türkiye'de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 22(2), 175-190.
- T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2019,Mayıs). *STK algı raporu* [Broşür]. Ankara: Kamu-STK İş Birliği Projesi.
- T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2019,Mayıs). *AB ülkelerinde sivil toplum* [Broşür]. Ankara: Kamu-STK İş Birliği Projesi.

T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2019,Mayıs). *Eğitim el kitabı* [Broşür]. Ankara: Kamu-STK İş Birliği Projesi.

TEGV. (2010). *Sürdürülebilir gönüllülük araştırması* [Broşür]. Ankara: TEGV.

Tekeli, İ. (2004, Haziran). *Katılımcı demokrasi sivil ağlar ve sivil toplum kuruluşları*. Sözlü Sunum, 15. STK Sempozyumu, İstanbul.

Tekin, G. ve Görgülü, B. (2018). Clayton Alderfer'in ERG teorisi ve çalışanların iş tatmini. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 4(17), 1559-1566.

Temizyürek, F.ve Memiş, M. R. (2015). Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının çocuk edebiyatının gelişimine katkıları: Çocuk Vakfı örneği. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3(2), 10-21.

Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T. ve Arslansoyu, N. (2016). Yaşlılık kavramına bir bakış. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 83-116.

Tezcan, M. (1998). *Eğitim sosyolojisi* (19. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Tiftikçi, M. (2020). *Kamu Yararına faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu çalışanlarının gönüllülük motivasyon eğilimleri: TDV ve Türk Kızılay Örneği* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.

Topaloğlu, T. (2019). Locke'un amaç saptama kuramı (Goal Setting Theory) [Çevrimiçi forum yorumu]. <https://www.e-motivasyon.net/lockeun-amac-saptama-kurami-goal-setting-theory.html>.

Tufan Emni, F. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirleme sürecindeki rolü: Tüsiad Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 1-14.

TUSEV. (2015, Şubat). *Gönüllülük ve yasal mevzuat* [Broşür]. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.

TUSEV. (2012, Eylül). *Vaka analizi: Stk'larda gönüllülük ve gönüllülük politikaları* [Broşür]. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.

Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, (25), 145-157.

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Kalkınma sürecinde sivil toplum kuruluşları 11. kalkınma planı (Yayın no:3020)*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Türkmen, M. (2014). *İlk dönem çocuk ergenlerin (11-14 yaş arası) alışveriş davranışlarında rol model etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği:görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.

Tütüncü, Ö. ve Küçükusta, D. (2017). Organizasyonlarda bireyler: tutum, davranış ve motivasyon. *Dokuz Eylül Üniversitesi*, (1), 1-20.

- Uğurlu, H. Y. (2019). *Sivil toplum çalışmalarına katılımı motive eden faktörler ve gönüllü üniversite öğrencileri arasında bir araştırma* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ulaş, T. (1998, Nisan). *Merhaba Sivil Toplum* [Broşür]. İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği.
- UNICEF. (2011). *Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu* [Broşür]. Ankara: UNICEF.
- UNICEF. (2012, Ocak). *İnsani yardım çalışmalarında çocuk korumaya yönelik asgari standartlar* [Broşür]. Ankara: Çocuk Çalışma Grubu.
- UNICEF.(2019,Şubat). *Türkiye-UNICEF Yıllık Rapor* [Broşür]. Ankara:UNICEF.
- Urfaloğlu, K. (2019). *Demokratik tutum bağlamında çocukların katılım hakkının gerçekleşme düzeyi: Karşılaştırmalı durum araştırması* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Üzmez, A. (2015). Türkiye'de gençlik ve gönüllülük çalışmaları literatürü üzerine bir değerlendirme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 5-28.
- Yaslı, G. (2009). *Gençlerde sigaradan korunma konusunda akran eğitimi programının etkinliği* (Yayınlanmış yıpta uzmanlık tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Yavaşoğlu, F. (2015, Ekim). *Afet yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının yeri*. Sözlü Sunum, 3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, İzmir.

- Yeşil, A. (2016). Liderlik ve motivasyon teorilerine yönelik kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 158-180.
- Yıldırım, M. (2003). Sivil toplum ve devlet. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 226 - 242.
- Yıldırım, N. ve Akgün, S. (2013). Sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin sosyal sistemin meşruiyetine ilişkin algıları, adil dünya inançları ve sosyal baskınlık yönelimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 115-128.
- Yılmaz Gündüz, A. ve Kaya, M. (2014). Küresel dünyada sivil toplum kuruluşlarının ekonomik kalkınmadaki rolleri üzerine bir değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6(10), 130-170.
- Yılmaz, K. K. (2013). Devletlerin dış politika oluşturma ve uygulamalarında sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, (36), 1-14.
- Yılmaz, M. (2018). Toplumsal değer farklılaşmasının bir iletişim engeli olarak ele alınması ve bir örnek olarak acı filminin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 887-895.
- Yolcuoğlu, G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 5(18), 43-57.
- Yönten Balaban, A. ve Çoban İnce, İ. (2015). Gençlerin sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülük faaliyetleri ve gönüllülük algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30(2), 149-169.

Yörgüç, P. (2016). *Örgütsel kimlik-kolektif bellek ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Yurttagüler, L. (2013). *Gönüllülük ve vatandaşlık kavramı*. [Broşür]. İstanbul: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı Türkiye & GSM Gençlik Servisleri Merkezi.

Yücel, H. (2013). Bu gençler çıkar değil değer peşinde. *Galatasaray Üniversitesi*, (1), 1-4.

EKLER

EK 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Çocuklarla Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Olan Bireylerin Gönüllülük Deneyimlerinin İncelenmesi

Sayın Katılımcı,

Araştırmanın temel amacı, çocuklarla doğrudan faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülerin gönüllülük nedenlerinin belirlenmesi ve motivasyonlarını etkileyen faktörlerin onların deneyimlerinden ortaya konulmasıdır. Verilen tüm bilgiler gizli tutularak bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacaktır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına tabiidir. Çalışma sırasında ve sonrasında kimliğinize dair bilgi istenmeyecektir. İsteddiğiniz zaman katılımınızı sonlandırabilirsiniz.

Katılımınız ile bilimsel veriler elde edilecek topluma faydalı olması için çalışılacaktır.

Teşekkürler.

Sosyo Demografik Bilgiler

1. Cinsiyetiniz: _____
2. Yaşınız: _____
3. Medeni durumunuz Bekar Evli Boşanmış
4. Eğitim durumunuz? Lise Lisans YL Dr.
5. Çocuğunuz Var mı? Evet Hayır
6. Kaç çocuğunuz var? 1 2 3 ve fazla
7. Çalışıyor musunuz? Evet Hayır
8. Mesleğiniz nedir? _____
9. Kaç yıldır çalışıyorsunuz? 1 yıl - 1-5 5-10 10 +
10. Hangi sektörde çalışıyorsunuz Özel Kamu STK
11. İşyerinizde gönüllülük faaliyetleri var mı? Evet Hayır
12. İşyerinizde gönüllü faaliyetler düzenli olarak yapılır mı? Evet Hayır
13. İşyerinizdeki gönüllü faaliyetlere katılır mısınız? Evet Hayır
14. Öğrenci misiniz? Evet Hayır
15. Okulda düzenli gönüllülük faaliyetleri var mı? Evet Hayır
16. Okuldaki gönüllülük faaliyetlerine düzenli katılır mısınız? Evet Hayır

17. Gönüllü çalışmalara katılma süreniz nedir?

( ) 1 yıl - ( ) 1-5 ( ) 5-10 ( ) 10

18. Hangi Sivil Toplum Kuruluşunda gönüllüsünüz? _____

Gönüllülük Deneyimine İlişkin Sorular

1. Sizce gönüllülük nedir?
2. Gönüllülük süreciniz nasıl başladı?
3. Neden gönüllük yapmaya karar verdiniz?
4. Sizce insanlar neden gönüllü olur?
5. Hangi STK'larda gönüllük yaptınız?
6. Gönüllülük kapsamında neler yaptınız?
7. Gönüllülük için eğitimler aldınız mı?
8. Gönüllü olduğunuz kuruluş size neler sunmaktadır?
9. Gönüllülük sürecindeki kazanımlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?
10. Gönüllü çalışmanızı motive eden faktörler nelerdir?
11. Sizce insanların çocuklarla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olma nedenleri nelerdir?

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
KLİNİK SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUKLARLA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA
GÖNÜLLÜ ÇALIŞANLARIN GÖNÜLLÜ OLMA NEDENLERİNİN
BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

S. ELİF CIBİR

TEZ DANIŐAMANI

Prof. Dr. M. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

ANKARA 2020